

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра європейської економіки і бізнесу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА Міжнародні економічні відносини

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

29 Міжнародні відносини

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

292 Міжнародні економічні відносини

Форма навчання: заочна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**на тему «Розвиток міжнародного ринку харчових продуктів»
(назва теми)**

**здобувача Войтенко Олександри Ростиславівни
(ПІБ, підпис)**

**Науковий керівник: к.е.н. доцент Вінська Оксана Йосипівна
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)**

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації
здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н. доцент Федірко Олександр Анатолійович

(підпис)

Київ 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра європейської економіки і бізнесу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

Міжнародні економічні відносини
29 Міжнародні відносини
292 Міжнародні економічні відносини

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
Освітньо-професійної програми

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Федірко О.А.

_____ Федірко О.А.

« ____ » _____ 20__ р.

« ____ » _____ 20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти **Войтенко Олександрі Ростиславівни**
заочної форми навчання

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи

на тему: «Розвиток міжнародного ринку харчових продуктів»

Тему затверджено наказом ректора Університету від « ____ » вересня 2024 р. № _____

Кваліфікаційна магістерська робота виконується на матеріалах наукових публікацій,
аналітичних звітів міжнародних організацій та офіційних інституцій ЄС

План кваліфікаційної магістерської роботи

Розділ 1	Теоретичні основи дослідження міжнародного ринку харчових продуктів (термін подання – до 31.10)
Розділ 2	Аналіз розвитку міжнародного ринку харчових продуктів (термін подання – до 30.11)
Розділ 3	Перспективи України на міжнародному ринку харчових продуктів (термін подання – до 22.12)

Об'єкт дослідження:	Процес розвитку міжнародного ринку харчових продуктів
Предмет дослідження:	Сутність, тенденції та особливості розвитку міжнародного ринку харчових продуктів
Мета кваліфікаційної магістерської роботи:	Виявлення стану, проблем і перспектив розвитку міжнародного ринку харчових продуктів та місця України на ньому.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	Розглянути поняття та структуру міжнародного ринку харчових продуктів. Виявити особливості регулювання міжнародної торгівлі харчовими продуктами. Систематизувати методичні підходи до оцінювання міжнародного ринку харчових продуктів.
У розділі 2	Проаналізувати динаміку розвитку світового ринку харчових продуктів. Розглянути провідних гравців на світовому ринку харчових продуктів. Проаналізувати розвиток світового ринку органічних продуктів харчування.
У розділі 3	Визначити місце України на світовому ринку харчових продуктів. З'ясувати вплив повномасштабної війни в Україні на глобальну продовольчу безпеку.

**Завдання підготував
науковий керівник**

(підпис)

О.Й. Вінська

(ініціали, прізвище)

«26» вересня 2024 р.

Завдання одержав студент

(підпис)

О.Р. Войтенко

(ініціали, прізвище)

«27» вересня 2024 р.

Реферат

Кваліфікаційна магістерська робота містить 93 сторінки, 16 таблиць, 18 рисунків, список використаних джерел з 51 найменувань.

«Шляхи врегулювання міграційної кризи в Європі»

Об'єктом дослідження є процес розвитку міжнародного ринку харчових продуктів.

Предметом дослідження є сутність, тенденції та особливості розвитку міжнародного ринку харчових продуктів.

Мета і завдання дослідження є виявлення стану, проблем і перспектив розвитку міжнародного ринку харчових продуктів та місця України на ньому.

Відповідно до поставленої мети визначені такі завдання:

- розглянути поняття та структуру міжнародного ринку харчових продуктів;
- виявити особливості регулювання міжнародної торгівлі харчовими продуктами;
- систематизувати методичні підходи до оцінювання міжнародного ринку харчових продуктів;
- проаналізувати динаміку розвитку світового ринку харчових продуктів;
- розглянути провідних гравців на світовому ринку харчових продуктів;
- проаналізувати розвиток світового ринку органічних продуктів харчування;
- визначити місце України на світовому ринку харчових продуктів;
- з'ясувати вплив повномасштабної війни в Україні на глобальну продовольчу безпеку.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів.

Теоретична значущість отриманих результатів полягає в тому, що результати дослідження сприяють поглибленню розуміння сутності, функцій, структури та механізмів розвитку міжнародного ринку харчових продуктів.

Методична значущість дослідження: у роботі запропоновано підходи та методи аналізу міжнародного ринку харчових продуктів, які можуть бути застосовані для оцінки його стану, конкурентоспроможності та перспектив розвитку. Використання статистичних, системних, порівняльних і прогностичних методів аналізу дозволяє створити надійний інструментарій для подальших досліджень у цій сфері.

Практична значущість: дослідження можуть бути використані урядовими структурами, міжнародними організаціями та підприємствами для розробки стратегій розвитку ринку харчових продуктів, формування ефективної зовнішньоекономічної політики та оптимізації торговельних відносин. Виявлені тенденції та рекомендації можуть сприяти покращенню продовольчої безпеки, розвитку експорту та залученню інвестицій у харчову промисловість.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи – 2024.

Рік захисту роботи – 2025.

Ключові слова: харчові продукти, продовольча безпека, продовольча криза, продукція сільського господарства, міжнародна торгівля, виробництво.

В і д г у к
про кваліфікаційну магістерську роботу
здобувачки факультету міжнародної економіки і менеджменту
освітньо-професійної програми «Міжнародні економічні відносини»

Войтенко Олександр Ростиславівни

на тему: **«Розвиток міжнародного ринку харчових продуктів»**

- 1. Актуальність теми:** Ефективне функціонування міжнародного ринку харчових продуктів є ключовим елементом в забезпеченні продовольчої безпеки, соціального добробуту та економічного зростання країн світу. Зважаючи на кліматичні зміни, глобальну економічну та політичну нестабільність, потребу в інноваційних підходах до виробництва та торгівлі продовольством, глибокий аналіз структури і динаміки цього ринку є корисним для України. Вищезазначене свідчить про особливу значущість обраної теми.
- 2. Позитивні риси кваліфікаційної роботи:** розглянуто поняття та структуру міжнародного ринку харчових продуктів; виявлено особливості регулювання міжнародної торгівлі харчовими продуктами; систематизовано методичні підходи до оцінювання міжнародного ринку харчових продуктів; проаналізовано динаміку розвитку та розглянуто провідних гравців на світовому ринку харчових продуктів; проаналізовано розвиток світового ринку органічних продуктів харчування.
- 3. Наявність самостійних розробок автора:** визначено місце України на світовому ринку харчових продуктів та з'ясовано вплив повномасштабної війни в Україні на глобальну продовольчу безпеку.
- 4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій:** мають важливе теоретичне і практичне значення, оскільки можуть бути використані у розробці стратегії розвитку ринку харчових продуктів, формуванні ефективною зовнішньоекономічної політики та оптимізації торговельних відносин у сфері продуктів харчування задля забезпечення продовольчої безпеки.
- 5. Наявність недоліків:** суттєвих недоліків не виявлено, але в таблиці 3.1. варто було більш ґрунтовно розглянути динаміку експорту харчових продуктів до найбільших країн-партнерів.
- 6. Загальна оцінка кваліфікаційної магістерської роботи та її допущення до захисту перед ЕК:** Робота є самостійним науковим дослідженням і рекомендується до захисту з високою позитивною оцінкою. Оцінка наукового керівника - 50 балів.

Науковий керівник:

доцентка кафедри
європейської економіки і бізнесу,
доц., к.е.н.



Вінська О.Й.

“31” січня 2025р.

Рецензія
на кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача вищої освіти
Войтенко Олександра Ростиславівна

на тему «Розвиток міжнародного ринку харчових продуктів»

Актуальність теми кваліфікаційної роботи і доцільність її розроблення. Тема магістерської роботи є надзвичайно актуальною, оскільки міжнародний ринок харчових продуктів відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки, економічного розвитку та глобальної торгівлі. Дослідження стану, проблем та перспектив розвитку цього ринку є необхідним у контексті сучасних викликів, пов'язаних із глобалізацією, зміною клімату та геополітичними факторами. У роботі розкрито сутність та структуру міжнародного ринку харчових продуктів, особливості його регулювання та роль України у цьому процесі.

Якість проведеного дослідження: дослідження виконане на високому науковому рівні, авторка використала комплексний підхід до аналізу міжнародного ринку харчових продуктів, застосувавши широкий спектр методів, включаючи статистичний, порівняльний та прогнозний аналіз. Використано сучасні джерела інформації, у тому числі нормативно-правові акти, аналітичні звіти міжнародних організацій та статистичні дані. Структура роботи є логічною та послідовною, що сприяє глибокому розумінню досліджуваної проблематики.

Позитивні риси кваліфікаційної роботи: глибоке теоретичне обґрунтування розвитку міжнародного ринку харчових продуктів, чітка методологія дослідження з використанням актуальних методів аналізу, оригінальність підходу до аналізу перспектив України на міжнародному ринку, практичне застосування результатів дослідження для формування стратегій розвитку галузі.

Зауваження: деякі розділи містять надлишкову інформацію, що дещо ускладнює сприйняття матеріалу, було б доцільним приділити більше уваги аналізу конкретних кейсів українських компаній на міжнародному ринку, у розділі щодо впливу повномасштабної війни в Україні на продовольчу безпеку варто було б розширити аналіз наслідків для внутрішнього ринку.

Практична значущість висновків і рекомендацій: результати дослідження мають значну практичну цінність, оскільки вони можуть бути використані як державними органами для розробки стратегій зовнішньоекономічної діяльності, так і підприємствами харчової промисловості для розширення своїх ринкових можливостей. Виявлені тенденції та фактори впливу дозволяють спрогнозувати подальший розвиток галузі та розробити ефективні механізми інтеграції України у міжнародну торгівлю харчовими продуктами.

Загальна оцінка професійних компетентностей здобувача та рівня якості кваліфікаційної роботи: магістерська робота виконана на високому науковому рівні. Вона демонструє ґрунтовні знання авторки у сфері міжнародної економіки, аналітичне мислення та здатність до комплексного аналізу проблематики. Враховуючи актуальність теми, якість проведеного дослідження та практичну значущість висновків, робота рекомендується до захисту.

Даран З.А.

(ПІБ рецензента, науковий ступінь та вчене звання - за наявності)

(підпис)

М-н Європеїський Союз 58 керуючий магазином

(Місце роботи та посада рецензента)



ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ.....	6
1.1. Поняття та структура міжнародного ринку харчових продуктів.....	6
1.2. Особливості регулювання міжнародної торгівлі харчовими продуктами.....	16
1.3. Методичні підходи до оцінювання міжнародного ринку харчових продуктів.....	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ.....	33
2.1. Динаміка розвитку світового ринку харчових продуктів	33
2.2. Провідні гравці на світовому ринку харчових продуктів	42
2.3. Розвиток світового ринку органічних продуктів харчування	50
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ.....	59
3.1. Місце України на світовому ринку харчових продуктів	59
3.2. Вплив повномасштабної війни в Україні на глобальну продовольчу безпеку	70
ВИСНОВОК	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	87
ДОДАТКИ.....	94

ВСТУП

Актуальність теми дослідження міжнародного ринку харчових продуктів обумовлена його ключовою роллю в забезпеченні продовольчої безпеки, соціального добробуту та економічного зростання країн. Глобалізація та зростаючі виклики у сфері продовольчої політики, такі як кліматичні зміни, економічна нестабільність і потреба в інноваційних підходах до виробництва та торгівлі, вимагають глибокого аналізу структур і динаміки цього ринку. Вивчення його особливостей, регуляторних механізмів і перспектив розвитку є важливим для формування ефективних стратегій у галузі міжнародної торгівлі харчовими продуктами, що сприятиме забезпеченню стабільності на глобальному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам продовольчого забезпечення, сутності, функціям, тенденціям і напрямкам розвитку ринку харчових продуктів присвячено дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, зокрема О.В. Березіна, Л.В. Лагодич, Т.М. Лозинської, Б.М. Маркова, П.І. Саблука, Л.В. Страшинської та інших, а серед іноземних вчених можна виділити Д. Антле, А. Сіна, М. Трейсі, П. Самуельсона, Ф. Хайєка, Е. Енгеля та інші.

Метою даної роботи є виявлення стану, проблем і перспектив розвитку міжнародного ринку харчових продуктів та місця України на ньому. Для поставленої мети були виконані такі **завдання**:

- розглянути поняття та структуру міжнародного ринку харчових продуктів;
- виявити особливості регулювання міжнародної торгівлі харчовими продуктами;
- систематизувати методичні підходи до оцінювання міжнародного ринку харчових продуктів;
- проаналізувати динаміку розвитку світового ринку харчових продуктів;
- розглянути провідних гравців на світовому ринку харчових продуктів;

- проаналізувати розвиток світового ринку органічних продуктів харчування;
- визначити місце України на світовому ринку харчових продуктів;
- з'ясувати вплив повномасштабної війни в Україні на глобальну продовольчу безпеку.

Об'єктом дослідження є процес розвитку міжнародного ринку харчових продуктів.

Предметом дослідження є сутність, тенденції та особливості розвитку міжнародного ринку харчових продуктів.

Методи дослідження. Для дослідження міжнародного ринку харчових продуктів у роботі використовувалися такі методи:

- аналіз та синтез – для узагальнення наукових праць, звітів міжнародних організацій, статистичних даних і формування цілісного уявлення про функціонування ринку харчових продуктів;
- системний підхід – для оцінки взаємодії складових ринку харчових продуктів і впливу на нього глобальних економічних, соціальних і екологічних факторів;
- статистичний аналіз – для обробки даних про динаміку експорту, імпорту, обсяги торгівлі, цінові тенденції тощо;
- порівняльний аналіз – для вивчення особливостей розвитку ринків харчових продуктів у різних країнах і регіонах, а також оцінки їх конкурентоспроможності;
- метод прогнозування – для визначення перспектив розвитку ринку з урахуванням сучасних тенденцій, інновацій і змін у регуляторному середовищі;
- графічний метод – для візуалізації результатів дослідження у вигляді графіків, діаграм і таблиць, що спрощує їх аналіз і сприйняття.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість: результати дослідження сприяють поглибленню розуміння сутності, функцій, структури та механізмів розвитку міжнародного ринку харчових продуктів. Методична значущість: у роботі

запропоновано підходи та методи аналізу міжнародного ринку харчових продуктів, які можуть бути застосовані для оцінки його стану, конкурентоспроможності та перспектив розвитку. Використання статистичних, системних, порівняльних і прогнозних методів аналізу дозволяє створити надійний інструментарій для подальших досліджень у цій сфері. Практична значущість: результати дослідження можуть бути використані урядовими структурами, міжнародними організаціями та підприємствами для розробки стратегій розвитку ринку харчових продуктів, формування ефективної зовнішньоекономічної політики та оптимізації торговельних відносин. Виявлені тенденції та рекомендації можуть сприяти покращенню продовольчої безпеки, розвитку експорту та залученню інвестицій у харчову промисловість. Також напрацювання по дипломній роботі були представлені у вигляді тез на тему: «Екологічний аналіз впливу торгівлі харчовими продуктами на навколишнє середовище» на конференції «Інноваційні проєкти для економічного відродження та конкурентного розвитку України».

Інформаційною базою дослідження стали нормативно-правові акти України та міжнародні угоди, зокрема закони України, що регулюють питання безпеки та якості харчових продуктів, Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ), угоди СОТ, Codex Alimentarius, а також угоди про санітарні та фітосанітарні заходи (SPS). У дослідженні використано статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства економіки України, а також аналітичні звіти міжнародних організацій, таких як Світова організація торгівлі (СОТ), Конференція ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD), Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

1.1 Поняття та структура міжнародного ринку харчових продуктів

Ринок харчових продуктів займає ключове місце серед інших галузевих ринків кожної країни. Його основне значення полягає в задоволенні базових потреб населення у продуктах харчування, впливі на розвиток суміжних секторів економіки та загальний рівень добробуту. Завдяки цьому ринок харчових продуктів визнається пріоритетним і стратегічно значущим. Він є предметом вивчення не лише економістів, маркетологів та соціологів, але й зацікавлює представників політики, історії та інших сфер. Процес становлення цього ринку характеризується високою динамічністю, зумовленою дією численних факторів.

Проте почати з надання визначення ринку продовольчих товарів, його можна розглядати, як багатокomпонентну систему економічних відносин та соціальних взаємозв'язків між різними суб'єктами. Ця система охоплює ключові етапи – від виробництва продовольчих ресурсів до їхнього обміну, розподілу та кінцевого споживання. Характерною рисою такої системи є її динамічність, що проявляється в постійному розвитку під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, а також цілісність, яка забезпечує узгоджене функціонування всіх її складових [1].

Тут також варто згадати, що собою являє саме харчовий продукт. Українським законодавством не передбачено такого поняття, як продукти харчування, проте за усталеною практикою під продуктами харчування найчастіше розуміють продукцію харчової промисловості, проте і це поняття не охоплює повною мірою весь спектр товарів, які так чи інакше пов'язані із вживанням їх у їжу, приміром свіжі овочі чи фрукти, яйця, мед тощо.

Відповідно до пункту 92 частини 1 статті 1 Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» харчовий продукт - речовина або продукт (неперероблений, частково перероблений або перероблений), призначені для споживання людиною. До харчових продуктів належать [2]:

- напої (в тому числі вода питна);
- жувальна гумка та будь-яка інша речовина, що спеціально включена до харчового продукту під час виробництва, підготовки або обробки.

Відповідно до тієї ж норми термін «харчовий продукт» не включає:

- корми;
- живих тварин;
- лікарських засобів;
- косметичних продуктів;
- тютюну і тютюнових виробів;
- наркотичних і психотропних речовин;
- залишків та забруднюючих речовин.

Таким чином, бачимо, що термін «харчовий продукт» включає практично весь спектр речовин та продуктів, які так чи інакше використовуються людиною в їжу, тому загальні вимоги щодо проведення публічних закупівель вказаних продуктів мають базуватися на одному законодавстві, зокрема на нормах вищенаведеного Закону про безпеку харчових продуктів, при тому що законодавством про публічні закупівлі не встановлено жодних виключень чи особливостей для закупівлі таких товарів [3].

Далі варто перейти до огляду різних теоретичних підходів до визначення поняття міжнародного ринку харчових продуктів, що наведено у таблиці 1.1.

Визначення SGS Digicomply описує міжнародний продовольчий ринок як динамічний ландшафт, що охоплює виробництво, розподіл і споживання харчових продуктів у світі, воно наголошує на ролі ринку в задоволенні потреб зростаючого населення та забезпеченні якості й безпеки харчових продуктів, акцентуючи увагу на глобальних масштабах і важливості безпеки. Інститут географічних наук і

дослідження природних ресурсів Китайської академії наук характеризує ринок як складну мережу, яка складається з вузлів (торгових країн/регіонів), країв (торговельних зв'язків) і крайових ваг (обсяг двосторонньої торгівлі), це визначення підкреслює структурованість ринку, полегшення переміщення продовольчих товарів через кордони, різноманітність і цілорічне постачання харчових продуктів. Управління державного контролю на кордоні України описує міжнародний ринок харчових продуктів як багатогранну систему, яка вимагає від учасників дотримання високих стандартів якості та безпечності продукції, а також постійного адаптування до змін у міжнародному законодавстві та споживчих уподобаннях, цей підхід акцентує увагу на вимогах до учасників ринку та їх здатності відповідати міжнародним стандартам.

Таблиця 1.1 – Теоретичні підходи до визначення поняття міжнародний ринок харчових продуктів [38-40]

Підхід	Характеристика
SGS Digicomply	Міжнародний продовольчий ринок — це величезний і динамічний ландшафт, який охоплює виробництво, розподіл і споживання харчових продуктів у всьому світі, він відіграє вирішальну роль у задоволенні різноманітних потреб зростаючого населення, одночасно забезпечуючи безпеку та якість харчових продуктів.
Інститут географічних наук і дослідження природних ресурсів Китайської академії наук	Міжнародний продовольчий ринок функціонує як складна мережа, що складається з вузлів (торгових країн/регіонів), країв (торговельних зв'язків) і крайових ваг (обсяг двосторонньої торгівлі). Ця структура полегшує переміщення продовольчих товарів через кордони, забезпечуючи різноманітне та цілорічне постачання продовольства в багатьох частинах світу.
Управління державного контролю на кордоні України	Міжнародний ринок харчових продуктів є складною та багатогранною системою, яка вимагає від учасників дотримання високих стандартів якості та безпечності, а також постійного адаптування до змін у міжнародному законодавстві та споживчих вподобаннях.

Найбільш повним є визначення Інституту географічних наук і дослідження природних ресурсів Китайської академії наук, оскільки воно деталізує структуру ринку як складної глобальної мережі, яка забезпечує переміщення товарів і постачання продуктів харчування у всьому світі, це дозволяє зрозуміти як функціонування ринку, так і його ключову роль у задоволенні потреб споживачів.

Ринок продовольчих товарів виконує важливу роль у формуванні економічної стабільності та соціального добробуту. Він об'єднує виробників, постачальників, споживачів і регуляторні органи в єдину інтегровану мережу, яка забезпечує ефективну взаємодію. Крім економічного аспекту, продовольчий ринок має суттєвий вплив на соціальну сферу, сприяючи забезпеченню продовольчої безпеки та підвищенню якості життя населення.

Динаміка розвитку цього ринку зумовлена низкою чинників, включаючи інновації у виробництві, зміни споживчих переваг, глобалізацію, економічні та екологічні виклики. Завдяки цим особливостям, дослідження продовольчого ринку залишається актуальним для фахівців у галузях економіки, соціології, маркетингу та політики.

Загальновідомо, що функціонування продовольчого ринку здійснюється під впливом домінуючих факторів, до яких відносяться групи природно-кліматичних, економічних, політичних, культурно-моральних та соціально-демографічних факторів.

Товарна структура ринку харчових продуктів — це сукупність харчових товарів, які формують пропозицію на ринку, а також відображають їх розподіл за видами, групами та підгрупами. Вона характеризується різноманітністю продукції, обсягами виробництва, споживання та експорту, а також співвідношенням між окремими категоріями продуктів.

Основні категорії товарної структури ринку харчових продуктів:

- 1) сільськогосподарська сировина: зернові культури (пшениця, кукурудза, ячмінь, рис), олійні культури (соняшник, соя, ріпак), сировина для тваринництва (корми, сіно);
- 2) продукти первинної обробки: борошно, крупи, рослинна олія, цукор;
- 3) м'ясо-молочна продукція: м'ясо (свинина, яловичина, птиця), молоко та молокопродукти (сир, йогурт, масло);
- 4) риба та морепродукти: свіжа та морожена риба, морепродукти (креветки, мідії, устриці);

5) фрукти та овочі: свіжі (яблука, банани, помідори, картопля), перероблені (заморожені, консервовані, сушені);

6) хлібобулочні та кондитерські вироби: хліб, булочки, шоколад, цукерки, випічка;

7) напої: безалкогольні (вода, соки, газовані напої), алкогольні (пиво, вино, міцні спиртні напої);

8) функціональні та дієтичні продукти: органічні продукти, безглютенова та безлактозна продукція;

9) напівфабрикати та готові страви: щаморожені продукти (піци, пельмені), готові до вживання страви (салати, супи);

10) інші продукти: спеції, соуси, приправи, мед, горіхи, сухофрукти.

Структуру ринку харчових продуктів складають основні суб'єкти, які оперують на даному ринку (рис. 1.1).



Рисунок 1.1 – Структура ринку продуктів харчування [4]

З одного боку, існують основні соціально-економічні суб'єкти, а з іншого — основні економічні види діяльності або функції, які здійснюються всередині системи. Стрілки дають уявлення про напрямок потоку.

З рис. 1.1 також видно, що система харчування складається з двох підсистем. Перший складається з набору процесів та економічних функцій, які сприяють виробництву та постачанню харчових продуктів, тоді як другий складається з функцій споживання/попиту на харчові продукти, тобто споживачів. Далі варто охарактеризувати кожний суб'єкт ринку харчових продуктів.

Дрібні фермери та сільські підприємці — це дуже важлива група учасників і основа більшості місцевих продовольчих систем. Вони відповідають за виробництво або збір різних видів їжі. Хоча існує багато середніх і великих сільськогосподарських компаній з технологічними можливостями, з кількісної точки зору переважають дрібні фермери або сільські виробники. Переважна більшість фермерів або сільських виробників дуже дрібні, і більше половини з них у Китаї та Індії. Підрахунки показують, що в Латинській Америці існує приблизно 14 мільйонів дрібних фермерських господарств: приблизно 60% — це фермери, які ведуть натуральне господарство, 12% — комерційні, з ринковим виробництвом, а решта, 28%, — це так- називають «перехідними» виробничими одиницями, які коливаються між ринком і самозабезпеченням.

Вхідні постачальники вздовж різних ланок ланцюжка створення вартості — це підприємства всіх видів і розмірів, які постачають первинних виробників критично важливими ресурсами для забезпечення виробництва. Це в основному насіння, добрива та агрохімікати, а також машини та обладнання різного призначення, включаючи зрошення. Дуже часто ці компанії кредитують виробників.

Насіння є найважливішим і найважливішим ресурсом. Досить часто вони виробляються самими виробниками на місці, але все частіше спеціалізованими компаніями, особливо у зв'язку з більшими виробничими підрозділами. Це дуже неоднорідна галузь, де учасники варіюються від невеликих асоціацій виробників до самого уряду чи великих транснаціональних компаній. Вони виробляють і

продають різні види насіння, включаючи місцеве, покращене, гібридне, а в деяких місцях також трансгенне насіння.

Агробізнес і процеси трансформації – значну частину овочів і фруктів, а також деякі зерна можна споживати безпосередньо; але значна частина всієї їжі, включаючи продукти рибальства та аквакультури, зазнає різного роду процесів трансформації. Ці агробізнеси, які зазвичай є комплексними, представляють дуже важливий етап у формуванні вартості у виробничих ланцюгах. Зазвичай вони діють у містах, у рамках описаних раніше «місто-сільських систем». У продовольчій системі це найрізноманітніші товари, які часто потребують інших ресурсів і не менш різноманітних зовнішніх допоміжних послуг. Зазвичай вони беруть участь у кредитній системі та зазвичай надають фінансування сільськогосподарським виробникам.

Зберігання та розподіл на різних ланках або етапах ланцюжка створення вартості продовольчих систем. Потреби зберігання в харчових системах величезні. Насіння, добрива, зерно та всі види запасів необхідно зберігати та зберігати в різних ланках ланцюжка створення вартості. На додаток до мереж зберігання, для багатьох продуктів потрібні холодильні та морозильні мережі, які додають велику цінність, але є дуже складними та дорогими. Мережі зберігання та холоду доповнюються транспортними послугами.

Розповсюдження свіжих, оброблених або трансформованих харчових продуктів є ще однією дуже важливою мережею в сучасних продовольчих системах. Це кінцева точка перед споживачем, остання ланка харчового ланцюга. Загалом менші та прості виробничі одиниці менш відокремлені від процесу споживання. Але зі збільшенням частки ринку виробничі підрозділи ростуть і диверсифікуються, що робить необхідними окремі підрозділи або додаткові компанії, які займаються дистрибуцією. Свіжі, оброблені та упаковані продукти зазвичай продаються в магазинах усіх видів, як правило, у невеликих або середніх магазинах по сусідству.

Особливої уваги заслуговують так звані «супермаркети». Це найбільш динамічний сектор ланки дистрибуції продуктів харчування, який поступово

витіснив малі та середні продуктові магазини. Вони переважно міські, але дедалі важливіші в малих і середніх містах. Їх вимоги мають великий вплив по всьому ланцюжку поставок. Вони збирають запаси з різних джерел, розташованих далеко, і, у випадку малих міст, зазвичай витісняють або «душать» місцеві ланцюги поставок або короткі ланцюги, опосередковано впливаючи на місцеві сільськогосподарські виробничі одиниці.

Продаж готової їжі, приготовленої для безпосереднього споживання кінцевими споживачами, є іншою діяльністю, яка стає все більш важливою в міру урбанізації країн. Компанії, що продають таку їжу, дуже різноманітні. Вони варіюються від їжі, що продається в невеликих неофіційних або амбулаторних закладах, на міських вулицях або в популярних магазинах чи приміщеннях, відомих під різними назвами в різних країнах, до надзвичайно різноманітних і розгалужених мереж ресторанів усіх видів у містах. Питання охорони здоров'я на цьому етапі харчового ланцюга зазвичай розмиті та контролюються міністерствами охорони здоров'я.

Нарешті, наприкінці ланцюжків знаходяться суверенні споживачі, які на основі своїх харчових уподобань встановлюють конкретний ринковий попит. Через такий попит вони здійснюють великий вплив на систему харчування в цілому. Іншими словами, харчові системи керуються попитом, і все виробництво прагне пристосуватися до такого попиту, який виражається через ринок.

Кілька характеристик ринку визначають його структуру. Зазвичай жодна фірма чи окрема особа не контролює весь ланцюжок створення вартості, але деякі фірми можуть прийняти рішення про інтеграцію горизонтально — скуповуючи конкуруючі фірми чи збільшуючи потужності — або вертикально, купуючи об'єкти, які, як правило, з'являються раніше чи пізніше в ланцюжку. Деякі галузі забезпечують значну економію на масштабі, потенційно призводячи до того, що обмежена кількість фірм контролює велику частину всього ринку. Там, де економія від масштабу є меншою, або де такі перешкоди, як державні постанови, обмежують розмір окремих фірм, ринок може бути більш фрагментованим.

Горизонтальна інтеграція. Економія від масштабу може бути важливою в деяких галузях. Іноді також може бути корисним мати різні бренди чи компанії, які обслуговують різні сегменти. Наприклад, фірма, яка має досвід роботи в галузі роздрібною торгівлі, може захотіти керувати роздрібною мережею з повним набором послуг, яка може виставляти вищі ціни, і дисконтною мережею, яка обслуговує більш чутливий до ціни сегмент.

Коли можливості для зростання існуючих фірм можуть бути обмеженими, може виникнути значний тиск, щоб знайти інші підприємства, у які можна інвестувати поточні прибутки. Часто акціонери не хочуть, щоб прибуток повертався у вигляді дивідендів, оскільки ці гроші одразу підлягають оподаткуванню. Тому компаніям може знадобитися знайти інші способи інвестування грошей, щоб отримати задовільний прибуток, і може бути привабливим придбання іншої фірми в галузі, яку керівництво вже розуміє. У Сполучених Штатах і все більшою мірою в Європі уряди стурбовані тим, що надто велика частка ринку контролюється однією або декількома фірмами, тому можливості придбання конкурентів можуть бути обмеженими. Є також деякі підприємства, які не піддаються консолідації. Наприклад, робота ферм значною мірою залежить від підприємницького бажання та бажання працювати довго, тому корпоративні ферми, як правило, рідкісні — зазвичай вони просто нерентабельні.

Ще один спосіб розвитку фірми – це вертикальна інтеграція (рис.1.2). Тут фірма буде купувати фірми, які з'являться раніше або пізніше в ланцюжку вартості. Наприклад, McDonald's міг би придбати м'ясопереробний завод, який постачав би більшу частину яловичини, необхідної його ресторанам.

Вертикальна інтеграція має певні переваги. Найважливішою перевагою, ймовірно, є наявність гарантованого постачання у випадку «тісного» ринку. Іноді також можливо досягти «синергії» — ситуації, коли два активи разом можуть коштувати більше, ніж «сума їхніх частин». Наприклад, виробник насіння міг би придбати хімічну компанію, яка постачає добрива, які використовуються в процесі виробництва насіння, і мати можливість використати певні інвестиції в дослідження та розробки в обидва процеси.

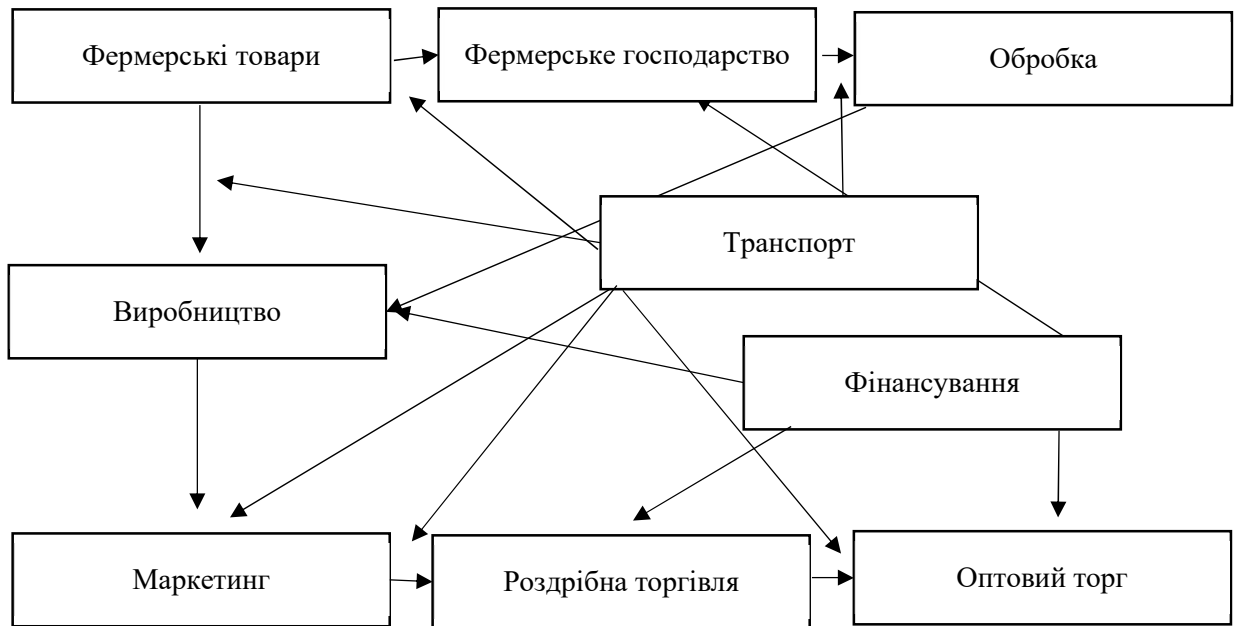


Рисунок 1.2 – Горизонтальна структура на ринку харчових продуктів [5]

Однак у сільськогосподарських галузях справжній потенціал синергії, здається, нечастий. Існують також значні потенційні недоліки вертикальної інтеграції:

- керівництву потрібно буде контролювати інвестиції в галузі, де воно має обмежений досвід;
- увага керівництва розподіляється між більшою кількістю галузей, що дозволяє менше часу зосереджуватися на кожній;
- високий рівень левериджу — якщо економічний розвиток пригнічує одну галузь, це може «розповзатися» по ланцюжку вартості, посилюючи проблему;
- відсутність бажання клієнтів на одному рівні купувати у фірми, в якій вони можуть конкурувати на іншому рівні (наприклад, інші ресторани швидкого харчування неохоче купують Pepsi, коли материнська компанія також володіла ресторанами швидкого харчування);
- потенційні конфлікти інтересів. Якщо виробник харчових продуктів також володіє банком, який надає позики фермерам, фермери можуть відчувати тиск, змушуючи приймати рішення про продаж на основі фінансових рішень або навпаки. Це може викликати занепокоєння та/або втручання регуляторних органів.

Тому на практиці багато спроб вертикальної інтеграції не були дуже успішними.

Отже, ринок харчових продуктів є ключовим елементом економіки кожної країни, адже він задовольняє базові потреби населення, сприяє розвитку суміжних секторів та впливає на загальний рівень добробуту. Як багатокomпонентна система економічних і соціальних відносин, цей ринок охоплює всі етапи – від виробництва до споживання продовольчих ресурсів. Його розвиток є динамічним і залежить від багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів, таких як природні умови, технологічний прогрес, економічні виклики і зміна споживчих уподобань.

Структура ринку харчових продуктів включає основні суб'єкти, серед яких дрібні фермери, агрохімічні підприємства, агробізнес, дистриб'ютори, супермаркети і кінцеві споживачі. Кожен із цих учасників виконує важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування ринку, формуючи ланцюги створення вартості. Основними викликами є зберігання, логістика, впровадження інновацій та відповідь на зміну попиту. Такі ринки схильні до горизонтальної та вертикальної інтеграції, де компанії об'єднують ресурси, щоб підвищити ефективність і зайняти більшу частку ринку. Незважаючи на переваги інтеграції, уряди часто регулюють концентрацію ринку, щоб уникнути монополізації.

1.2 Особливості регулювання міжнародної торгівлі харчовими продуктами

Міжнародна торгівля харчовими продуктами відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки, економічного зростання та сталого розвитку країн світу. Вона сприяє глобалізації економіки, розширенню доступу до різноманітних продуктів харчування та обміну передовими технологіями у сфері сільського господарства і харчової промисловості. Водночас регулювання цього

сегмента міжнародної торгівлі є надзвичайно складним, оскільки поєднує економічні, соціальні, екологічні та політичні аспекти.

Загалом міжнародна торгівля – це первинна форма міжнародних економічних зв'язків, що являє собою обмін товарами, послугами між державно оформленими національними господарствами, тобто між державами, також можна розглянути два основних підходи до розуміння даного терміну, що продемонстровано у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Підходи до визначення поняття міжнародної торгівлі [6]

Підхід	Характеристика
Операційної точка зору	Процес безпосереднього обміну товарами та послугами між господарюючими суб'єктами різних держав, державами та міжнародними організаціями. Тобто йдеться про рух товарів (у т.ч. послуг, ліцензій, ноу-хау, інжинірингу тощо), інструменти й механізми розширення товарообігу, вдосконалення структури експорту та імпорту, прогнозування й оцінку світових товарних ринків, планування можливостей експорту і потреб імпорту, організацію контрактної роботи, контроль за поставками та відвантаженням товарів, здійснення валютно-фінансових операцій тощо. Предмет міжнародної торгівлі як сфери знань - організація виконання експортно-імпортної операції, а об'єкт - будь-яка операція з експорту чи імпорту.
Державно-політичний погляд	Розглядається як особливий тип суспільних відносин, що виникають у світовій системі господарства в процесі і з приводу обміну товарами та послугами між державами, для кожної з яких характерна власна рівнішньоторговельна політика. Такі відносини регулюються спеціальними міжнародними регламентами: договорами, угодами, актами та іншими нормами міжнародного права. З огляду на цей підхід предметом міжнародної торгівлі є організація торговельного обміну з урахуванням національних інтересів і глобальних тенденцій розвитку світового господарства в цілому, а об'єктом - торговельний обмін як сукупність операцій з експорту та імпорту.

Після Другої світової війни, а особливо в останні три десятиліття, світова торгівля товарами швидко зростає. Продукти харчування не є винятком з цього приводу, тому що сьогодні торгівля продукцією сільського господарства становить понад 1,1 трильйона доларів, глобальна продовольча система стала надзвичайно складною та взаємопов'язаною. Кожна країна світу більшою чи меншою мірою залежить від торгівлі для задоволення своїх загальних потреб у харчуванні.

Проте з розвитком міжнародної торгівлі в сучасному світі зустрічається з рядом проблем, серед яких можна виділити наступні [7, 8, 9, 10]:

- проблеми дисбалансу в зовнішньоекономічних відносинах: зростання дисбалансу в торговому балансі між країнами, деякі країни мають великий дефіцит в зовнішньої торгівлі, тоді як інші мають великий експорт;

- несправедливість торгових відносин: відсутність взаємної вигоди у торгівлі, коли країни, які експортують товари, отримують вигоди, а ті, які імпортують, не отримують або навіть зазнають збитків;

- вплив торгівлі на довкілля: збільшення виробництва та транспортування товарів, використання енергії та природних ресурсів, викиди та забруднення повітря та води;

- вплив торгівлі на соціальні проблеми: втрата робочих місць через переміщення виробництва в країни з низькими зарплатами, незабезпечення соціальних гарантій робітникам в країнах з низьким рівнем життя;

- проблеми з правами інтелектуальної власності: незаконне використання технологій та знань, крадіжки дизайнів та брендів, порушення авторських прав;

- відсутність узгодження стандартів та норм: різниця у стандартах та нормах безпеки, харчування та інших сферах може призводити до виникнення технічних бар'єрів для торгівлі.

Тому під впливом міжнародної кооперації виробництва та збуту товарів на світовому ринку виникла гостра необхідність формування стабільного та передбачуваного режиму міжнародної торгівлі, що вимагало від держав взаємних зобов'язань та узгоджених процедур врегулювання торгових спорів. Це призвело до необхідності створення наднаціонального механізму регулювання міжнародної торгівлі, у рамках якого можна було б узгоджувати різні національні інтереси, не вдаючись до взаєморуйнівних торгових війн та одностороннім обмеженням.

Основні види регулювання міжнародної торгівлі продемонстровані у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Види регулювання міжнародної торгівлі [15, 16, 17]

Види регулювання міжнародної торгівлі	Характеристика
Тарифи	Це податки, які стягуються з імпортованих товарів при ввезенні їх на територію країни.
Квоти	Це обмеження на кількість товарів, які можуть бути імпортовані з інших країн.
Санітарні та фітосанітарні стандарти	Це правила, які регулюють безпеку та якість продуктів харчування та інших товарів.
Антидемпінгові заходи	Це заходи, які дозволяють країнам захистити свої галузі від продуктів, які імпортуються за цінами нижче вартості їх виробництва.
Субсидії	Це фінансова допомога, яку держава надає своїм виробникам для захисту їх від конкуренції з інших країн.
Вільна торгівля	Це політика, яка передбачає зменшення або повне припинення застосування тарифів, квот та інших обмежень на міжнародну торгівлю.
Відкрите урядове закупівля	Це політика, яка передбачає відкриті торги на державні контракти для іноземних та національних постачальників.
Інвестиційна політика	Це політика, спрямована на підтримку інвестицій у розвиток економіки країни.
Захист прав інтелектуальної власності	Це політика, яка передбачає захист прав на інтелектуальну власність, таку як авторські права, патенти та товарні знаки.

1. Тарифи можуть бути застосовані як з метою захисту від конкуренції з інших країн, так і для збільшення доходів державного бюджету. Однак, високі тарифи можуть призвести до зростання цін на імпортовані товари та зменшення конкурентоспроможності національних виробників.

2. Квоти можуть бути застосовані для захисту від конкуренції з інших країн або для забезпечення стабільності ринку. Однак, використання квот може призвести до збільшення цін на імпортовані товари та зменшення вибору для споживачів.

3. Використання санітарних та фітосанітарних стандартів може захистити споживачів від небезпечних товарів, але також може бути використане як інструмент для обмеження імпорту товарів з інших країн.

4. Антидемпінгові заходи можуть бути ефективним інструментом захисту від дешевих імпортованих товарів, але вони також можуть бути використані як

інструмент для надмірного захисту національних виробників та зменшення конкуренції на ринку.

5. Субсидії можуть бути надані для забезпечення конкурентоспроможності національних виробників або для забезпечення розвитку нових галузей економіки. Однак, використання субсидій може призвести до надмірного захисту національних виробників та зменшення конкуренції на ринку.

6. Вільна торгівля дозволяє збільшити доступ до ринків інших країн та збільшити конкуренцію, що може привести до зниження цін та покращення якості товарів. Однак, вільна торгівля може мати негативний вплив на деякі галузі економіки та спричинити втрату робочих місць.

7. Відкрите урядове закупівля дозволяє забезпечити конкуренцію на ринку та знизити витрати для державного бюджету. Однак, відкрите урядове закупівля може призвести до зменшення відсотку національних постачальників та збільшення імпорту.

8. Інвестиційна політика може передбачати надання державних пільг та стимулів для інвесторів, зниження податкових ставок, сприяння розвитку нових технологій та інновацій. Інвестиційна політика допомагає залучити інвестиції в країну та створити робочі місця. Однак, використання інвестиційної політики може мати негативний вплив на інші галузі економіки та спричинити перенасичення ринку.

9. Захист прав інтелектуальної власності дозволяє зберегти власні інтелектуальні ресурси та забезпечити конкурентоспроможність національних виробників. Однак, захист прав інтелектуальної власності може мати негативний вплив на доступність та ціни товарів, особливо у країнах з низьким рівнем доходу.

Далі варто перейти до основних інструментів регулювання міжнародної торгівлі харчовими продуктами. Інструменти регулювання міжнародної торгівлі можна поділити на дві групи: багатосторонні та двосторонні.

Багатосторонні інструменти включають Угоду про створення СОТ, Міжнародну організацію праці, Всесвітню інтелектуальну власність та інші

міжнародні організації та угоди. Двосторонні інструменти включають угоди про вільну торгівлю, різні тарифні угоди та угоди про інвестиції між двома країнами.

30 жовтня 1947 року у Женеві 23 держави підписали Генеральну угоду з тарифів та торгівлі (ГАТТ), у основі якої було згодом утворена Світова організація торгівлі (СОТ), яка взяла на себе зобов'язання утримуватися від односторонніх рішень щодо запровадження різних зовнішньоторговельних обмежень та вирішувати спірні питання за допомогою процедур, встановлених у межах цієї організації [11].

У рамках Світової організації торгівлі (СОТ) регулюються правила та стандарти міжнародної торгівлі продуктами харчової промисловості, де використовуються підходи до прийнятих міжнародних стандартів та кодексів. Основним інструментом гармонізації стандартів харчової промисловості є Codex Alimentarius (Продовольчий Кодекс), який є збірником прийнятих на міжнародному рівні харчових стандартів, розроблених керівництвом Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO) та Світовою організацією торгівлі (WHO), спрямованих на захист здоров'я споживачів і гарантування чесної практики в торгівлі ними [12].

Codex Alimentarius містить стандарти на всі основні види харчових продуктів — сирі, напівоброблені та перероблені, які призначені для постачання споживачеві. Матеріали для подальшого перероблення в продукти харчування включені в ступені певною мірою, необхідною для досягнення обумовлених Кодексом цілей. Codex Alimentarius містить положення щодо гігієни харчових продуктів, харчових добавок, залишків пестицидів, контамінантів, маркування і представлення продуктів, методів аналізу та відбору. Крім того він також містить положення рекомендаційного характеру, яких повинна дотримуватися міжнародна спільнота для захисту здоров'я споживачів і забезпечення однакових торговельних методів, у вигляді правил і норм, настанов та інших документів, що сприяють досягненню цілей Кодексу.

Стандарти Продовольчого Кодексу включають вимоги до продовольства, спрямовані на гарантування споживачеві здорового, безпечного продукту

харчування, вільного від фальсифікації, правильно маркованого і представленого. Стандарт Codex Alimentarius для будь-якого продукту або продуктів розробляється згідно з форматом Кодексу для стандартів продукції і містить відповідні критерії. Стандарти, керівні принципи та збірки правил Кодексу мають тільки рекомендаційний характер. Для того, щоб вони стали юридично законними, держава повинна прийняти їх на законодавчому рівні у вигляді нормативно-правових актів.

Угода про застосування санітарних та фіто-санітарних заходів, також відома як Угода СФС або просто SPS, є міжнародним договором по Світовій організації торгівлі (СОТ). Вона була укладена в ході Уругвайського раунду в Генеральній угоді з тарифів і торгівлі (ГАТТ), і вступила в силу з моменту створення СОТ на початку 1995 року [13].

Угода СФС встановлює обмеження для політики держав-членів щодо безпечності харчових продуктів (бактеріальні забруднювачі, пестициди, перевірка та маркування), а також здоров'я тварин і рослин (фітосанітарія) щодо імпортованих шкідників і хвороб. Є 3 організації зі стандартів, які встановлюють стандарти, на яких члени СОТ повинні базувати свої методології SPS. Як передбачено статтею 3, ними є Комісія Codex Alimentarius (Codex), Всесвітня організація охорони здоров'я тварин (OIE) та Секретаріат Міжнародної конвенції із захисту рослин (IPPC).

Угода СФС визнає право урядів вживати та забезпечувати дотримання заходів, необхідних для захисту життя чи здоров'я людей, тварин чи рослин. Хоча може виникнути потреба обмежити торгівлю, будь-які заходи, що вживаються для цього, не повинні застосовуватися довільно чи дискримінаційним чином або діяти як замасковані обмеження для міжнародної торгівлі. Важливо зазначити, що Угода СФС не передбачає конкретного законодавчого регулювання у галузі охорони здоров'я та безпеки харчових продуктів, яке уряд має прийняти. Натомість Угода СФС встановлює правила забезпечення безпеки харчових продуктів, що вимагають заходів, які ґрунтуються на наукових висновках і застосовуються лише у тій мірі, яка необхідна для захисту життя або здоров'я людини, тварин чи рослин. Угода

СФС охоплює всі типи заходів для досягнення цих цілей, будь то вимоги до кінцевої продукції, вимоги до інспекції, сертифікації, обробки або упаковки та маркування, які безпосередньо пов'язані з безпекою харчових продуктів.

Угода про технічні бар'єри в торгівлі (ТБТ) спрямована на те, щоб технічні регламенти, стандарти та процедури оцінки відповідності були недискримінаційними та не створювали зайвих перешкод для торгівлі. У той же час вона визнає право членів СОТ впроваджувати заходи для досягнення законних цілей політики, таких як захист здоров'я та безпеки людей або захист навколишнього середовища. Угода про ТБТ наполегливо заохочує членів базувати свої заходи на міжнародних стандартах як засобів полегшення торгівлі. Завдяки своїм положенням про прозорість вона також прагне створити передбачуване торгове середовище.

Угоду ТБТ можна розділити на п'ять частин. Перша частина визначає сферу дії Угоди, яка включає усю продукцію, у тому числі промислову та сільськогосподарську, але не санітарні та фіто-санітарні заходи. Друга частина встановлює зобов'язання та принципи щодо технічних регламентів. Третя частина стосується відповідності та оцінки відповідності. У четвертій частині йдеться про інформацію та допомогу, включаючи зобов'язання держав надавати один одному допомогу в розробці технічних регламентів. Нарешті, п'ята частина передбачає створення Комітету з технічних бар'єрів у торгівлі та встановлює процедури врегулювання спорів [14].

Регіональні угоди про вільну торгівлю (РУВТ) є угодами між кількома країнами, які встановлюють правила та умови з вільної торгівлі між собою. РУВТ можуть бути двосторонніми або багатосторонніми, і вони зазвичай включають різні торгові умови, такі як зниження тарифів на імпорту, розширення доступу до ринків та зниження не тарифних бар'єрів.

На останок варто згадати про систему НАССР. Аналіз критичних контрольних точок (НАССР) — це система, яка забезпечує основу для моніторингу всієї харчової системи, від збору врожаю до споживання, щоб зменшити ризик харчових захворювань. Система призначена для виявлення та контролю

потенційних проблем до їх виникнення. У своєму Модельному харчовому кодексі Управління з харчових продуктів і медикаментів рекомендувало систему НАССР, «оскільки це система профілактичного контролю, яка є найбільш ефективним і дієвим способом гарантувати, що харчові продукти є безпечними».

В даний час харчова промисловість, включаючи громадське харчування, підтримує використання НАССР і його принципів як найкращої доступної на даний момент системи для зменшення та запобігання захворюванням харчового походження. НАССР вперше був розроблений і використаний компанією Pillsbury наприкінці 1950-х років для забезпечення безпечної їжі для американської космічної програми [41].

НАССР складається з семи етапів, які використовуються для моніторингу харчових продуктів під час їх проходження через установу, незалежно від того, чи це харчовий завод чи заклад громадського харчування. Сім кроків системи НАССР спрямовані на аналіз і контроль біологічних, хімічних і фізичних небезпек (рис. А.1 з Додатку А).

У серпні 1997 року Національний консультативний комітет з мікробіологічних критеріїв харчових продуктів прийняв нові рекомендації щодо «Аналізу небезпеки та принципів критичних контрольних точок та інструкцій із застосування». Ці настанови розроблені, щоб полегшити розробку та впровадження ефективних планів НАССР.

Отже, міжнародна торгівля харчовими продуктами відіграє фундаментальну роль у забезпеченні економічного розвитку, продовольчої безпеки та глобальної інтеграції економік. Водночас, її регулювання є комплексним процесом, що охоплює економічні, соціальні, політичні та екологічні аспекти. Поступова глобалізація привела до формування багатосторонніх і двосторонніх механізмів регулювання, таких як Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ), Codex Alimentarius і Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів.

Ці інструменти забезпечують гармонізацію стандартів, сприяють стабільності глобальних ринків і захищають інтереси споживачів і виробників. Проте, міжнародна торгівля стикається з низкою викликів, зокрема дисбалансом у

торгових відносинах, екологічними загрозами, соціальними проблемами і технічними бар'єрами. Вирішення цих проблем вимагає співпраці держав, міжнародних організацій та зацікавлених сторін. Таким чином, подальший розвиток міжнародної торгівлі харчовими продуктами залежить від ефективного регулювання, яке базується на принципах справедливості, стійкості та наукової обґрунтованості. Лише за таких умов можна забезпечити баланс інтересів між учасниками ринку, підтримуючи сталий розвиток глобальної економіки та безпеку продовольчих систем.

1.3 Методичні підходи до оцінювання міжнародного ринку харчових продуктів

Оцінювання міжнародного ринку харчових продуктів є важливим аспектом економічних досліджень, оскільки саме цей сегмент відіграє ключову роль у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки, економічного зростання та сталого розвитку. У сучасних умовах глобалізації міжнародна торгівля харчовими продуктами стає дедалі більш динамічною та взаємозалежною, що вимагає комплексного аналізу її стану та перспектив розвитку. Значний вплив на розвиток цього ринку мають економічні, соціальні, політичні та екологічні фактори, які формують складну систему взаємодій між країнами, міжнародними організаціями та приватними суб'єктами господарювання. Методичні підходи до оцінювання міжнародного ринку харчових продуктів забезпечують інструментарій для системного аналізу його динаміки, структури, конкурентоспроможності та ефективності. Вони дозволяють врахувати вплив глобальних економічних трендів, національних політик та міжнародних регуляторних механізмів, таких як угоди Світової організації торгівлі (СОТ) і стандарти Codex Alimentarius.

Загалом у роботі для оцінки розвитку світового ринку харчових продуктів будуть застосовуватися такі методи, як статистичний та аналітичний для оцінки

динаміки та змін на ринку, також будуть розглядатися рейтинги та звіти міжнародних організацій, загалом їх можна продемонструвати у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4 – Методи оцінки ринку харчових продуктів

Метод	Суть	Інструменти та методи
Статистичний аналіз	Аналіз ринкових показників, таких як обсяг торгівлі, структура експорту/імпорту, динаміка цін.	Кореляційно-регресійний аналіз, трендовий аналіз, індекси динаміки.
Інституційний аналіз	Вивчення впливу міжнародних організацій, регуляторних норм і торговельних бар'єрів на ринок харчових продуктів.	Аналіз угод СОТ, стандартів Codex Alimentarius, політик ЄС та інших регуляторів, а також аналіз звітів міжнародних організацій.
Інноваційний аналіз	Оцінка ролі технологій та інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності харчових продуктів на міжнародних ринках.	Аналіз інноваційних трендів, патентний аналіз, оцінка технологічної готовності.
Політико-економічний аналіз	Вивчення впливу міжнародної політики, санкцій, економічної стабільності на функціонування ринку.	PESTLE-аналіз, аналіз геополітичних факторів.

Джерело: складено автором самостійно

Кожен із цих методів має свою специфіку: від аналізу кількісних показників ринку (обсягу торгівлі, структури експорту/імпорту, динаміки цін) до вивчення впливу міжнародних норм, інноваційних технологій та політичних чинників. Інструменти та методи аналізу включають кореляційно-регресійні моделі, патентний аналіз, PESTLE-аналіз і дослідження міжнародних стандартів, що дозволяють комплексно оцінити функціонування ринку та його перспективи розвитку. Це забезпечує широку основу для прийняття стратегічних рішень у галузі харчових продуктів.

Перш за все аналіз ринку харчових продуктів буде відбуватися на основних показниках міжнародної торгівлі, які поділяються на чотири групи, що наведено у таблиці 1.5.

Експорт — вивезення товарів, робіт, послуг, результатів інтелектуальної діяльності, в т. ч. виключних прав на них, з митної території країни за кордон без зобов'язання їх зворотного ввезення. Факт експорту фіксується в момент перетину товаром митного кордону, надання послуг і прав на результати інтелектуальної

діяльності. Як експорт може зараховуватись продаж товарів і послуг іноземним особам, фірмам, організаціям та спільним підприємствам без вивезення їх за кордон. Експорт може вимірюватися і натуральними одиницями, коли йдеться про однорідні, порівнянні товари (вугілля, нафта, газ тощо).

Таблиця 1.5 – Основні показники міжнародної торгівлі [18]

Група	Показники
Перша група – обсягові індикатори	До складу якої входять експорт, реекспорт, імпорт, реімпорт, зовнішньоторговельний обіг, генеральна торгівля, спеціальна торгівля та фізичний обсяг торгівлі.
Друга група – результуючі показники	До яких належать сальдо торговельного балансу, сальдо балансу послуг, сальдо балансу поточних операцій, індекси стану платіжного балансу, індекс «умови торгівлі», індекс концентрації експорту, коефіцієнт імпортової залежності країни, у сукупності характеризують стан зовнішньої торгівлі за критерієм збалансованості експорту та імпорту, ефективності та місця країни в світовій торгівлі.
Третя група – структурні показники	Характеризують експортні та імпорتنі товарні потоки за такими ознаками, як товарний склад і регіональна спрямованість.
Четверта група – показники інтенсивності міжнародної торгівлі	Для виміру зовнішньоторговельної інтенсивності країн використовується два типи показників: обсяг зовнішньої торгівлі (або експорту, або імпорту окремо) на душу населення країни та відношення експорту (або імпорту, або зовнішньоторговельного обігу окремо) до валового внутрішнього продукту (ВВП) країни.

Імпорт — ввезення товарів, робіт, послуг, результатів інтелектуальної діяльності, в т. ч. виняткових прав на них, на митну територію країни з-за кордону без зобов'язання про зворотне вивезення. Цей процес характеризує показник «імпорт», який розраховується у вартісних одиницях за певний період, найчастіше, за рік. Обсяги імпорту однорідних, порівнянних товарів можуть розраховуватись у кількісних одиницях (цукор, пшениця, цемент тощо).

Зовнішньоторговельний обіг — сума вартості експорту та імпорту країни або груп країн за певний період: рік, квартал, місяць. Зовнішньоторговельний обіг показує загальні обсяги зовнішньоторговельної діяльності, тобто експорту та імпорту в цілому:

$$ЗТО = E + I, \quad (1.1)$$

де ЗТО — зовнішньоторговельний обіг;

E — обсяг експорту (у вартісних одиницях);

I — обсяг імпорту (у вартісних одиницях).

Генеральна (загальна) торгівля — прийняте у міжнародній статистиці позначення зовнішньоторговельного обігу з урахуванням вартості транзитних товарів. Показує загальне зовнішньоторговельне «навантаження» на країну, включаючи обсяги ввезення, вивезення та транзиту товарів:

$$GT = E + I + T, \quad (1.2)$$

де GT — генеральна (загальна) торгівля;

E — вартість експорту;

I — вартість імпорту;

T — вартість транзитних товарів, перевезених через територію країни.

У міжнародній торгівлі транзит умовно поділяють на два види: прямий та опосередкований. Прямий транзит — це провезення товарів однієї країни до іншої через територію третьої без складування. Опосередкований транзит — це провезення товарів однієї країни до іншої через територію третьої з розміщенням їх на митних складах. Він обліковується як реекспорт та включається до загального імпорту та експорту.

Спеціальна торгівля — експорт та імпорт, зумовлені існуванням двох систем обліку товарів у статистиці зовнішньої торгівлі:

- спеціальної системи обліку для деяких видів товарів;
- загальної системи, що застосовується до всіх товарів.

Спеціальний експорт включає:

- національний експорт;
- вивезення товарів після переробки під митним контролем;
- націоналізовані товари.

Загальний експорт складається зі спеціального експорту та реекспорту.

Спеціальний імпорт включає:

- товари, ввезені для внутрішнього споживання або переробки;
- товари, ввезені для переробки під митним контролем;
- товари, ввезені для переробки на приписних митних складах.

Загальний імпорт складається зі спеціального імпорту та вартості товарів, що знаходяться на приписних складах.

Фізичний обсяг зовнішньої торгівлі — оцінка експорту або імпорту товарів у незмінних цінах одного періоду (як правило, року) для отримання інформації щодо руху товарної маси без впливу коливання цін. Індекс фізичного обсягу розраховується за формулою:

$$I_{\text{ф.о.}} = \frac{\sum q_1 P_0}{\sum q_0 P_0} \quad (1.3)$$

де $I_{\text{ф.о.}}$ — індекс фізичного обсягу;

P_0 — ціна товару в базисному періоді;

q_1 — кількість товару в періоді, що вивчається;

q_0 — кількість товару в базисному періоді.

Сальдо — різниця між грошовими надходженнями і витратами за певний проміжок часу.

Сальдо торговельного балансу:

$$Cm = Em - Im, \quad (1.4)$$

де Cm — сальдо торговельного балансу;

Em — вартість товарного експорту;

Im — вартість товарного імпорту.

Якщо експорт (надходження) перевищує імпорт (платежі), то сальдо додатне, а торговельний баланс активний. Якщо ж експорт (надходження) менший за імпорт (платежі), то сальдо від'ємне, а торговельний баланс пасивний. Рівність експорту та імпорту утворює нульове сальдо балансу, а сам баланс у таких випадках називається чистим, або нетто-балансом. Аналогічно розраховуються й інші показники сальдо.

Зіставляти ж розміри сальдо по країнах некоректно через те, що країни мають різні економічні та експортні потенціали. У даному випадку доречно використовувати індекс стану балансу, який ще називають індексом покриття експортом імпорту (коефіцієнтом покриття імпорту експортом):

$$I_{i/e} = \frac{E}{I} \cdot 100\%, \quad (1.5)$$

де E та I — відповідно вартість експорту та імпорту.

Коефіцієнт імпоротної залежності країни — відношення обсягу імпорту певного товару до обсягу його споживання в країні. Імпортну залежність можна охарактеризувати як залежність країни від зовнішнього ринку в яких-небудь товарах або їх групах внаслідок відсутності в країні необхідних для виробництва потужностей, сировини, кваліфікованих кадрів або через причини економічного та політичного характеру. Коефіцієнт імпоротної залежності (Z_{ij}) розраховується за формулою:

$$Z_{ij} = \frac{I_{ij}}{P_{ij}}, \quad (1.6)$$

де I_{ij} — обсяг імпорту i -го товару в країну j ;

P_{ij} — обсяг споживання (реальна місткість ринку) i -го товару в країні j .

Товарна структура експорту — це систематизація за певними ознаками сукупності товарів, що вивозяться з країни (групи країн, всіх країн світу), а товарна структура імпорту — відповідно систематизація за певними ознаками сукупності товарів, що ввозяться до країни або групи країн. Таким чином, товарна структура експорту може розраховуватися для країни, групи країн, усіх країн світу (товарна структура світового експорту), а товарна структура імпорту — за окремими країнами та групами країн.

Обсяг експорту, імпорту або зовнішньоторговельного обігу на душу населення:

$$E_d = \frac{E}{Ч}; \quad I_d = \frac{I}{Ч}; \quad ЗТО_d = \frac{ЗТО}{Ч}, \quad (1.7)$$

де E_d — експорт на душу населення;

I_d — імпорт на душу населення;

$ЗТО_d$ — зовнішньоторговельний обіг на душу населення;

E — вартість національного експорту за рік;

I — вартість національного імпорту за рік;

$ЗТО$ — зовнішньоторговельний обіг країни за рік ($E + I$);

$Ч$ — чисельність населення країни на відповідний рік.

У міжнародних зіставленнях експортна квота використовується не тільки для характеристики рівня інтенсивності зовнішньої торгівлі країни, а й з метою оцінки рівня відкритості національного господарства, участі в міжнародному розподілі праці. Розраховується за формулою:

$$K_e = \frac{E}{\text{ВВП}} \cdot 100\%, \quad (1.8)$$

де K_e — квота експортна;

E — річний обсяг експорту країни;

ВВП — валовий внутрішній продукт країни за аналогічний період.

Імпортна квота як частка імпорту у валовому внутрішньому продукті країни характеризує також рівень залежності країни від імпорту товарів і послуг. Розраховується за формулою:

$$K_i = \frac{I}{\text{ВВП}} \cdot 100\%, \quad (1.9)$$

де K_i — квота імпортна;

I — обсяг імпорту країни за певний рік;

ВВП — валовий внутрішній продукт країни за аналогічний період.

Не менш важливим для оцінки міжнародної торгівлі харчовими продуктами є оцінка звітів міжнародних організацій, зокрема СОТ та ФАО.

Звіт про світову торгівлю СОТ досліджує, як міжнародна торгівля та торгова політика сприяють тому, щоб глобальна економіка стала більш інклюзивною. Незважаючи на те, що торгівля відіграє вирішальну роль у сприянні глобальній економічній конвергенції та зменшенні бідності, деякі люди, регіони та економіки залишилися позаду, оскільки не змогли отримати таку ж вигоду від торгівлі. Звіт аналізує, як торгівля та торговельна політика можуть бути частиною рішення зробити торгівлю та глобальну економіку більш інклюзивними.

Інтеграція відкритої торгівлі з іншими ключовими сферами політики має важливе значення для поширення переваг торгівлі на всіх. Зараз торгівля не завжди приносить користь усім; це пов'язано не тільки з торговельною політикою, але часто також із внутрішньою політикою. Головний висновок Звіту полягає в тому, що скорочення торгівлі зменшить можливості для зростання та інклюзивності, але

покладатися лише на торгівлю та торговельну політику не повністю використає ці можливості. Необхідна додаткова внутрішня політика, щоб зробити торгівлю більш інклюзивною. На національному рівні можна досягти значного прогресу для підвищення ефективності національної політики економічного зростання та інклюзивності, але міжнародне співробітництво між економіками також може бути корисним. Крім того, підвищення узгодженості між СОТ та іншими міжнародними організаціями може допомогти посилити їхній колективний вплив на зростання та інклюзивність [19].

ФАО натомість пропонують національні звіти та оцінки, які готуються країнами та подаються до ФАО в контексті різних узгоджених процесів з низки питань, пов'язаних з біорізноманіттям. Призначені національні координаційні центри зазвичай відповідають за підготовку звітів по країнах за допомогою ФАО на основі відповідей на стандартизовану анкету, розроблену ФАО [20].

Отже, статистичний аналіз дозволяє оцінити динаміку основних показників, таких як обсяги експорту, імпорту, зовнішньоторговельний обіг, а також фізичний обсяг торгівлі. Інституційний аналіз зосереджується на впливі міжнародних організацій, угод СОТ, стандартів Codex Alimentarius та інших регуляторів на ринок. Інноваційний аналіз досліджує роль технологій та інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності. Політико-економічний аналіз враховує геополітичні, економічні та екологічні фактори, що впливають на торгівлю. Таким чином, системний підхід до аналізу міжнародного ринку харчових продуктів дозволяє оцінити його поточний стан, визначити основні проблеми та запропонувати стратегічні рішення для досягнення сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

2.1 Динаміка розвитку світового ринку харчових продуктів

Світовий ринок харчових продуктів є однією з ключових складових глобальної економіки, яка безпосередньо впливає на продовольчу безпеку, рівень життя населення та розвиток міжнародної торгівлі. Динаміка його розвитку характеризується постійними змінами, зумовленими такими чинниками, як демографічний ріст, урбанізація, зміни в споживчих вподобаннях, інноваційні технології у виробництві та глобальні економічні і політичні процеси. У сучасних умовах світовий ринок харчових продуктів демонструє високий рівень конкуренції та інтеграції. Глобалізація сприяє розширенню торгівлі харчовими продуктами, але водночас створює нові виклики, пов'язані зі змінами клімату, доступом до ресурсів і регулюванням міжнародних стандартів якості та безпеки.

Глобальне виробництво продуктів харчування та сільськогосподарської продукції значно зросло після закінчення Другої світової війни завдяки поєднанню зростання населення та економіки, а також технологічних і культурних змін у виробничій практиці. Через зростання населення, добробуту та урбанізації у світі спостерігається загальне збільшення попиту на продукти харчування в поєднанні зі зміною харчових переваг у бік більш ресурсомістких продуктів.

Зелена революція відіграла важливу роль у створенні методів інтенсивного сільськогосподарського виробництва в усьому світі та формуванні панівних філософій у основній сільськогосподарській практиці. Глобальна врожайність стабільно зростала з 1950-х років; сьогодні на одну людину виробляється більше їжі, ніж будь-коли зареєстровано. Незважаючи на те, що методи інтенсифікації, започатковані Зеленою революцією, сприяли запобіганню очікуваного великомасштабного дефіциту продовольства в епоху після Другої світової війни,

вони також критикувалися за погіршення екологічної ситуації, нестабільне споживання ресурсів і закріплення залежності від невідновлюваних ресурсів, таких як викопне паливо [21].

Перш за все варто розглянути виробництво основних продуктів харчування, що продемонстровано у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Світове виробництво харчових продуктів за видами у 2020-2024 рр. з прогнозом на 2025 рік, млн. т. [22]

Вид/Рік	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24	2024/25
Зернових, окрім пшениці	2776,9	2800,8	2812,4	2847,4	2846,3
Пшениця	776,7	776,8	806,0	787,7	786,7
Рис	517,0	520,8	525,6	530,1	534,9
Олія	242,2	234,2	620,4	650,6	667,6
Цукор	171,0	169,5	174,6	178,8	179,4
М'ясо	337,7	338,6	364,7	370,0	370,7
Молочні продукти	888,1	906,2	951,6	965,2	978,5
Риба і морепродукти	177,8	174,6	185,4	187,2	191,4

Поточні перспективи світового виробництва зернових вказують на виробництво 2 846 мільйонів тонн (включаючи рис у меленому еквіваленті), що практично відповідає рекордному показнику 2023/24. Серед основних зернових культур світове виробництво кукурудзи та пшениці скоротиться. Нещодавні несприятливі погодні умови в Чорноморському регіоні, ймовірно, призведуть до зниження світового виробництва пшениці. Навпаки, прогнозується збільшення виробництва ячменю, рису та сорго. Очікується, що загальне використання зернових у світі в 2024/25 рр. збільшиться на 0,5 відсотка до нового рекордного рівня в 2 851 мільйон тонн.

У 2024 році світове виробництво пшениці незначно скоротилося (0,1 відсотка) порівняно з рівнем попереднього сезону до 787 мільйонів тонн. Більша частина спаду виробництва спричинена передбачуваним скороченням виробництва в Європейському Союзі, Україні, Туреччині, Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії та Марокко. Останні несприятливі погодні умови в Чорноморському регіоні, ймовірно, призведуть до зниження світового виробництва пшениці.

Хоча багато чого все ще залежатиме від того, як розгортатимуться літні дощі в північній півкулі, прогнозується, що світове виробництво рису зросте на 0,9 відсотка в 2024/25 році до нового піку в 534,9 мільйона тонн, оскільки очікується, що привабливі ціни та державна підтримка продовжуватимуть підтримувати насаджень, а покращені умови вирощування після розсіювання явища Ель-Ніньо можуть відновити зростання врожайності.

Світове виробництво олійних культур продовжило зростати в 2023/24, досягнувши рекордного рівня в 667,6 млн тонн. Ці здобутки в першу чергу відображають очікування вищого виробництва насіння сої та соняшнику, більш ніж компенсуючи зниження виробництва ріпаку та інших олійних культур. Очікуване зростання виробництва сої обумовлено сприятливими перспективами виробництва в Південній Америці, в основному через збільшення площ зібраних урожаїв, що переважає менший урожай у Сполучених Штатах Америки. Прогнозується, що світове виробництво насіння соняшнику відновиться від зниження рівня, зареєстрованого в попередньому сезоні, завдяки тривалому нарощуванню виробництва в російській федерації та частковому відновленню в Україні на тлі триваючої війни. Навпаки, світове виробництво ріпаку скоротиться з історичного максимуму, досягнутого в 2022/23 роках, в основному через зниження врожаю в Австралії та Канаді через неоптимальні умови вологи. У 2023/24 світове виробництво олії/жирів незначно зросло на тлі стагнації виробництва пальмової олії в основних країнах-виробниках.

Світове виробництво цукру в 2023/24 роках становить 179,4 мільйона тонн, що означає невелике зростання на 0,5 мільйона тонн, або 0,3 відсотка, порівняно з виробництвом попереднього сезону. Очікується, що значний результат у Бразилії разом із очікуваним відновленням у Китаї та Європейському Союзі більш ніж компенсує скорочення виробництва, передбачене в Індії та Таїланді.

Збільшення виробництва м'яса очікується в усіх регіонах, крім Азії, особливо в Китаї свинини. У 2024 році прогнозоване розширення світового виробництва м'яса, відбулося за рахунок м'яса птиці, яке, за прогнозами, зросте на 1,1 мільйона тонн, або на 0,8 відсотка в річному обчисленні, до 146 мільйонів тонн.

Це розширення буде зумовлене в першу чергу високим споживчим попитом на м'ясо птиці через його відносну доступність у поєднанні з впливом відносно низьких витрат на корми на ціни, незважаючи на ризики, пов'язані зі спалахами високопатогенного пташиного грипу (НРАІ) та високими експлуатаційними витратами у верхній частині країни-виробники. Глобальне виробництво великої рогатої худоби та овечого м'яса також зросло в 2024 році, підкріплюючись великими поставками готової до забою худоби; проте обмежена купівельна спроможність споживачів через повільне економічне зростання та відносно високі ціни на яловичину, ймовірно, обмежить попит і вплине на перспективи зростання виробництва. Світове виробництво свинячого м'яса скоротилося приблизно на 1,2 мільйона тонн або 0,9 відсотка з 2023 року. Це скорочення головним чином було спричинено очікуваним спадом у Китаї після зусиль уряду стримати надлишок пропозиції та підтримувати стабільність внутрішніх цін шляхом скорочення розведення. чисельності свиноматок та коригування цілі національного поголів'я свиней.

Світове виробництво молока сягне майже 979 мільйонів тонн у 2024 році, що на 1,4 відсотка більше, ніж у 2023 році. Очікується, що більша частина розширення відбуватиметься з Азії – на чолі з Індією, Китаєм і Пакистаном – і буде зумовлена в основному зростанням кількості молочних корів і зростаючий внесок більш ефективних великих молочних ферм з вищими надоями молока. Прогноз зростання світового виробництва молока припускає відносно помірний світовий вплив погодного явища Ла-Нінья, стабільні вихідні ціни на молоко з ферми та відносно нижчі витрати на корми внаслідок зниження цін на зерно, що має призвести до покращення норми прибутку в основному молоці.

У 2024 році виробництво рибальства та аквакультури має зрости на 4,2 мільйона тонн, або на 2,2 відсотка, до 191 мільйона тонн. Прогнозується, що виробництво аквакультури зросте на 3,3 відсотка, досягнувши 100,8 мільйона тонн, головним чином завдяки сплеску виробництва креветок, вирощених на фермах, і меншому приросту виробництва устриць і коропа. Незважаючи на таке зростання,

сектор продовжує стикатися з проблемами низьких ринкових цін і високих витрат виробництва.

Загалом протягом останніх кількох років світовий продовольчий ринок стабільно зростає. У 2023 році ринок оцінювався приблизно в 8 трильйонів доларів США, і, за прогнозами, він досягне 11 трильйонів доларів США до 2028 року з доходом в 553,45 млрд. дол. у 2023 році, а з доходом в 1160,75 млрд. дол. у 2028 році, демонструючи CAGR 5,1% протягом прогнозованого періоду (рис.2.1) [23-24].

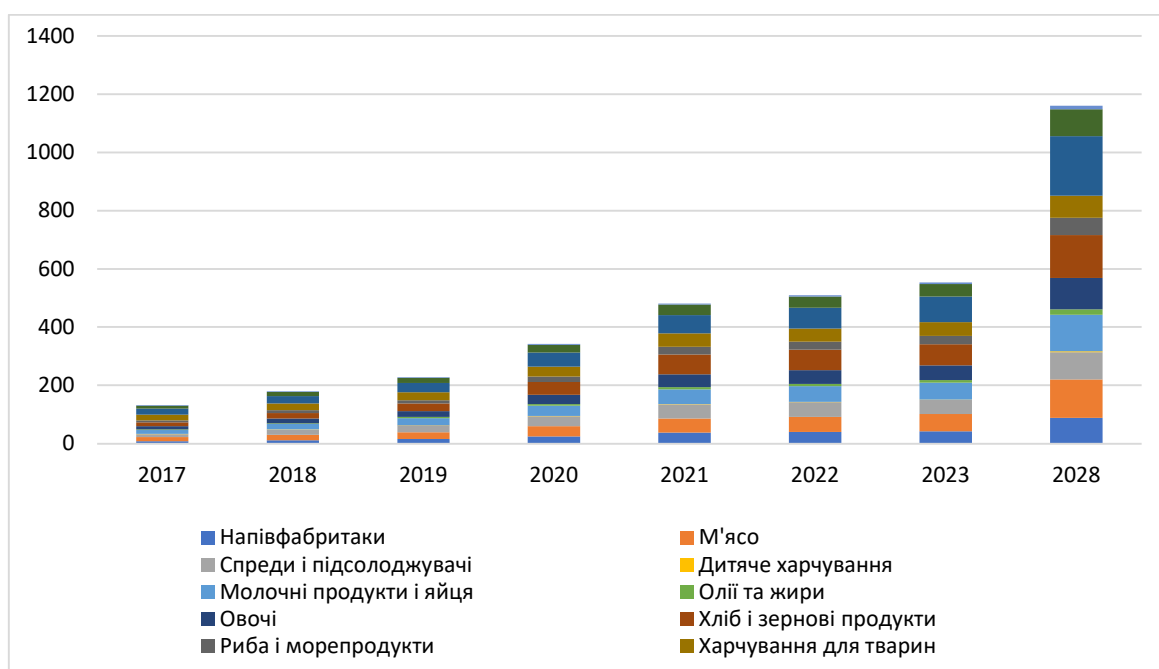


Рисунок 2.1 – Дохід за видами продуктів харчування у 2017-2023 рр. з прогнозом на 2028 рік, млрд. дол. [24]

З рис. 2.1 видно, що загальний дохід від продажу харчових продуктів демонструє стабільний ріст протягом 2017–2023 років, із прогнозованим значним збільшенням до 2028 року, це свідчить про зростаючий попит на продукти харчування, зумовлений демографічним ростом, урбанізацією та зміною споживчих вподобань. Найбільшими сегментами ринку є:

- напівфабрикати: найбільша частка доходів належить цьому сегменту, що пояснюється зростанням попиту на зручні у використанні продукти через

прискорений ритм життя, прогнозується подальше зростання цього сегменту до 2028 року;

- м'ясо: сегмент м'яса також займає значну частку доходів і стабільно зростає, це вказує на його важливість у харчуванні населення та значну роль в експорті.

Молочні продукти і яйця, хліб і зернові продукти та кондитерські вироби і снеки демонструють помірне, але стабільне зростання. Це свідчить про сталий попит на основні продукти харчування. Олії та жири, а також фрукти і горіхи займають меншу частку, але зберігають тенденцію до росту, що може бути зумовлено трендом на здорове харчування. Спреди і підсолоджувачі та дитяче харчування мають найменшу частку, однак стабільність їхнього доходу може вказувати на наявність лояльної цільової аудиторії. Риба і морепродукти також залишаються в незначному сегменті, що може бути пов'язано з обмеженнями ресурсів і вищою ціною.

До 2028 року очікується суттєве зростання доходів у всіх категоріях. Зокрема, напівфабрикати та м'ясо збережуть лідируючі позиції, а сегменти кондитерських виробів і снеків та молочних продуктів продемонструють помітне зростання.

Далі варто розглянути обсяги експорту основних продуктів харчування, що продемонстровано у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Світовий експорт харчових продуктів за видами у 2020-2024 рр. з прогнозом на 2025 рік, млрд. дол. [22]

Вид/Рік	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24	2024/25
Зернові, окрім кукурудзи	479,3	475,4	479,3	487,4	481,3
Пшениця	189,2	192,1	201,7	200,4	198,0
Рис	51,5	53,1	52,9	51,4	53,4
Олія	132,3	134,9	126,9	141,1	136,5
Цукор	62,2	60,1	62,4	62,7	63,3
М'ясо	36,6	41,7	41,1	40,5	41,2
Молочні продукти	77,8	85,7	85,6	84,7	85,4
Риба і морепродукти	160,8	149,4	192,2	185,2	183,3

Прогнозований обсяг світової торгівлі зерновими становить 481 мільйон тонн, що скоротиться на 1,3 відсотка порівняно з рівнем 2023/24 років до 481 мільйона тонн у 2024/25 роках. Нижчі перспективи торгівлі кукурудзою лежать в основі цього очікуваного падіння, причому менші скорочення торгівлі пшеницею та ячменем також сприяли скороченню. Навпаки, прогнозується відновлення міжнародної торгівлі рисом. У травні 2024 року середній індекс цін на зернові ФАО становив 118,7 пункту, що на 8,2 відсотка нижче його значення роком раніше та на 5,7 відсотка нижче середнього п'ятирічного рівня за той самий місяць.

Попередній прогноз світової торгівлі пшеницею в 2024/25 (липень/червень) становить 198 мільйонів тонн, що вказує на потенційне скорочення на 1,2 відсотка порівняно з рівнем 2023/24. Зниження в основному пов'язане з очікуваним зниженням імпорту Китаєм і Європейським Союзом, а також меншими обсягами експорту, які очікуються з російської федерації, України та Туреччини. Міжнародні експортні ціни на пшеницю продовжували стійку тенденцію до зниження протягом сезону 2023/24 рр., що відображало значні пропозиції та сильну конкуренцію серед експортерів, особливо через значний експорт із російської федерації за конкурентними цінами.

З боку експорту, серед експортерів рису, на Індію припадає значна частина прогнозованого падіння торгівлі через існуючі обмеження на експорт індійського брокену та білого рису без басматі. Тим не менш, потужні поставки рису іншої якості та різновидів і винятки із заборони на експорт повинні зберегти Індію як найбільшого світового постачальника рису. Також прогнозується, що В'єтнам постачатиме менше, ніж у 2023 році, тоді як перспективи експорту є позитивними, зокрема для Пакистану, Сполучених Штатів Америки та Таїланду.

Попередні прогнози вказують на подальше розширення виробництва олійних культур і продуктів їх переробки. Очікується, що зростання глобальних поставок страв/тістечок випередить прогнозоване помірне зростання споживання, що має призвести до подальшого поповнення запасів.

У 2023/24 році обсяг світової торгівлі цукром становить 63,3 мільйона тонн, що відповідає збільшенню на 1,0 відсотка порівняно з розрахунковим обсягом на

2022/23 роки. Розширення є результатом очікуваного збільшення експортних поставок у Бразилію, що з лишком компенсує передбачуване зменшення поставок з Індії та Таїланду. Міжнародні ціни на цукор загалом знизилися після досягнення свого 12-річного максимуму у вересні 2023 року, а в травні 2024 року вони впали до найнижчого значення з січня 2023 року. Зниження цін здебільшого було пов'язане з покращенням глобальних перспектив пропозиції. Крім того, хороший початок нового сезону збору врожаю в Бразилії спричинив подальший тиск на ціни. Бразильський реал загалом ослаб по відношенню до долара США з жовтня 2023 року, стимулюючи експорт і сприяючи зниженню світових цін на цукор (у доларах США).

Прогнозується, що світова торгівля м'ясом і м'ясними продуктами відновиться після двох років поспіль спаду. Відновлення буде в основному зумовлене стабільним імпортним попитом, який очікується в усіх регіонах, особливо в Північній Америці. Однак на цей позитивний прогноз можуть вплинути торговельні обмеження, спричинені поширенням хвороб тварин, геополітичні фактори та обмежена купівельна спроможність споживачів. Підвищення цін було зареєстровано на велику рогату худобу, м'ясо птиці та свиней, головним чином завдяки стабільному попиту з боку провідних країн-імпортерів, незважаючи на збільшення поставок з боку основних експортерів м'яса. Навпаки, міжнародні ціни на баранину впали, головним чином через значні експортні пропозиції в Океанії, найбільшому світовому постачальнику.

Прогнозується, що світова торгівля молочними продуктами досягне 85,3 мільйона тонн у 2024 році, збільшившись на 0,8 відсотка в річному обчисленні. Очікується, що зростання буде помітним у Мексиці, Філіппінах, Саудівській Аравії, Сполучених Штатах Америки, Алжирі та Японії та буде підкріплено відновленням попиту, частково спричиненим відносно нижчими міжнародними цінами на молочні продукти та збільшенням попиту з боку сектору громадського харчування.

Очікується, що у 2024 році вартість глобальної торгівлі продукцією водних тварин впаде на 1,0 відсоток, при цьому основні імпортери, такі як Китай,

Європейський Союз, Сполучені Штати Америки та Японія, зареєструють скорочення вартості порівняно з минулим роком. Тим часом обсяги торгівлі, ймовірно, залишаться в основному незмінними, з невеликим падінням на 0,3 відсотка порівняно з рівнем 2023 року.

І на останок можна розглянути основні чинники, які впливають на харчовий ринок, що продемонстровано на рис. 2.2.

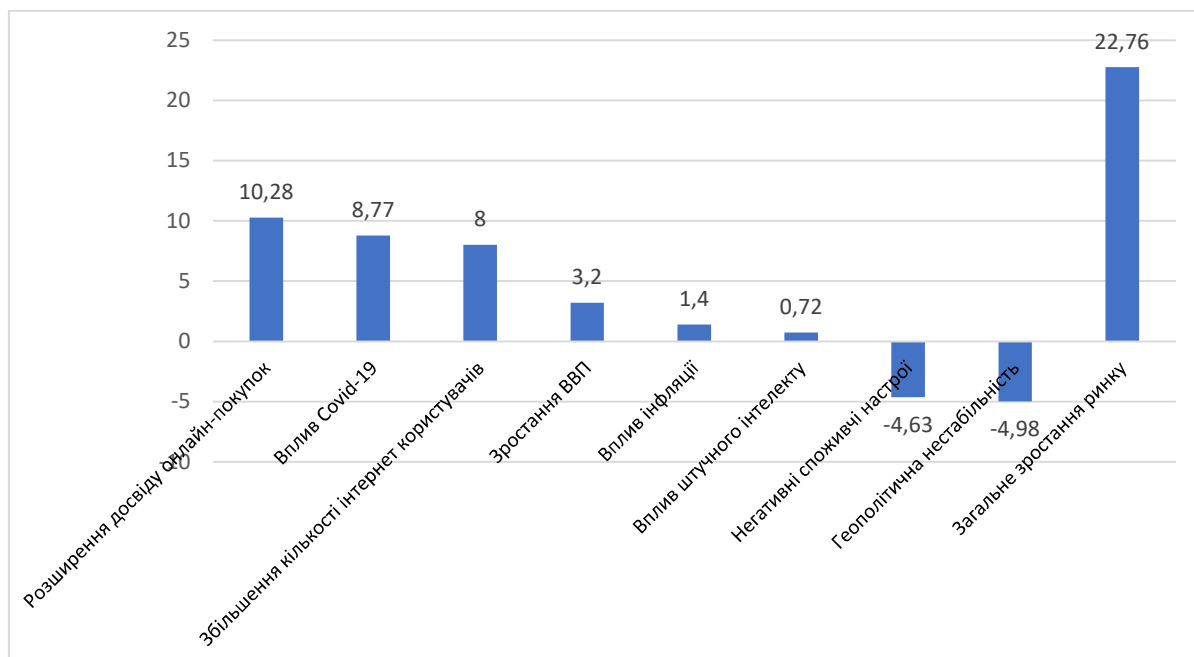


Рисунок 2.2 – Вплив основних чинників на зростання ринку харчових продуктів, % [24]

Найсуттєвіший позитивний вплив має загальне зростання ринку харчових продуктів, що вказує на високий попит і розширення споживчих ринків. Це може бути зумовлено демографічними змінами, зростанням доходів та глобалізацією. Позитивний вплив також має поширення електронної комерції, що стало популярним особливо після пандемії COVID-19. Споживачі все частіше користуються онлайн-магазинами для придбання продуктів харчування. Пандемія COVID-19 мала значний вплив на ринок, стимулюючи попит на довготривале зберігання продуктів та створення нових каналів продажу, зокрема онлайн. Зростання доступу до інтернету стимулює розвиток електронної комерції, що сприяє підвищенню доходів у сегменті харчових продуктів. Позитивний вплив

економічного зростання сприяє збільшенню купівельної спроможності населення, що прямо впливає на споживання продуктів харчування. Вплив інфляції (1,4%) та штучного інтелекту (0,72%) має помірний вплив. Інфляція створює додатковий тиск на ціни, а розвиток штучного інтелекту сприяє автоматизації процесів у виробництві та збуті продуктів.

Негативні споживчі настрої (-4,63%) та геополітична нестабільність (-4,98%) значно гальмують зростання ринку. Політична нестабільність може спричинити розриви у ланцюгах постачання, а негативні настрої впливають на зниження споживання.

Отже, світовий ринок харчових продуктів є однією з ключових складових глобальної економіки, яка безпосередньо впливає на продовольчу безпеку, рівень життя населення та розвиток міжнародної торгівлі. Динаміка його розвитку характеризується постійними змінами, зумовленими такими чинниками, як демографічний ріст, урбанізація, зміни в споживчих вподобаннях, інноваційні технології у виробництві та глобальні економічні й політичні процеси. У сучасних умовах світовий ринок харчових продуктів демонструє високий рівень конкуренції та інтеграції. Глобалізація сприяє розширенню торгівлі харчовими продуктами, але водночас створює нові виклики, пов'язані зі змінами клімату, доступом до ресурсів і регулюванням міжнародних стандартів якості та безпеки.

2.2 Провідні гравці на світовому ринку харчових продуктів

Світовий ринок харчових продуктів є складним та багатогранним середовищем, у якому домінують ключові гравці, які впливають на формування тенденцій, стандартів та рівня конкуренції. Провідні компанії, що діють у цьому секторі, зосереджують свої зусилля на інноваціях, стійкому розвитку та адаптації до змін у споживчих вподобаннях. Вони відіграють вирішальну роль у забезпеченні глобального постачання продуктів харчування, формуючи значну частину

міжнародного товарообігу. Основні гравці представлені як країнами так і великими корпораціями, які працюють у різних сегментах, таких як виробництво напоїв, молочних продуктів, м'яса, зернових, снєків та кондитерських виробів. Їхній вплив поширюється на всі етапи – від виробництва до дистрибуції. Аналіз провідних компаній дозволяє зрозуміти, як вони адаптуються до викликів, які створюють глобалізація, зміни клімату, технологічний прогрес і зміни споживчих переваг.

Перш за все варто проаналізувати розмір ринку харчових продуктів за регіонами світу у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Розмір ринку харчових продуктів за регіонами світу у 2023 році [23]

Регіон	Розмір ринку, млрд. дол.	Рівень зростання, %
Північна Америка	2500	3,5
Європа	2200	2,8
Азійсько-Тихоокеанський	3000	4,2
Латинська Америка	1200	3,8
Близький схід і Африка	800	4,5

Як видно з таблиці 2.3, Азійсько-Тихоокеанський регіон наразі займає найбільшу частку ринку, за нею йдуть Північна Америка та Європа. Однак найшвидше розвиваються регіони Близького Сходу та Африки, які, як очікується, продовжуватимуть стабільну траєкторію зростання в найближчі роки.

Окрім розміру ринку та темпів зростання, кожен регіон демонструє чіткі ключові тенденції, які формують динаміку його продовольчого ринку.

Північна Америка: збільшення споживчої переваги напівфабрикатів і варіантів здорового харчування.

Європа: зростаючий попит на органічні та стійкі продукти харчування.

Азійсько-Тихоокеанський регіон: зростання наявного доходу та урбанізація стимулюють споживання їжі.

Латинська Америка: глобальний продовольчий ринок — це величезний ландшафт, який постійно розвивається, з новими тенденціями та інноваціями, що постійно виникають, одним із таких нововведень є поява харчових причепів, які

останнім часом стають все більш популярними завдяки своїй універсальності та доступності.

Близький Схід і Африка: збільшення інвестицій у виробництво продуктів харчування та інфраструктуру розподілу.

Далі можна розглянути, які країни лідирують за тим чи іншим видом продукції на ринку харчових продуктів, і почати варто із пшениці, що продемонстровано у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Топ країн виробників пшениці у 2019-2023 рр. [22]

Країна/Рік	2019		2020		2021		2022		2023	
	млн. т	%	млн. т	%	млн. т	%	млн. т	%	млн. т	%
Світ	760,8	100,0	777,4	100,0	785,8	100,0	806,0	100,0	787,7	100,0
Китай	133,6	17,6	134,2	17,3	136,4	17,4	137,7	17,0	136,6	17,3
ЄС	155,7	20,5	125,3	16,1	134,0	17,1	134,3	16,6	133,7	17,0
Індія	103,6	13,6	107,6	13,8	109,2	13,9	107,7	13,4	110,6	14,0
росія	75,5	9,9	85,9	11,0	81,5	10,4	104,2	13,0	92,8	11,8
США	52,6	6,9	49,7	6,4	50,9	6,5	44,9	5,6	49,3	6,3
Канада	32,3	4,2	35,2	4,5	31,1	4,0	34,3	4,3	32,0	4,1
Пакистан	24,4	3,2	25,3	3,3	26,2	3,3	26,2	3,3	28,2	3,6
Австралія	15,2	2,0	33,3	4,3	30,0	3,8	40,5	5,0	26,0	3,3
Україна	28,3	3,7	24,9	3,2	27,5	3,5	20,7	2,6	22,5	2,9
Туреччина	19,0	2,5	20,5	2,6	20,0	2,5	19,8	2,5	22,0	2,8
Аргентина	19,8	2,6	17,6	2,3	19,2	2,4	12,6	1,6	15,9	2,0
Великобританія	1,4	0,2	2,5	0,3	0,6	0,1	15,5	1,9	14,0	1,8
Казахстан	11,5	1,5	14,3	1,8	14,0	1,8	16,4	2,0	12,1	1,5

Глобальні обсяги виробництва пшениці зменшилися у 2023 році порівняно з 2022 роком, загальний обсяг впав із 806,0 млн т до 787,7 млн т, що свідчить про певне зниження світового виробництва на 2,3%. Проте ключові виробники пшениці залишаються незмінними. Китай залишається найбільшим виробником, забезпечуючи понад 17% світового виробництва у обидва роки (137,7 млн тонн у 2022 р. та 136,6 млн тонн у 2023 р.). Європейський Союз та Індія займають друге і третє місця, причому частки залишаються стабільними (16,6% та 17% у ЄС і 13,4% та 14% в Індії). росія зазнала зниження виробництва з 104,2 млн тонн (13%) у 2022 р. до 92,8 млн тонн (11,8%) у 2023 р. США, Канада, Австралія та Україна демонструють відносно стабільні показники, хоча їхній внесок у загальне виробництво є меншим порівняно з лідерами. Україна продовжує грати важливу

роль, хоча її частка є меншою за провідних виробників: у 2022 році виробництво становило 20,7 млн тонн (2,6%), а у 2023 р. збільшилося до 22,5 млн тонн (2,9%).

Наступним варто розглянути виробництво зернових у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Топ країн виробників інших зернових у 2019-2023 рр. [22]

Країна/Рік	2019		2020		2021		2022		2023	
	млн. т	%	млн. т	%	млн. т	%	млн. т	%	млн. т	%
Світ	1447,0	100,0	1479,7	100,0	1516,1	100,0	1480,8	100,0	1529,6	100,0
США	359,9	24,9	374,9	25,3	399,8	26,4	356,7	24,1	403,2	26,4
Китай	269,9	18,7	269,9	18,2	279,2	18,4	287,0	19,4	298,4	19,5
ЄС	166,6	11,5	155,1	10,5	159,5	10,5	134,8	9,1	138,5	9,1
Бразилія	103,8	7,2	106,3	7,2	104,1	6,9	117,8	8,0	138,1	9,0
Індія	44,1	3,0	49,1	3,3	48,5	3,2	56,8	3,8	53,8	3,5
Аргентина	63,3	4,4	65,8	4,4	66,4	4,4	67,0	4,5	48,9	3,2
росія	42,3	2,9	43,3	2,9	41,9	2,8	47,8	3,2	43,2	2,8
Україна	46,4	3,2	39,7	2,7	45,0	3,0	34,8	2,4	38,0	2,5
Мексика	32,6	2,3	33,1	2,2	32,2	2,1	32,4	2,2	31,4	2,1
Канада	28,7	2,0	29,8	2,0	31,0	2,0	30,6	2,1	27,2	1,8
Ефіопія	24,2	1,7	23,1	1,6	23,1	1,5	22,8	1,5	22,8	1,5
Індонезія	22,6	1,6	22,5	1,5	22,7	1,5	23,6	1,6	23,0	1,5
Нігерія	21,3	1,5	21,0	1,4	20,4	1,3	21,8	1,5	19,1	1,2

У 2023 році світове виробництво зросло з 1480,8 млн т до 1529,6 млн т, що свідчить про загальне зростання на 3,3%. США зберігають перше місце, збільшивши частку з 24,1% (356,7 млн тонн) у 2022 році до 26,4% (403,2 млн тонн) у 2023 році. Китай також показує стабільне зростання, залишаючись другим виробником із часткою близько 19,4–19,5%. Європейський Союз (ЄС) тримає третє місце із часткою близько 9,1%, при цьому абсолютні показники незначно зросли. Бразилія піднялася з 8,0% (117,8 млн тонн) у 2022 році до 9,0% (138,1 млн тонн) у 2023 році. Україна збільшила виробництво із 34,8 млн тонн (2,4%) до 38,0 млн тонн (2,5%).

Наступним варто розглянути виробництво олії, що продемонстровано у таблиці 2.6.

Китай є провідним виробником харчових олій у світі з виробництвом 31,2 млн. т., країна має різноманітні культури, які використовуються для виробництва олії, включаючи сою, ріпак, арахіс і соняшник. Китай виробляє та використовує багато харчових олій, таких як соєва, ріпакова, арахісова, бавовняна та пальмова.

Вони є найбільшими у світі, виробляючи майже одну п'яту всіх харчових олій у світі.

Таблиця 2.6 – Топ-10 найбільших виробників олії у 2019 році [25]

Країна	Вид олії	Виробництво, млн. т
Китай	Соя, ріпак, арахіс, соняшник	31,2
Індія	Соеві боби, арахіс, гірчиця	30,1
США	Соя, рапс, соняшник	20,1
Індонезія	Пальмова	19,9
Бразилія	Соеві боби	9,1
Аргентина	Соеві боби, соняшник	5,3
Україна	Соняшник, соєві боби, рапс	5,2
росія	Соняшник, соєві боби, рапс	4,9
Малайзія	Пальмова	3,8
ЄС	Оливки, соняшник, рапс	3,2

Індія славиться своєю культурою, традиціями та смачною їжею. Індія є другим за величиною виробником харчових олій у світі, виробивши близько 30,1 мільйона т. Для виробництва цих олій вони в основному використовують такі культури, як соя, арахіс і гірчиця. Протягом тривалого часу Індія була ключовим гравцем на світовому ринку харчових олій. Індія виробляє близько 9% усіх олійних культур у світі. Індія закуповує більше харчових олій, ніж будь-яка інша країна, понад 15 мільйонів т. щороку. Уряд Індії хоче виробляти ще більше харчових олій, плануючи досягти 45 мільйонів тонн до 2025 року.

Сполучені Штати є третім за величиною виробником харчової олії в усьому світі, виробивши близько 20,1 мільйона т. Вони займаються великим виробництвом сої, кукурудзи та ріпаку – це ті культури, які вони використовують для виробництва олії. Найпоширенішою харчовою олією, яку виробляють у США, є соєва олія, за нею йдуть рапсова та соняшникова олії. У США також виробляють інші спеціальні олії, такі як кукурудзяна олія, арахісова олія та оливкова олія.

Індонезія – більшу частину продукції, яку вони виробляють, виробляють із пальмових дерев — близько 80% загального виробництва харчової олії припадає на пальмову олію. Індонезія є найбільшим виробником пальмової та кокосової олії у світі. Вона також входить до п'ятірки найкращих для виробництва інших олій, таких як соєва, рапсова та соняшникова. Індонезія виробляє не лише один вид

харчової олії. Незважаючи на те, що вони найбільш відомі, вони виготовляють багато інших олій, наприклад кокосову, соєву та соняшникову.

Бразилія є п'ятим за величиною виробником харчових олій у світі, і з кожним роком вона виробляє все більше. Бразилія є виробником і продавцем соєвої олії номер один у світі. Вони виробляють понад 30% усієї соєвої олії у світі та надсилають близько половини виробленої олії. Більшість соєвої олії в Бразилії надходить із бразильського штату Мату-Гросу. Такі великі компанії, як Cargill, Bunge і ADM, ведуть шоу в бразильському бізнесі харчових олій.

Бразилія планує виробляти ще більше харчових олій до 2024 року, плануючи виробити близько 11 мільйонів тонн. Вони хочуть не відставати від зростаючого попиту на рослинні олії в усьому світі.

Аргентина – це шостий за величиною виробник харчових олій у світі, виробивши близько 5,3 мільйона тонн у 2019 році. Вони переважно виготовляють олії з сої, квасолі та соняшнику. Аргентина є великим продавцем харчових олій у всьому світі. Виробництво та продаж більшої кількості харчових олій допомогло значному зростанню економіки Аргентини.

Малайзія справді добре справляється з виробництвом харчових олій, і вони роблять це вже давно. Вони незмінно є одними з провідних світових виробників як за кількістю, так і за якістю харчових олій. Вони є сьомим за величиною виробником харчової олії, виробивши близько 3,8 мільйона тонн у 2019 році. Більшість продукції, яку вони виробляють, походить із пальмових дерев – близько 90% усіх харчових олій, які вони виробляють, є пальмовою олією. Виробництво харчової олії є великою справою для економіки Малайзії. Це становить майже 5% усіх грошей, які заробляє країна, і дає роботу понад 500 000 людей. Це також допомогло бідним людям у сільській місцевості, давши їм можливість заробити гроші. Розташування Малайзії ідеально підходить для виробництва харчової олії. Він знаходиться прямо в центрі Південно-Східної Азії, тому легко доставляти олії в інші країни.

Україна справді добре справляється з виробництвом харчових олій. Насправді це найбільший продавець соняшnikової олії у світі та велика угода в

бізнесі харчових олій загалом. Україна є сьомим за величиною виробником харчових олій, виробивши близько 5,2 мільйона т. у 2019 році. Більшість продукції, яку вони виробляють, походить із соняшнику – близько 90% усіх харчових олій, які вони виробляють, складається з соняшникової олії. Незважаючи на те, що в Україні здебільшого виробляють соняшкову олію, вони починають виробляти й інші олії, як-от соєву та рапсову.

ЄС є другим за величиною виробником харчових олій у світі. Такі країни, як Іспанія, Італія та Греція, які входять до ЄС, виробляють багато оливкової олії, понад 70% усієї оливкової олії у світі виробляється з них. Це допомагає задовольнити високий попит на оливкову олію в усьому світі.

Також можна розглянути найбільших виробників молочних продуктів, що продемонстровано на рис. 2.3.

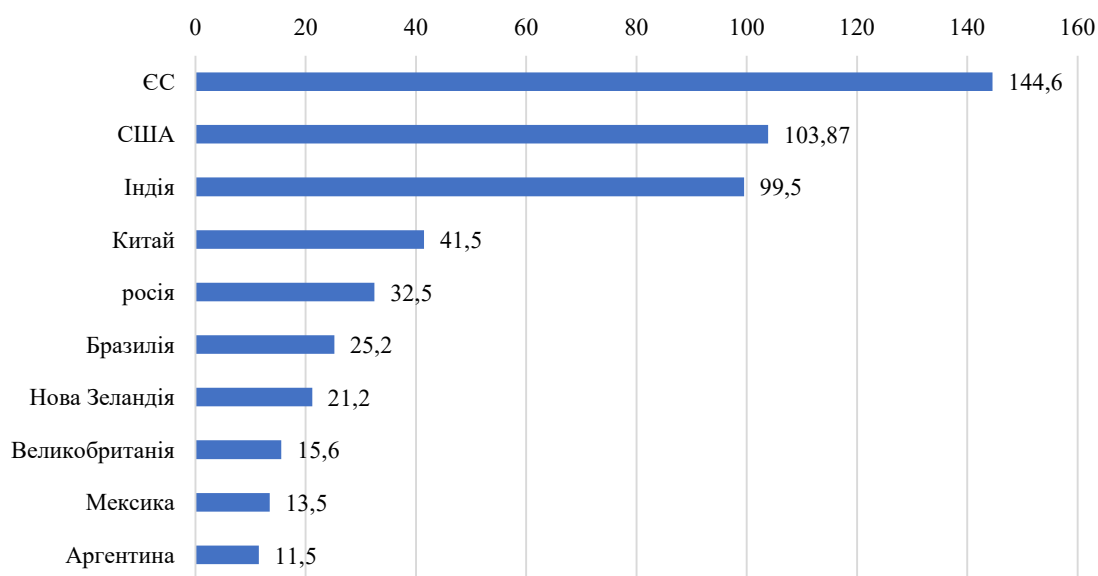


Рисунок 2.3 – Топ-10 виробників молока у 2023 році, млн. м.т. [26]

Європейський Союз (ЄС) є найбільшим виробником молока, з показником 144,6 млн тонн. Він значно випереджає решту країн. США займає друге місце з обсягом виробництва 103,87 млн тонн, поступаючись ЄС, але маючи перевагу над іншими країнами. Індія є третьою за обсягами виробництва (99,5 млн тонн), що свідчить про значний вклад в молочну галузь, ймовірно, через великий попит і традиції споживання молока. Інші країни, такі як Бразилія (25,2 млн тонн), Нова

Зеландія (21,2 млн тонн), Великобританія (15,6 млн тонн), Мексика (13,5 млн тонн) та Аргентина (11,5 млн тонн), мають значно менші обсяги виробництва.

Основні гравці продовольчого ринку пропонують широкий асортимент продуктів, включаючи упаковані продукти харчування, напої, молочну продукцію та кондитерські вироби, найбільші наведені у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Найбільші компанії виробники на ринку харчових продуктів [23]

Компанія	Частка ринку, %
Nestlé	18,6
PepsiCo	12,2
Coca-Cola	10,4
Mondelēz International	8,8
Danone	7,6

Найбільші компанії використовують різні конкурентні стратегії, щоб виділитися та отримати частку ринку, наприклад:

- продуктові інновації: розробка нових продуктів для задоволення мінливих потреб споживачів;
- створення бренду: інвестування в рекламу та маркетинг для встановлення впізнаваності бренду та лояльності;
- експансія на нові ринки: придбання або партнерство з компаніями на ринках, що розвиваються;
- зниження витрат: впровадження ефективних процесів виробництва та розподілу для зниження витрат.

Отже, світовий ринок харчових продуктів – це складна та багатогранна система, яка характеризується значним впливом регіональних особливостей, ключових гравців та глобальних тенденцій. Провідними регіонами є Азіатсько-Тихоокеанський, Північна Америка та Європа, де спостерігається найбільший обсяг ринку та значні темпи зростання. Водночас, швидкий розвиток Близького Сходу та Африки демонструє перспективність цих ринків у майбутньому. Основними рушійними силами ринку є глобалізація, кліматичні зміни, технологічний прогрес та зростання інтересу до здорового та органічного

харчування. Ці фактори визначають стратегії ключових компаній, які адаптуються до змін у споживчих вподобаннях та активно впроваджують інновації.

2.3 Розвиток світового ринку органічних продуктів харчування

Світовий ринок органічних продуктів харчування стрімко розвивається, відображаючи сучасні тенденції до збереження навколишнього середовища, здорового способу життя та підвищення вимог до якості харчових продуктів. Зростання попиту на органічну продукцію стало наслідком змін у споживчих вподобаннях, що спрямовані на підтримку екологічно чистого виробництва, відмову від хімічних добавок і забезпечення прозорості постачання продуктів. Розвиток цього ринку є важливим фактором у глобальній економіці, адже він охоплює як країни з високим рівнем доходу, так і ринки, що розвиваються. Провідну роль у цьому процесі відіграють міжнародні організації, великі компанії та уряди держав, які впроваджують стандарти сертифікації та підтримують фермерів у переході на органічне землеробство.

Ринок органічних продуктів харчування відноситься до сектору харчових продуктів і сільського господарства і займається виробництвом, розповсюдженням і продажем продуктів харчування. Глобальний ринок органічних продуктів харчування стрімко зростає завдяки підвищенню обізнаності про здоров'я та недоліки шкідливих хімічних речовин. Органічні культури вирощують без використання пестицидів, антибіотиків або гормонів росту, які також зменшують тиск на тварин.

Органічне землеробство зберігає ґрунт і зменшує втрати поживних речовин. Органічні продукти містять високу калорійність, цукор і сіль; їхній смак також кращий і поживніший. Споживання органічних продуктів знижує ризик серцево-судинних захворювань, оскільки в них багато антиоксидантів. Органічне

землеробство стає дуже популярним через зростання екологічної обізнаності та зростання потреби у здоровому харчуванні.

У 2022 році світовий ринок органічних продуктів харчування був оцінений у 183,35 млрд дол США, а у 2023 вже у 204,63 млрд дол. Очікується, що до 2032 року його обсяг зросте до приблизно 546,44 млрд доларів США, демонструючи середньорічний темп зростання (CAGR) на рівні 11,60% у період з 2023 по 2032 роки (рис. 2.4).

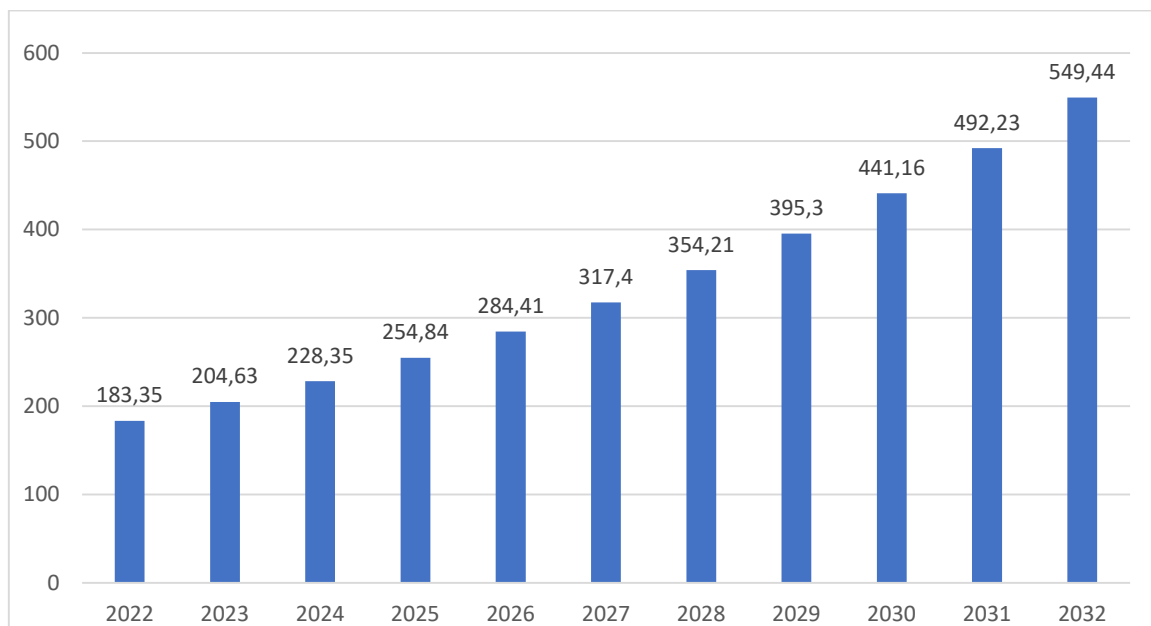


Рисунок 2.4 – Прогноз динаміки світового ринку органічних продуктів харчування з 2022 по 2032 роки, млрд дол США [27]

Сегмент фруктів і овочів домінував на ринку у 2023 році через підвищений попит на органічні фрукти в усьому світі та зростання обізнаності про користь для здоров'я споживання натуральних фруктів і овочів. Дослідження показало, що органічні фрукти та овочі збільшують загальне споживання антиоксидантів на 20-40%.

Органічні полуниця та помідори мають високий вміст антиоксидантів. Органічні томати містять на 50% більше вітаміну С, ніж гібриди або томати, вирощені пестицидами. Органічно вирощені фрукти та овочі містять на 19% більше фенольних кислот, на 69% більше флаванонів, на 28% більше стилібенів, на 26% більше флавонів, на 50% більше флаванолів і на 51% більше антоціанів.

Офлайн-сегмент домінував на ринку в 2023 році. Багато споживачів віддають перевагу покупкам у магазині, особливо фруктам і овочам, оскільки це дає їм змогу перевірити якість і свіжість продуктів перед покупкою, тим самим покращуючи враження від покупки (рис. 2.5).

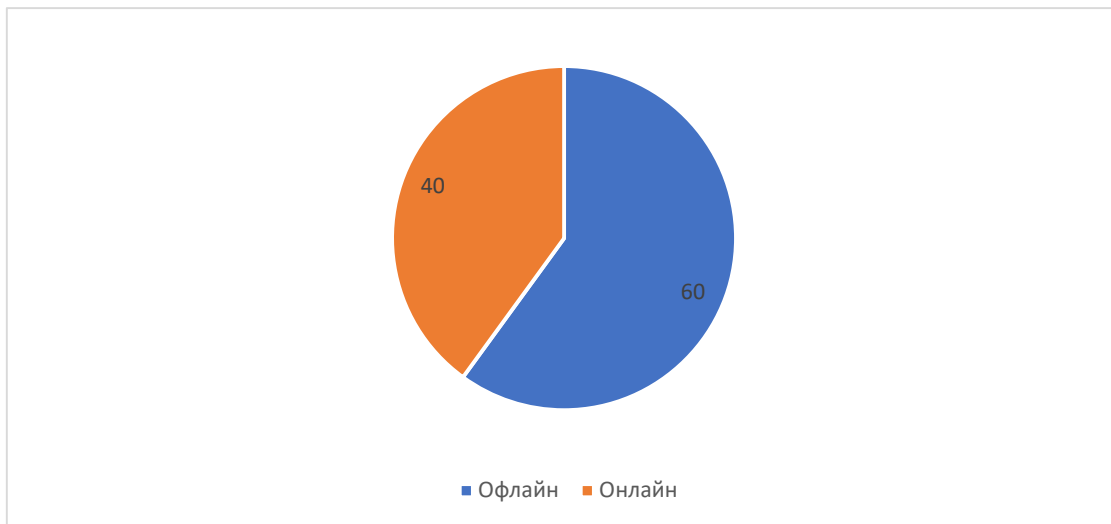


Рисунок 2.5 – Світовий ринок органічних продуктів харчування за каналом продажів у 2023 році, % [27]

Очікується, що онлайн-сегмент значно зросте до 2032 року завдяки наявності широкого асортименту товарів від різних брендів. Зручність покупок є ключовим фактором, який заохочує споживачів робити покупки через канали дистрибуції онлайн. Онлайн-канал розповсюдження дозволяє людям переглядати широкий спектр органічних продуктів харчування, не виходячи з дому. Крім того, роздрібні онлайн-канали роздрібної торгівлі пропонують доставку додому.

Північна Америка домінувала на ринку у 2023 році (рис. 2.6) завдяки зростаючій обізнаності споживачів і бажанню до екологічно чистих харчових альтернатив. Попит на органічні продукти харчування в регіоні зріс, оскільки люди шукають продукти, які не містять синтетичних хімікатів і пестицидів. Екологічна стійкість і етичні сільськогосподарські методи також підтримали ринок. Удосконалення каналів розподілу та роздрібної торгівлі зробили органічні продукти доступнішими, що призвело до збільшення продажів органічних продуктів харчування. Державні правила та сертифікати, що підтримують

органічні сільськогосподарські методи, підвищили довіру споживачів, тим самим стимулюючи розвиток ринку.

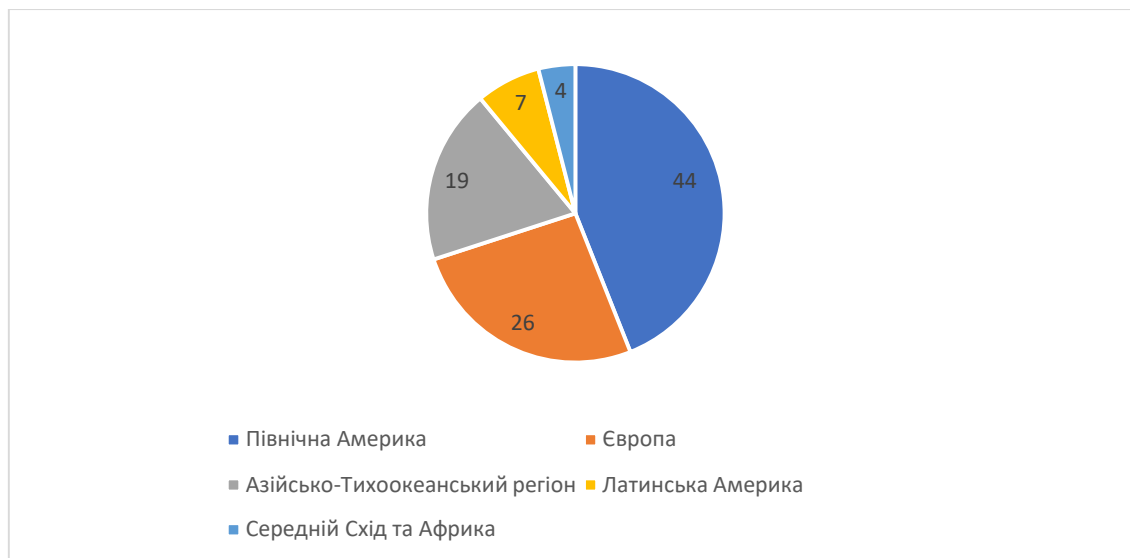


Рисунок 2.6 – Світовий ринок органічних продуктів харчування за регіонами у 2023 році, % [27]

Очікується, що ринок Азійсько-Тихоокеанського регіону зростатиме значними темпами до 2032 року. Азійські споживачі стають більш уважними до свого здоров'я, що призводить до значного збільшення попиту на органічні продукти харчування. В азіатських країнах, наприклад в Індії, органічному землеробству приділяється велике значення. Крім того, посилення урядових ініціатив щодо підтримки органічного землеробства та збільшення зусиль регіональних гравців щодо виробництва органічних товарів сприяють зростанню ринку. У лютому 2024 року Cheer Pack North America (CPNA) і Amcor працювали разом, щоб запропонувати екологічне пакувальне рішення для Stonyfield Organic, відомого виробника органічного йогурту. Програма Sustainability+ від CPNA включає готовий до вторинної переробки мішечок CHEERCircle All-PE, який сприяє використанню екологічно чистих методів пакування.

Оскільки в деяких країнах органічні ринки більш розвинені, вони часто диктують тенденції розвитку інших органічних ринків, тому можна розглянути особливості ринку за регіонами, що продемонстровано у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Тенденції розвитку ринку органічних продуктів харчування за регіонами [28]

Характеристика	Регіон					
	Північна Америка	Європа	Азія	Латинська Америка	Океанія	Африка
1. Розвиток онлайн-торгівлі	+	+	+	-	-	-
2. Просування органічної продукції великими ритейлерами за допомогою власних торгових марок	+	+	+	-	-	-
3. Зростання попиту на альтернативний сегмент продукції	+	+	-	-	+	-
4. Розвиток органічного руху	+	+	+	+	-	+
5. Популяризація веганського та вегетаріанського способу життя	+	+	+	-	+	-
6. Розширення продуктових ніш	+	+	+	+	+	-
7. Державна підтримка розвитку органічного виробництва	+	+	+	+	+	-
8. Наявність нормативної бази регулювання ринку і сертифікації продукції	+	+	+	-	+	+
9. Впровадження курсу по органічному виробництву в навчальні заклади	+	+	-	-	-	-
10. Прозорість системи виробництва	+	+	-	-	-	-
11. Розвиток локального виробництва (МСП)	+	+	+	+	+	-

Сьогодні світові органічні ринки знаходяться на різних стадіях розвитку, що пов'язано з різними рівнями розвитку, нормативно-правовою базою виробництва органічних продуктів харчування та програмами розвитку органічного сектору, кількістю торгових і переробних компаній, наявністю диверсифікованого асортименту. органічні продукти харчування, розвиток інфраструктури та наявність платоспроможного попиту та великих ритейлерів, які використовують агресивний маркетинг для популяризації органічних продуктів харчування. За цими характеристиками близькими до стадії зрілості є ринки США, Німеччини,

Франції, Італії та Данії; стрімко розвиваються ринки Іспанії, Індії, Китаю, Австралії та інші.

Важливим чинником, який впливає на розвиток світового ринку органічної продукції, є розширення площ органічних сільськогосподарських угідь. У 2021 році понад 76,4 млн га землі було відведено для органічного сільського господарства. Найбільші площі органічних угідь зафіксовані в Австралії (35,7 млн га), Аргентині (4,1 млн га) та Франції (2,8 млн га).

За даними IFOAM – Organics International, у 2022 році вже 74 країни повністю впровадили правила органічного сільського господарства. Крім того, 21 країна має органічні регуляції, які перебувають на етапі часткової реалізації, а ще 15 країн працюють над розробкою відповідного законодавства (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Законодавство в галузі органічного сільського господарства у 2023 році за регіонами [29]

Регіон	Розробляється	Повністю впроваджено	Не повністю впроваджено	Загалом
Африка	7	2	3	12
Азія	6	11	11	28
Європа		39	4	43
Південна Америка	2	16	3	21
США та Канада		2		2
Австралія та Океанія		4		4
Разом	15	74	21	110

Виходячи зі специфіки розвитку органічного ринку, можна виділити дві групи: країни-рушії (країни Північної Америки та ЄС і Китай) та аутсайдери — країни Африки (табл. Б.1 з Додатку Б).

З глобальної точки зору особливої уваги заслуговують ринки, які мають значний потенціал розвитку та домінуючий вплив на формування окремих тенденцій, зокрема ринок органічних продуктів харчування в Китаї. Ринок органічних продуктів харчування займає четверту позицію у світі за обсягами роздрібних продажів, експортуючи органічних продуктів харчування на суму понад 500 мільйонів доларів. Специфічними особливостями розвитку продовольчого ринку Китаю є недовіра до національних органічних виробників і

процесу сертифікації (лише 30% продукції сертифіковано китайським центром органічної сертифікації), збільшення частки середнього класу (81% – домогосподарства з доходом понад 24 тис. дол. США), а основними споживачами є міленіали), наявність державних програм підтримки та домінування онлайн-торгівлі, а понад 70% органічних продуктів харчування є імпортні.

Основними драйверами ринку органічних продуктів харчування є зростаюча кількість споживачів, які піклуються про здоров'я. Очікується, що підвищення обізнаності людей про фізичну форму та зростання кількості споживачів, які піклуються про своє здоров'я, сприятимуть розвитку ринку органічних продуктів харчування. Споживачі прагнуть підтримувати гарне здоров'я за допомогою різноманітних дієт, зокрема кето-і веганських, а також фітнес-тренувань, включаючи тренажерні зали. Ця зміна в основному пов'язана зі збільшенням сидячої роботи та зайнятого способу життя, які є основними причинами таких захворювань, як високий кров'яний тиск і діабет. Завдяки збалансованому харчуванню багато споживачів віддають перевагу органічним і напівфабрикатам, що пропонують безліч харчових профілів, тим самим стимулюючи ринок органічних продуктів харчування протягом прогнозованого періоду.

Основні обмеження на ринку органічних продуктів харчування включають високі бар'єри для входу. Органічні продукти важче вирощувати, оскільки вони потребують більше запобіжних заходів, більшої участі та більше часу для вирощування. Крім того, низька врожайність таких культур і погані ланцюги поставок додатково збільшують собівартість виробництва. Післязбиральна обробка та транспортування органічних продуктів є дорогими, оскільки високий ризик забруднення хімічними добривами та пестицидами з води та сусідніх ферм. Однією з найбільших перешкод на шляху впровадження органічного землеробства є висока плата за реєстрацію, акредитацію та сертифікацію, щоб стати органічним фермером. Крім того, сільськогосподарські культури та худоба піддаються більшому ризику зараження шкідниками, оскільки в органічних продуктах харчування не використовуються такі хімікати, як пестициди та інсектициди.

Таким чином, очікується, що високі бар'єри входу для нових гравців будуть стримувати ринок у прогнозований період.

Основні тенденції, що впливають на ринок органічних продуктів харчування:

1) Компанії, що займаються виробництвом органічних харчових продуктів, зосереджуються на вдосконаленні маркування та упаковки, органічні продукти харчування перетворилися на багатомільйонну індустрію та займають більшу частку загального ринку продуктів харчування, у міру того як світ стає більш свідомим щодо здоров'я, споживачі шукають органічні продукти, щоб ці продукти справді приваблювали покупців органічних продуктів, етикетки на упаковці харчових продуктів також мають бути екологічно чистими, акцент на маркуванні та упаковці зміщено на екологічність, чітке маркування з мінімальним дизайном. Наприклад, згідно з дослідженням щодо упаковки та поведінки споживачів у 2020 році, 38% споживачів готові придбати нещодавно випущений продукт із чіткою інформацією про продукт. Щоб зменшити кількість відходів, компанії з виробництва органічної упаковки намагаються використовувати якомога менше матеріалів. Деякі компанії вибирають прості поліетиленові пакети з етикетками, а не будь-яку привабливу упаковку. Ці прозорі пакети також дозволяють споживачам побачити продукт, перш ніж вони його купують, створюючи додаткове відчуття прозорості. Упаковуючи органічні харчові продукти, компанії намагаються включити інформацію про чистоту та захист від несанкціонованого доступу, гарантуючи, що продукти не містять пестицидів, гербіцидів та інших антибіотиків. Такі компанії, як американська Lien Design, тісно співпрацюють з компаніями, що займаються виробництвом органічних продуктів, щоб залучити більше клієнтів.

2) Виробники органічних продуктів харчування виводять на ринок інноваційні продукти завдяки значному зростанню обізнаності споживачів про здорове харчування. Споживачі більше турбуються про своє здоров'я та погоджуються платити за їжу, яка особливо корисна для їх здоров'я. Зростає попит на низькокалорійні продукти без цукру з боку людей із проблемами здоров'я. Щоб скористатися цим, багато компаній випускають на ринок нові продукти, щоб

збільшити свою частку ринку. Наприклад, у 2021 році американська компанія з виробництва продуктів харчування та напоїв Good Root Goodies випустила Ginsation Ginger Beverage, який виготовляється з чистого органічного перуанського імбиру. Цей імбирний напій з низьким вмістом цукру доступний у чотирьох купажах: свіжа цедра, цитрусовий туман, сонячне світло та вишнева насолода. Подібним чином у березні 2023 року американська компанія Daring Foods, що займається виробництвом рослинної курки, випустила на ринок нові сорти рослинних заморожених страв, таких як сміливі миски теріякі з рослинною куркою, миски фахіта, миски для макаронних виробів пенне примавера та миски осіннього врожаю. з метою розширення портфоліо компанії [30].

Отже, світовий ринок органічних продуктів харчування демонструє стрімке зростання, відображаючи сучасні тенденції до сталого розвитку, здорового способу життя та підвищення вимог до якості продуктів. Основними рушійними факторами є збільшення обізнаності споживачів про користь органічного харчування, підвищення попиту на екологічно чисті продукти та державна підтримка органічного землеробства. Ринок розширюється завдяки впровадженню інноваційних підходів у виробництві, покращенню систем розподілу та зростанню популярності онлайн-продажів.

У цілому, світовий ринок органічних продуктів харчування є однією з найбільш перспективних галузей, яка формує нові стандарти виробництва та споживання, одночасно забезпечуючи внесок у глобальну екологічну стабільність та продовольчу безпеку.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

3.1 Місце України на світовому ринку харчових продуктів

Україна займає важливе місце на світовому ринку харчових продуктів, будучи одним із ключових гравців у сфері сільського господарства та агропромисловості. Завдяки сприятливим природно-кліматичним умовам, родючим ґрунтам та багатовіковим традиціям землеробства, країна стала одним із провідних експортерів сільськогосподарської продукції, зокрема зернових, олійних культур, м'яса та молочних продуктів.

Роль України на глобальному аграрному ринку зросла особливо в останні десятиліття, коли державі вдалося інтегруватися у світові торговельні ланцюги. Українська продукція користується попитом у багатьох регіонах світу, включно з країнами Європейського Союзу, Азії, Африки та Близького Сходу. Проте водночас економічна та політична ситуація, зокрема виклики війни та глобальні зміни в торговельних відносинах, впливають на здатність України зберігати і розширювати свої позиції на світових ринках.

Аграрний сектор України в довоєнний період стрімко інтегрувався у світовий економічний простір, причому навіть активніше, ніж економіка України в цілому. Особливо цей процес посилювався на початку нинішнього тисячоліття, після подолання промисловістю економічної кризи середини 90-х років XX століття та під час підготовки країни до вступу до СОТ (2005-2008 рр.). Саме в цей період Україна заклала основи свого нинішнього високого статусу на світовому продовольчому ринку та сформувала аграрну експортну гіперспеціалізацію [31].

Так, лише 6 товарних позицій, а саме кукурудза, пшениця, ячмінь, ріпак, соняшникова олія та шрот забезпечували майже третину національного та понад

70% агропродовольчого експорту України в останні передвоєнні роки. Високі значення RCA (індексу виявленої порівняльної переваги), або інакше індексу Баласа, для цих продуктів (на рівні майже 300 одиниць для продуктів переробки соняшнику та до 80 одиниць для зернових культур) свідчать про сильну дію цих продуктів. порівняльні переваги, що також відображає його високу частку на світовому ринку (відповідно 42%~48% і 8%~13%).

Найбільшу частку в товарній структурі експорту України (22,8%) складають продукти рослинного походження, зокрема зернові культури, насіння і плоди олійних рослин, продукція борошномельно-круп'яної промисловості, їстівні плоди, горіхи та овочі. Важливе місце в експорті також займають жири та олії, які становлять 10,3% від загальної структури (рис.3.1).

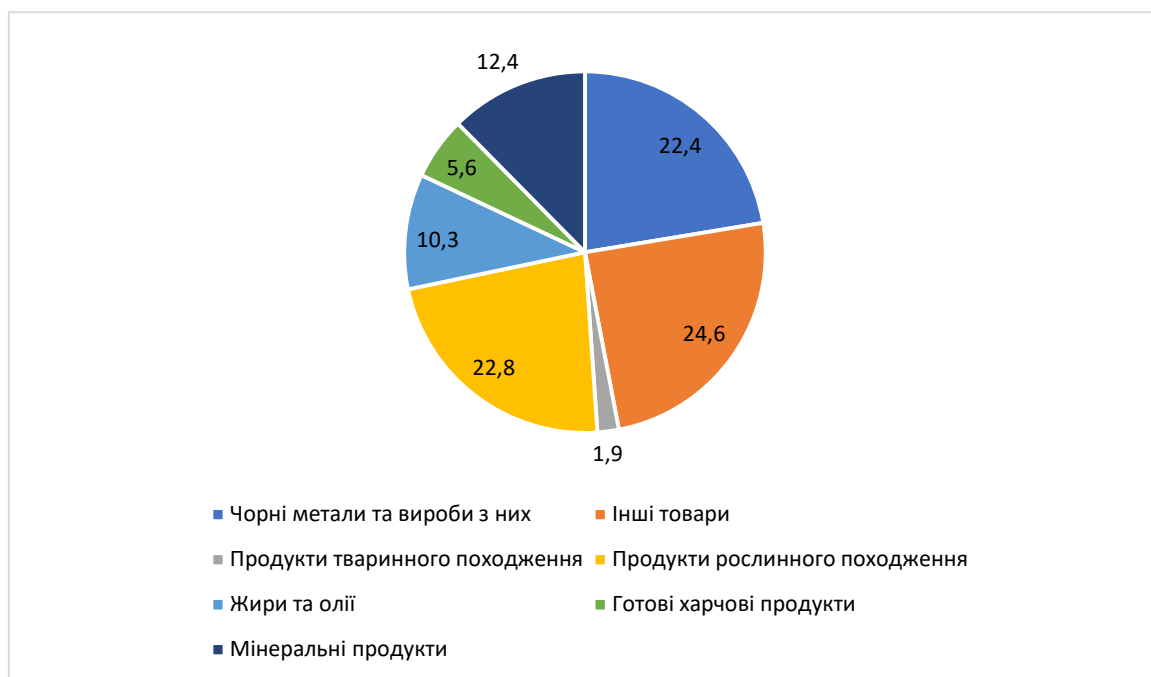


Рисунок 3.1 – Товарна структура експорту України у 2021 році [32]

Загалом Україна посідає перше місце у світі серед експортерів соняшникової олії та шроту, третє місце – за обсягами експорту кукурудзи та ріпаку, а також четверте – за постачанням ячменю та волоських горіхів. Окрім цього, Україна входить до десятки провідних світових експортерів продуктів тваринного походження, зокрема м'яса, молока, вершкового масла та сиру.

Географія українського експорту продовольства є надзвичайно широкою: лише 35 країн і територій не імпортують українську агропродукцію. Зокрема:

- кукурудза експортується до 52 країн світу, основними ринками є Китай, Іспанія, Нідерланди, Єгипет, Іран, Туреччина та Італія;

- соняшникова олія постачається до 50 країн, найбільшими імпортерами є Індія, Китай, Нідерланди, Ірак, Іспанія, Італія, Велика Британія, Франція, Саудівська Аравія та Єгипет;

- насіння соняшнику експортується до 41 країни, серед яких провідні імпортери – Туреччина, Фінляндія, Німеччина, Болгарія, Угорщина, Грузія, Молдова, Данія, Швеція та Польща;

- соняшниковий шрот постачається до 37 країн, основними покупцями є Китай, Польща, Франція, Туреччина, Білорусь, Марокко, Нідерланди, Ізраїль, Італія та Іспанія.

До воєнного періоду українська агропродовольча продукція з року в рік розширювала свою присутність як на ринку ЄС, так і на ринках країн Азії та Африки (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Динаміка експорту харчових продуктів з найбільшими партнерами, млн. дол. США [32]

Країна	2011	2013	2014	2015	2017	2018	2021
Країни ЄС							
Нідерланди	513,6	690,2	749,9	575,6	1275,7	1157,6	1762,1
Іспанія	724,1	759,0	923,0	852,9	1023,8	1039,8	1168,4
Польща	445,8	528,7	536,2	422,7	518,2	557,2	981,5
Німеччина	151,1	222,5	247,9	188,3	385,0	657,5	842,3
Італія	418,1	598,4	625,4	560,0	749,3	702,7	717,9
Інші країни							
Китай	103,1	484,0	764,9	1239,6	1015,3	1171,0	4282,3
Індія	944,9	1079,4	1390,9	1082,6	1953,4	1856,1	1953,7
Єгипет	862,2	1524,3	1390,9	1022,9	1257,9	888,7	1600,5
Туреччина	883,6	688,3	665,6	757,6	928,9	800,2	1464,0
Саудівська Аравія	551,7	427,8	629,1	473,3	358,8	588,7	645,8
Іран	403,4	526,1	591,2	440,6	527,6	420,8	612,5
Ізраїль	268,4	443,5	377,6	395,2	411,2	337,0	449,6
росія	2025,0	1941,1	911,8	276,5	102,3	92,2	45,9

Цьому значною мірою сприяла поступова гармонізація національного законодавства України у сфері забезпечення якості харчових продуктів з

відповідними європейськими нормами. Результатом стало помітне підвищення якісних показників продукції, запровадження сучасних стандартів виробництва на всіх етапах. Останніми роками зростає значення Індії, Єгипту, Китаю, а також інших країн як імпортерів української продукції.

Наприклад, Китай за 2011-2021 роки збільшив імпорт сільськогосподарської продукції з України в 41,5 рази, що збільшило частку цієї країни в структурі українського агропродовольчого експорту з 0,5% до 15,5%. У свою чергу Індія була найбільшим імпортером української соняшникової олії.

Водночас, як свідчить статистика, продовжує домінувати сировинний експорт. Частка продуктів переробки як в експорті, так і в імпорті скорочується. Наведена нижче інформація про товарну структуру аграрної торгівлі в Україні у 2004-2021 роках підтверджує зростання негативних змін у сфері доданої вартості (табл. Д.1 з Додатку Д).

Таким чином, частка торгівлі необробленими товарами постійно зростала за рахунок зменшення частки перероблених продуктів (наразі до 40%). Отже, український аграрний експорт стає все більш сировинним, що потребує перегляду агропродовольчої торгівельної політики країни, загальна вартість експорту сільськогосподарської продукції України наведено на рис. 3.2.

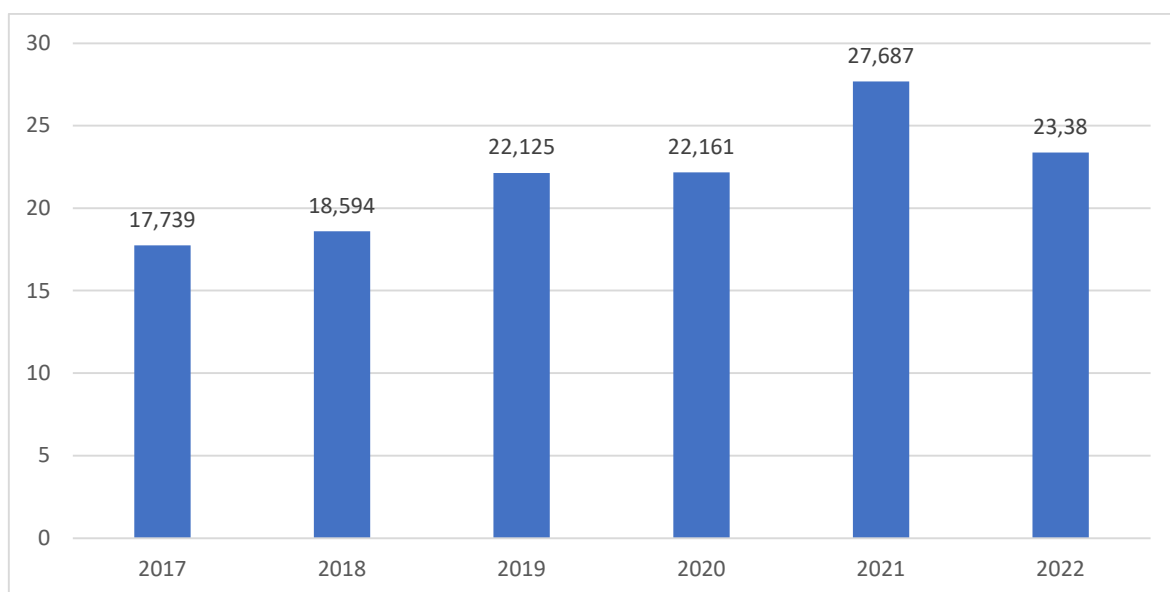


Рисунок 3.2 – Вартість експорту сільськогосподарської продукції з України з 2017 по 2022 роки, млн. дол. США [33]

Проте загалом дані наведені вище підтверджують той факт, що Україна до початку повномасштабного вторгнення росії займала провідне місце на міжнародному продовольчому ринку, однак у березні, після початку повномасштабного вторгнення росії, стався різкий обвал поставок за кордон – на 50%. Згідно з аналізом 2022 року, український експорт продуктів харчування становив 23,38 млн. дол, що є скорочення з 27,68 млн. дол у 2021 році.

Далі варто розглянути яку частку Україна займає на глобальному продовольчому ринку за окремими видами товарів, що продемонстровано у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Частка України на глобальному продовольчому ринку за видами товарів [43]

Товар/Рік	2019	2020	2021	2022	2023
Соняшникова олія	37,4	39,8	36,6	25,2	27,0
Кукурудза	14,6	13,3	11,4	9,5	9,3
Рапс	14,4	9,1	11,5	8,8	7,7
Мед	5,1	6,0	5,3	5,1	5,6
Пшениця	9,1	8,0	8,9	3,9	4,8
М'ясо птиці	2,1	2,2	2,4	2,4	2,3
Яйця	2,7	2,4	1,0	0,8	1,0

Найбільша частка серед усіх товарів належить соняшниковій олії, яка у 2019 році становила 37,4%, однак до 2023 року знизилася до 27%. Частка пшениці коливалася від 9,1% у 2019 році, впала до 3,9% у 2022 році, але підвищилася до 4,8% у 2023 році. М'ясо птиці демонструє стабільні показники з часткою від 2,1% до 2,4%. Яйця показали значне зниження частки у 2022 році до 0,8%, із подальшим незначним відновленням до 1% у 2023 році. Частка ріпаку була найбільшою у 2019 році (14,4%), але поступово знижувалася до 7,7% у 2023 році. Частка кукурудзи також знизилася з 14,6% у 2019 році до 9,3% у 2023 році. Частка меду залишалася стабільною, варіюючись у межах від 5,1% до 6,0%.

Загалом спостерігається тенденція до зниження частки більшості товарів у 2022 році, що є наслідком війни та економічної кризи. У 2023 році частково відновилися показники для таких товарів, як пшениця, яйця, мед і кукурудза.

Домінування України на ринку соняшникової олії не має собі рівних. Країна виробляє 31-34% світового виробництва соняшникової олії та відповідає за майже 50% світового експорту. Продукція галузі є життєво важливою для багатьох країн із значними напрямками експорту, включаючи Європейський Союз, Індію, Китай, Туреччину та Єгипет. Здатність України зберігати лідерство в експорті, незважаючи на нещодавні геополітичні виклики, підкреслює стійкість та ефективність її сільськогосподарського та переробного секторів.

Виробництво рафінованої соняшникової олії в Україні протягом останніх років не демонструє чіткої тенденції до зростання. Головним чином це пов'язано з високою залежністю від світового імпортного попиту та необхідністю зростання внутрішнього споживання. Між сезонами частка рафінованої олії в загальному виробництві соняшникової олії коливалася від 11% до 13%, що залежить від наявності насіння соняшнику, рентабельності виробництва та кон'юнктури експортного ринку.

У 2021/22 році, незважаючи на падіння загального виробництва соняшникової олії, частка рафінованої олії дещо зросла до 14%, що викликано скороченням пропозиції сирої соняшникової олії. Однак це збільшення відбулося більше через обмежений видобуток сирої нафти, ніж через потужне зростання виробництва рафінованої олії. Пік виробництва рафінованої соняшникової олії зафіксований у 2019/20 – 918 тис. тонн. До 2021/22 виробництво впало другий сезон поспіль приблизно до 698 000 тонн, що на 5% менше, ніж у попередньому маркетинговому році. Внутрішнє споживання рафінованої соняшникової олії історично становило приблизно одну третину загального обсягу пропозиції. Однак через значну міграцію, спричинену війною та порушенням місцевих ринків, ця частка впала до 26% у 2020/21 МР. Через напругу внутрішньої купівельної спроможності та логістичні проблеми, що зберігаються, місцеве споживання залишається низьким [44].

Провідна позиція України на світовому ринку кукурудзи забезпечується значними обсягами експорту, головним чином у країни Азії та Європи. Подальший

розвиток логістичної інфраструктури та сучасні технології зберігання допомогли оптимізувати товаропотоки.

Українська кукурудза залишалася ключовим напрямком у зерновому експорті протягом 2023-2024 років. Обсяги постачання стабільно зростали, закріплюючи позиції України як одного з лідерів серед світових експортерів цієї культури. Основними ринками збуту були Китай, країни ЄС, Єгипет та інші держави Близького Сходу. Удосконалення портової інфраструктури та модернізація зернової логістики сприяли підвищенню пропускної здатності експортних маршрутів.

Запровадження інноваційних ІТ-рішень для управління логістикою та оптимізація транспортних процесів сприяли пришвидшенню обігу кукурудзи та зменшенню втрат під час перевезень. Розвиток альтернативних логістичних схем, зокрема залізничних перевезень, підвищив гнучкість та надійність постачання. Таким чином, Україна зміцнює свої позиції серед ключових постачальників кукурудзи на світовому ринку [45].

Військовий конфлікт в Україні у 2022 році значно вплинув на обсяг врожаю пшениці, що спричинило дефіцит на внутрішньому ринку. Основний акцент державної політики спрямований на відновлення експортного потенціалу країни, забезпечення продовольчої безпеки та стабільності поставок на світові ринки. У результаті проведення реформ у сільському господарстві та субсидіювання фермерів вдалося досягти рекордного рівня врожайності пшениці за останні 5 років у 2023 році.

У 2023–2024 роках Україна продовжує відігравати важливу роль на світовому ринку пшениці. Попри труднощі з логістикою та обмеження експорту, країна активно постачає пшеницю до ЄС, Близького Сходу та Північної Африки. Значний врожай 2023 року дозволяє забезпечити стабільність поставок, хоча скорочення запасів у країні потребує оптимального управління ресурсами.

Україна залишається ключовим гравцем на глобальному ринку пшениці, незважаючи на всі виклики. Водночас впровадження нових технологій дозволяє

аграріям підвищувати ефективність виробництва та зменшувати витрати, що підтримує їх конкурентоспроможність навіть у складних умовах [45].

Військова окупація росією східного флангу України мала найпряміший і суттєвий вплив на українське сільськогосподарське виробництво. Активні бойові дії, мінування сільськогосподарських полів росією, боєприпаси, що не вибухнули, хімічне зараження та інші проблеми – все це призвело до залишення сільськогосподарських угідь. За даними Міністерства сільського господарства США (USDA), на окуповані Донецьку, Луганську, Херсонську та Запорізьку області припадало близько 21% пшениці, 17% ячменю, 14% ріпаку, 9% сої та 19% насіння соняшнику, виробленого в Україні протягом 2016-2020 рр. Війна також різними непрямими способами вплинула на виробництво в Україні. Збільшення транспортних витрат, наприклад, призвело до подорожчання транспортування зерна та іншої сільськогосподарської продукції на експортний ринок і підвищило витрати на імпорт. Більшу частину таких додаткових витрат поглинули українські виробники у формі нижчих цін на сільськогосподарські товари та вищих цін на імпортні ресурси, такі як насіння та добрива. NASA Harvest, Глобальний консорціум продовольчої безпеки та сільського господарства NASA, оцінює, що кількість покинутих посівних земель в Україні у 2023 році через війну еквівалентна приблизно 7,5% від загальної кількості в країні (рис.3.3).

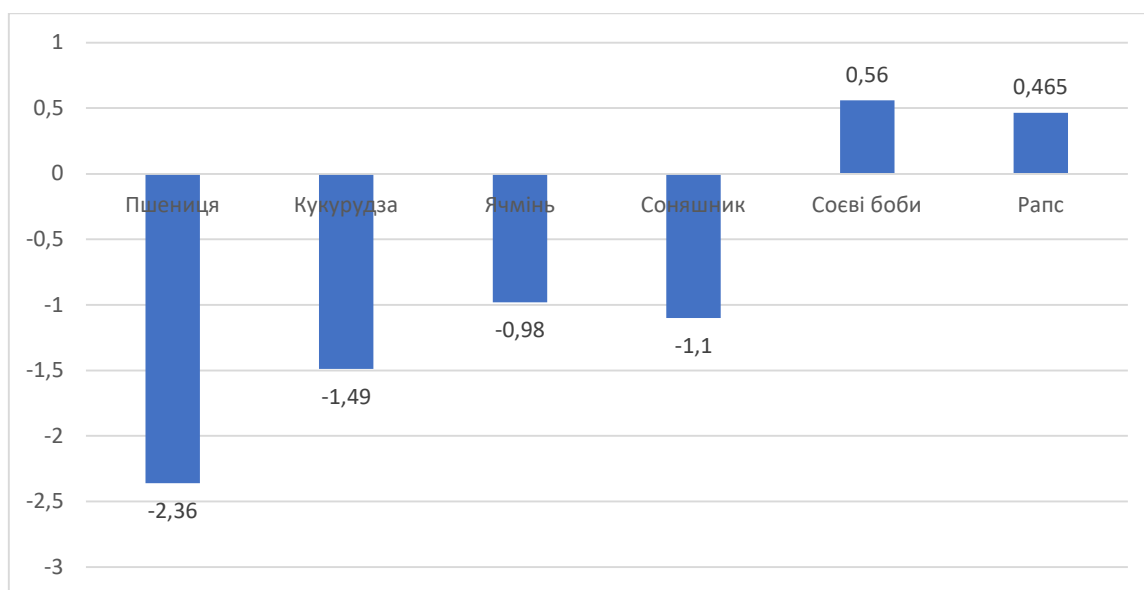


Рисунок 3.3 – Зміна в кількості посівних угідь у 2023/24 проти 2021/22, га

Загалом посівні площі України скоротилися. За оцінками Міністерства сільського господарства США, зібрані площі під пшеницю, кукурудзу (кукурудзу) та ячмінь у 2023/24 роках зменшилися на 32%, 27% і 37% відповідно порівняно з рівнями 2021/22 років. Площі під соняшником зменшилися на 15%. Сумарна площа посівів сої та ріпаку зросла на 21%, але чиста площа всіх шести культур знизилася на 19,5% за останні два роки. Згідно з нещодавнім опитуванням Міністерства сільського господарства України, очікується, що українські виробники продовжать скорочувати посіви кукурудзи в 2024/25 рр., але збільшать площі олійних культур, особливо сої та ріпаку.

Продовольча та сільськогосподарська продукція залишалася найбільшою частиною українського експорту – 53% у 2022 році. Чорноморська зернова ініціатива значною мірою посприяла цьому, частково розблокувавши українські порти для зернових суден. З моменту початку угоди 1 серпня 2022 року по 16 липня 2023 року Україна встигла експортувати 32,9 млн тонн сільськогосподарської продукції.

Війна змінила структуру експорту України, особливо пшениці. Збої на чорноморських судноплавних маршрутах призвели до того, що український експорт більше спрямовується до Європи, а менше до таких регіонів, як Африка на південь від Сахари чи Азія. З січня 2021 року по лютий 2022 року на європейські ринки припадало менше 2% від загального обсягу українського експорту пшениці, але з того часу європейські ринки отримали 52% від загального експорту пшениці (рис. 3.4). Країни Близького Сходу та Північної Африки (включно з Туреччиною) залишаються великими ринками збуту української пшениці, хоча їхня частка експорту за той самий період впала з 50% від загального експорту України у 2021 році до 29% у 2023 році. Найбільший вплив було відчути країни Африки на південь від Сахари, на частку яких у 2023 році припадало менше 3% загального експорту пшениці з України, порівняно з 11% у 2023 році. 2021 рік; а також на ринки Південної та Південно-Східної Азії, де частки експорту впали з 32% у 2021 році до 16% від загального експорту пшениці у 2023 році.

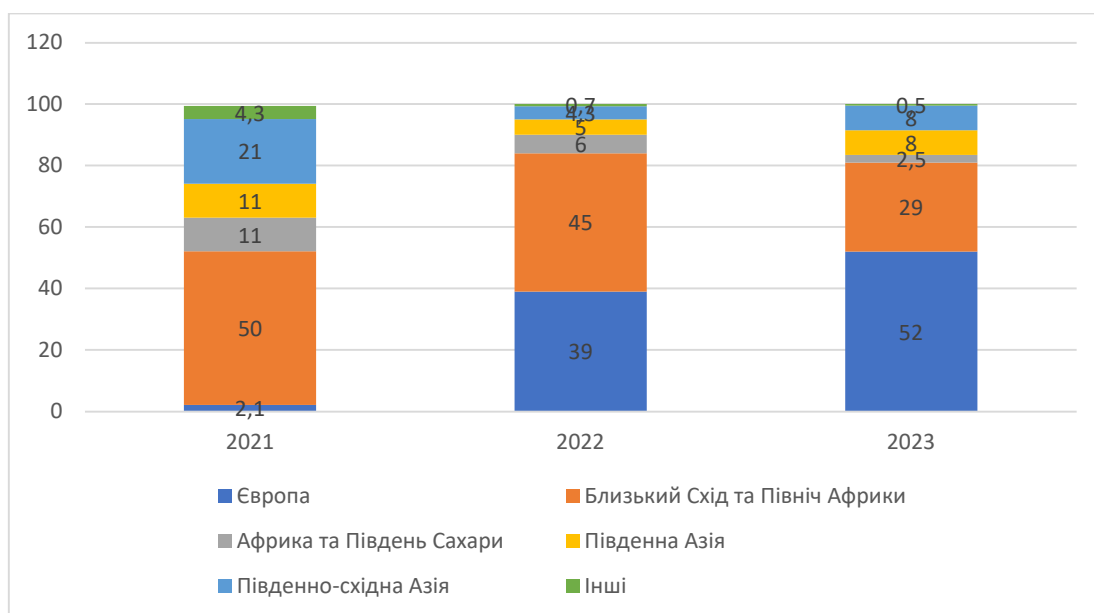


Рисунок 3.4 – Експорт пшениці за регіонами світу у 2021-2023 рр., % [34]

Війна також стала причиною зміни експорту кукурудзи до Європи (рис. 3.5). Близько 58% загального експорту кукурудзи з України йшло на європейські ринки у 2023 році, порівняно з 33% у 2021 році. Експорт кукурудзи до країн MENA, включаючи Туреччину, впав з 25% від загального експорту у 2021 році до 20% у 2023 році. Експорт кукурудзи до Східної Азії (насамперед Китай) становив 35% загального експорту кукурудзи в 2021 році, але ця частка мала знизилася до 22% у 2023 році.

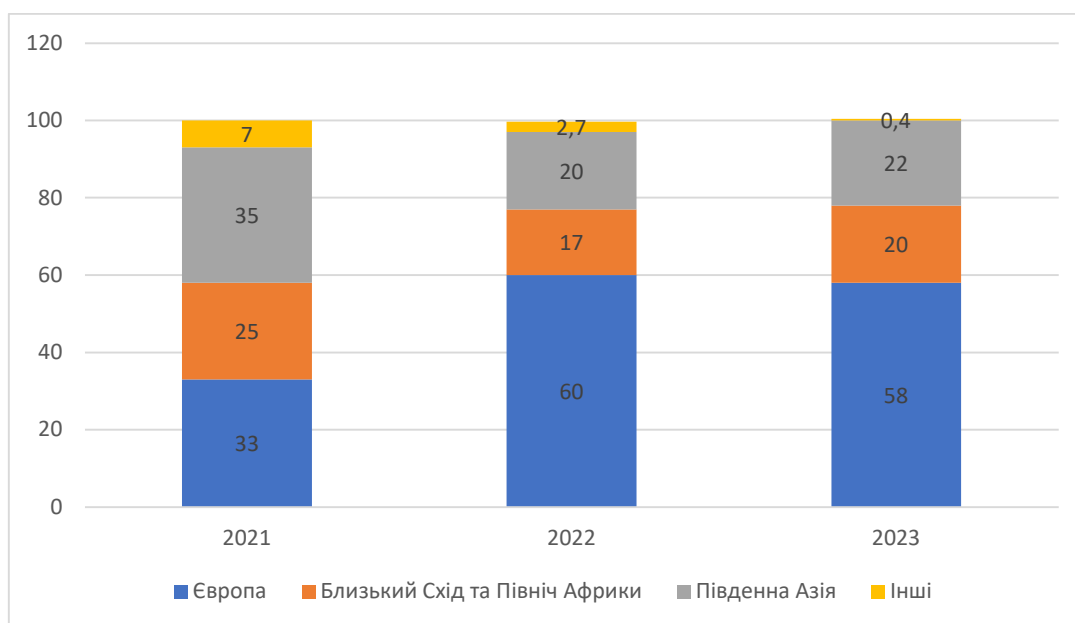


Рисунок 3.5 – Експорт кукурудзи за регіонами світу у 2021-2023 рр., % [34]

Перенаправлений український сільськогосподарський експорт, який потрапляє до сусідніх країн, є постійним джерелом суперечок, що викликає сильні протести фермерів у Польщі, Словаччині, Угорщині та інших країнах. У травні 2023 року Європейська комісія провела переговори щодо угоди між Україною та п'ятьма країнами-членами Європейського Союзу (Болгарією, Угорщиною, Польщею, Румунією та Словаччиною) про обмеження імпорту з України. У січні 2024 року ЄС запропонував продовжити безмитний/безквотний доступ до українського експорту, але також погодився запровадити захисні положення для захисту від різкого зростання імпорту. За останні місяці експорт впав до довоєнного рівня, хоча фермери продовжують протестувати проти поставок з України через Польщу та інші країни Східної Європи.

Отже, аграрний сектор України має значну залежність від експорту сировини, що зменшує частку продуктів із доданою вартістю. Ця тенденція потребує змін у торговельній політиці для розвитку переробки всередині країни. Війна з росією суттєво вплинула на аграрну діяльність, спричинивши зменшення посівних площ, порушення логістичних шляхів та підвищення витрат на виробництво й транспортування. Активні бойові дії на сході та півдні країни позбавили доступу до значних територій сільськогосподарських угідь, що вплинуло на врожайність і обсяги експорту.

Чорноморська зернова ініціатива частково компенсувала наслідки блокади портів, дозволивши експортувати 32,9 млн тонн продукції за рік. Водночас структура експорту змінилася: Україна почала більше постачати продукцію до Європи, зменшивши експорт до Африки та Азії. Зниження експорту до цих регіонів викликає занепокоєння щодо глобальної продовольчої безпеки, особливо у країнах, які сильно залежать від українського зерна.

3.2 Вплив повномасштабної війни в Україні на глобальну продовольчу безпеку

Повномасштабна війна в Україні, що розпочалася в лютому 2022 року, стала одним із найсерйозніших викликів для сучасного світу, зокрема для глобальної продовольчої безпеки. Україна, будучи одним із провідних експортерів зерна, соняшникової олії та інших сільськогосподарських продуктів, відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчих потреб багатьох країн. Військові дії, блокування морських портів, руйнування інфраструктури та санкції проти агресора спричинили значне скорочення постачання критично важливих продуктів харчування. Це, своєю чергою, поглибило продовольчу кризу в регіонах, залежних від українського експорту, зокрема в Африці, Азії та на Близькому Сході.

Загалом війна сильно вплинула на глобальну продовольчу безпеку, що продемонстровано у таблиці Г.1 у Додатку Г.

Перш за все можна згадати те, що війна має вплив на продовольчу безпеку саме України. Пошкодження критично важливої інфраструктури перешкоджає сільськогосподарській діяльності та транспортуванню основних продуктів харчування на місцеві ринки та в результаті і на експорт. Ця ситуація разом із знищеними засобами до існування та високою інфляцією ускладнює доступ до їжі для мільйонів українців.

Згідно з аналізом Українського кластеру продовольчої безпеки та засобів до існування, приблизно 7,3 мільйона українців (20% населення, за винятком тих, хто проживає на окупованих росією територіях) стикаються з помірною або серйозною нестачею їжі, включаючи 1,2 мільйона дітей і 2 мільйони людей похилого віку.

Це робить Україну однією з найбільших поточних продовольчих криз за абсолютною кількістю людей із гострою нестачею їжі, які потребують продовольчої допомоги. Серед них також близько 1 мільйона біженців, які повертаються, та майже 1 мільйон внутрішньо переміщених українців. Хоча в Києві, столиці, також спостерігається висока концентрація людей, які страждають

від нестачі їжі, більшість постраждалих знаходяться поблизу лінії фронту на сході та півночі України, де 27% і 25% домогосподарств, відповідно, стикаються з важкими або надзвичайний дефіцит їжі (рис. 3.6).

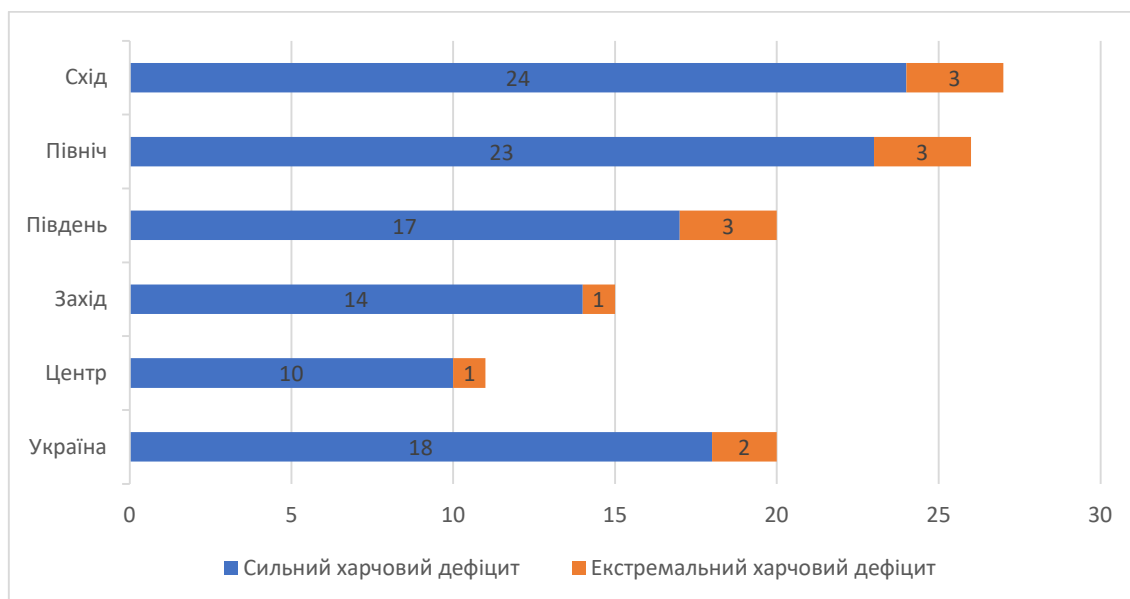


Рисунок 3.6 – Кількість домогосподарств, які мають сильний та екстремальний дефіцит їжі, за регіонами, станом на жовтень 2023 року, % [35]

Нинішні проблеми продовольчої безпеки в Україні вперше виникли після окупації росією Криму та східних територій Донецької та Луганської областей у 2014 році. Серйозність і масштаби продовольчої кризи різко погіршилися з початком повномасштабної війни в лютому 2022 року.

Фізичні пошкодження критично важливої інфраструктури, включаючи будинки, енергетичну інфраструктуру, дамби, порти та склади, не тільки обмежують доступність їжі на ринках і підбивають можливості для існування, але й спричиняють залишення сільськогосподарських угідь. Масове пошкодження сільськогосподарської інфраструктури, включно зі сховищами для зберігання зерна, іригаційними системами та фермами, а також втрата сільськогосподарської техніки порушили ланцюги поставок і збільшили витрати на виробництво. Однією з найбільш інтенсивних атак на сільськогосподарські активи України було руйнування Каховської дамби в червні 2023 року. У результаті повені загинули

десятки людей у 46 містах і селах, тисячі були змушені тікати та вона знищила значну частину сільськогосподарської інфраструктури регіону.

Згідно з Третьою швидкою оцінкою збитків і потреб для України (UA-RDNA3), проведеною Урядом України, загальна сума збитків, завданих сільському господарству України, досягла 80 мільярдів доларів.

Збитки включають втрату прибутку ферми, втрату вартості продукції через нижчі вихідні ціни ферми, спричинені перебоями в експортній логістиці, вищі витрати на виробництво ферми та вартість рекультивації землі після розмінування та операцій по звільненню землі. Зменшення річного виробництва рослинництва становить майже половину розрахункових загальних втрат сільського господарства.

Збитками є часткове або повне знищення складських приміщень, рибних господарств і аквакультури, багаторічних насаджень, а також вимушений забій худоби, а також знищення та розкрадання машин і обладнання, матеріально-технічних засобів і запасів продовольства.

Ці грошові втрати безпосередньо пов'язані зі зростанням продовольчої безпеки та ерозією засобів до існування. Серйозне падіння рентабельності сільськогосподарського виробництва зменшило доходи фермерів і зарплати мільйонів українців. За оцінками, пряма зайнятість у цьому секторі впала на 18%, що призвело до різкого зниження заробітної плати сільськогосподарських працівників.

За оцінками UA-RDNA3, без урахування подальших збитків протягом наступних 10 років для відновлення та реконструкції виробничих потужностей та інфраструктури України буде потрібно понад 56 мільярдів доларів. Щоб гарантувати відновлення сільськогосподарського сектора, яке сприятиме загальному економічному відновленню, забезпечуватиме гідний дохід фермерам і постачатиме достатню кількість продовольства для населення, необхідні масштабні інвестиції в цей сектор, щоб вирішити проблеми з ліквідністю, з якими стикаються фермери, підвищити стійкість країни до зміни клімату. сільськогосподарського виробництва, відновити іригаційну та логістичну

інфраструктуру, інтегрувати харчово-енергетичні системи та відновити доступ до глобальних ринків.

Незважаючи на ризик, така реконструкція може розпочатися в безпечніших частинах України до закінчення війни, але для відновлення продовольчих систем по всій Україні знадобиться вирішення конфлікту, яке забезпечить безпеку для всієї країни. Лише тоді можна буде відновити продовольчу безпеку в країні та припинити вплив війни на глобальну продовольчу безпеку.

Тим часом, оскільки війна продовжує впливати на засоби до існування, гуманітарну підтримку слід посилити. Об'єднавши зусилля, ООН та інші міжнародні та місцеві гуманітарні агенції наразі прагнуть охопити 3,4 мільйона людей, які відчувають нестачу продовольства в Україні, негайною допомогою, яка врятує життя, включаючи підтримку в натуральній формі та ринкову підтримку (грошові кошти або ваучери), де це доречно, і дії, спрямовані на підвищення самозабезпеченості вразливих домогосподарств і громад, які постраждали від війни, у дев'яти областях із найвищою поширеністю гострої нестачі їжі. Цільові бенефіціари мають включати майже 1 мільйон внутрішньо переміщених осіб та біженців, які повернулися, і втратили засоби до існування. Ці зусилля будуть вирішальними, щоб уникнути подальшої та широкомасштабної людської катастрофи в Україні. Оскільки війна продовжує завдавати шкоди джерелам існування, потреба в такій підтримці лише зростатиме, а отже, вона має залишатися пріоритетом для міжнародної спільноти.

Незважаючи на триваючі бойові дії та російські бомбардування, умови для існування нещодавно покращилися. Згідно з Планом гуманітарного реагування в Україні на 2024 рік, незважаючи на те, що кількість людей, які страждають від нестачі їжі, залишається дуже високою, у 2023 році вона скоротилася на 1,6 мільйона (порівняно з приблизно 8,9 мільйона у 2022 році). Макроекономічні умови покращилися, економіка України дещо оговталася після глибокої рецесії у 2022 році. Після падіння на 30% у 2022 році реальний ВВП зріс на 5,7% у 2023 році. Інфляційний тиск зменшився, загальна інфляція впала до довоєнного рівня в 4%. - 5% щорічно. Інфляція цін на продукти харчування також пом'якшилася, впавши з

піку в 35% наприкінці 2022 року до менш ніж 10% у другій половині 2023 року, а потім зменшившись до 3% (за рік) у лютому 2024 року. Зростання цін на продовольчі товари можна було значною мірою стримати завдяки сприятливим погодним умовам і підвищенню виробництва сільськогосподарських культур.

Тепер можна перейти до аналізу впливу війни на світовий продовольчий ринок. Аграрний сектор України був головним фронтом у війні росії з лютого 2022 року, і головна мета російського нападу на сільськогосподарську інфраструктуру України, ймовірно, полягає в тому, щоб підірвати основне джерело доходу України.

Глобальні збої на сільськогосподарському ринку через скорочення виробництва та експорту в Україні були різкі: світові ціни на продовольство досягли номінального максимуму за весь час у березні 2022 року, згідно з Індексом цін на продовольство. Згідно з Глобальною доповіддю про продовольчу кризу, у 2022 році 258 мільйонів людей страждали від гострої нестачі продовольства, що є рекордним показником за весь час (рис. 3.7).

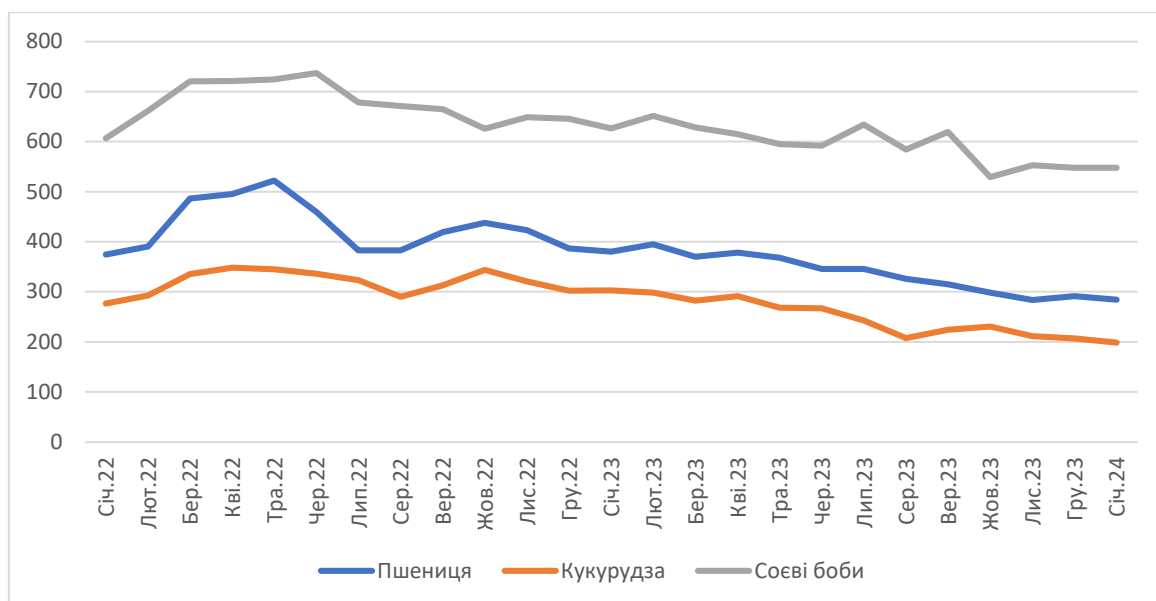


Рисунок 3.7 – Ціни на пшеницю, кукурудзу та соєві боби у 2022-2023 рр.

[34]

Протягом кількох місяців після вторгнення ціни на кукурудзу, пшеницю та сою зросли до рекордних (номінальних) рівнів (рис. 3.7), але з тих пір вони значно знизилися. Ціни на пшеницю наразі на 45% нижчі за свій пік у травні 2022 року,

тоді як ціни на кукурудзу та сою впали на 42% та 24% відповідно за той самий період. Їхнє зниження можна пояснити кількома факторами. Росія мала один за одним рекордні врожаї пшениці в 2022/23 і 2023/24 роках, що сприяло рекордному експорту пшениці. Повторне відкриття Одеських портів у рамках BSGI (Чорноморська зернова ініціатива) дозволило Україні експортувати значну кількість зерна та олійних культур. Тим часом збільшення експорту пшениці з ЄС, Австралії та Канади, а також збільшення експорту кукурудзи з Північної та Південної Америки дозволили імпортерам знайти альтернативних постачальників. У результаті ціни значно нижчі за довоєнні, хоча й залишаються на 25-30% вищими за рівень січня 2020 року, проте місцеві ціни в деяких країнах можуть залишатися високими через слабкі місцеві валюти.

Далі варто розглянути, як змінився світовий експорт окремих видів продовольства. Загалом, незважаючи на падіння експорту пшениці з України, світовий експорт пшениці у 2022/23 роках перевищить рівні попереднього року, головним чином завдяки збільшенню з боку ЄС, Канади та росії, де спостерігалися рекордні обсяги експорту в 2022/23 роках (рис. 3.8).

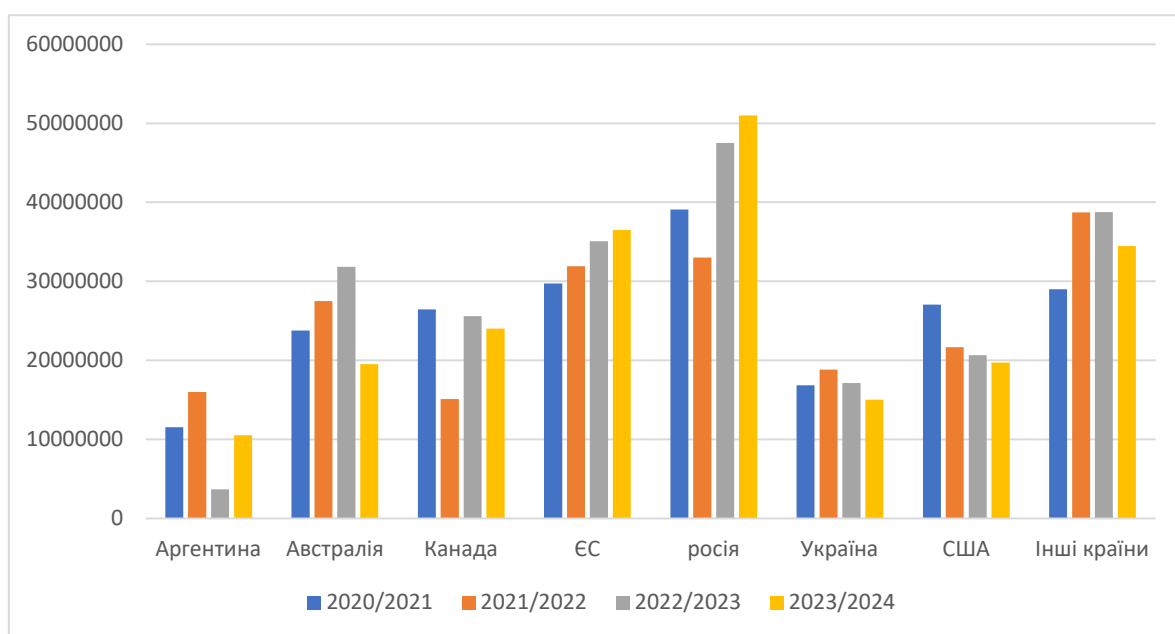


Рисунок 3.8 – Експорт пшениці за 2021-2023 рр., мет. т. [34]

Зменшення посівів пшениці в Австралії через Ель-Ніньо призведе до скорочення експорту в 2023/24 роках, але прогнозується, що глобальний експорт

впаде лише на 4% порівняно з 2022/23 роками, що все ще майже на 4% вище, ніж у 2021/22 роках.

Світовий експорт кукурудзи в 2022/23 році впав на 12% порівняно з рівнем 2021/22 року, в основному через падіння на третину рівня США того року (рис. 3.9). За оцінками Міністерства сільського господарства США, експорт кукурудзи відновиться у 2023/24 роках завдяки збільшенню надходжень із США та Аргентини, де, за оцінками, експорт кукурудзи зросте більш ніж на 70% порівняно з торішнім загальним показником, який постраждав від Ла-Нін'ї.

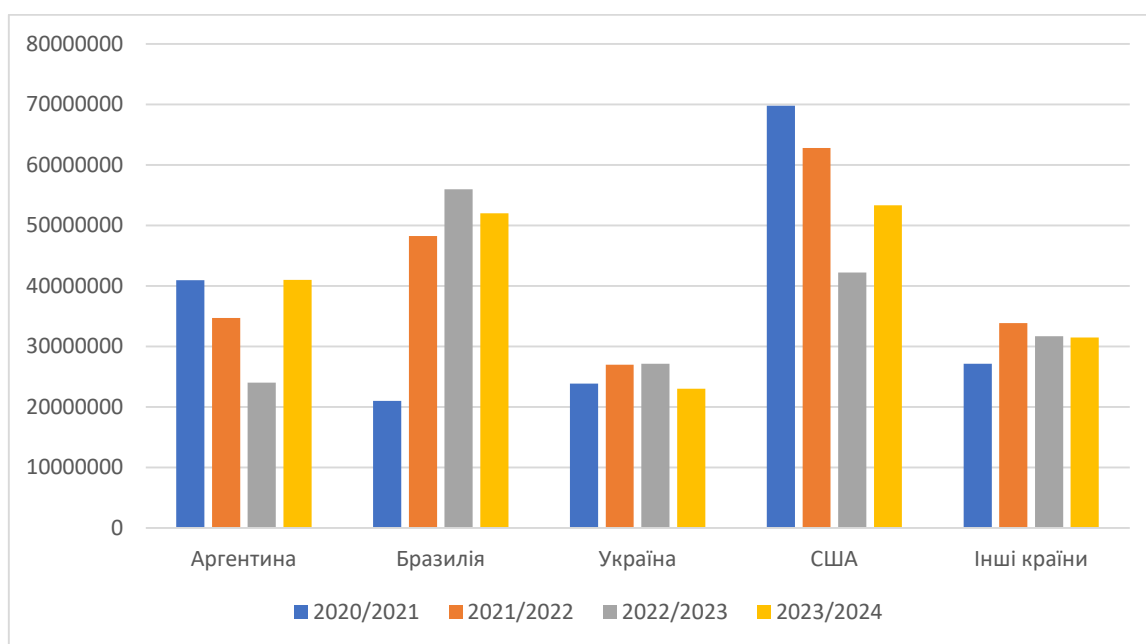


Рисунок 3.9 – Експорт кукурудзи за 2021-2023 рр., мет. т. [34]

Збій у постачанні продовольства з України та Росії мав далекосяжні наслідки, особливо для регіонів, які сильно залежать від імпорту зерна та інших продовольчих товарів.

В Африці багато країн значною мірою залежать від імпорту пшениці з України та росії. Єгипет є найбільшим у світі імпортером пшениці, отримував понад 80% своєї пшениці з цих двох країн, і війна призвела до негайного дефіциту та підвищення цін, напруживши державні бюджети та збільшивши ризик соціальних заворушень. Зростання цін на продукти харчування призвело до того, що все більше людей голодують і недоїдають, що перешкоджає гуманітарним зусиллям у регіоні.

Регіон MENA, який імпортує значну частину свого продовольства, також сильно постраждав. Арабські країни, такі як Ліван, Туніс і Ємен, зіткнулися з гострою нестачею продовольства, що призвело до зростання цін на продовольство та посилення продовольчої безпеки. У Лівані, який вже переживає економічну кризу, ціни на хліб різко зросли, що загостило проблеми, з якими стикається населення, яке бореться з гіперінфляцією та безробіттям. У Ємені, де триваючий конфлікт уже знищив запаси продовольства, скорочення глобальної продовольчої допомоги через підвищення цін підштовхнуло більше людей до голодної смерті.

У регіоні Південної Азії, такі країни, як Бангладеш і Афганістан, зіткнулися зі значними проблемами через порушення імпорту пшениці та зерна. У Бангладеш, який покладається на значну частину пшениці в Україні, ціни на продовольство зросли, що вплинуло на купівельну спроможність сімей з низькими доходами. Гуманітарна криза Афганістану, яка вже є однією з країн світу з найбільшою продовольчою безпекою, загострюється.

Навіть у Європі відчутний вплив війни. Країни Східної Європи, які традиційно імпортують зерно з України, зіткнулися з перебоями в постачанні, що призвело до підвищення цін на продовольство та сприяло ширшому інфляційному тиску на континенті. Широкий Європейський Союз змушений був боротися зі зростанням цін на енергоносії та продовольство, що вплинуло на витрати споживачів і збільшило вартість життя.

Підсумовуючи, російсько-українська війна мала глибокий вплив на глобальну продовольчу безпеку, виявивши вразливість глобальної продовольчої системи та підкресливши взаємозв'язок геополітики, економіки та сільського господарства. Перебої з постачанням продовольства, зростання цін і, як наслідок, відсутність продовольчої безпеки мали руйнівні наслідки для мільйонів людей, особливо на Глобальному Півдні. Незважаючи на те, що міжнародні зусилля принесли певне полегшення, криза все ще триває з потенціалом подальшої ескалації [47].

Тут можна згадати Чорноморську зернову ініціативу, яка допомогла зменшити негативний вплив на глобальну продовольчу безпеку. Понад чотири

місяці російські військові кораблі блокували українські порти в Чорному морі. У період з липня 2022 року по липень 2023 року існувала угода між ООН, Туреччиною та росією щодо дозволу експорту через безпечний морський гуманітарний коридор у Чорному морі. За час реалізації ініціативи з трьох українських портів (Чорноморська, Одеси та Південного) з України вийшло понад 1000 суден із зерном та іншими продовольством (рис. 3.10).

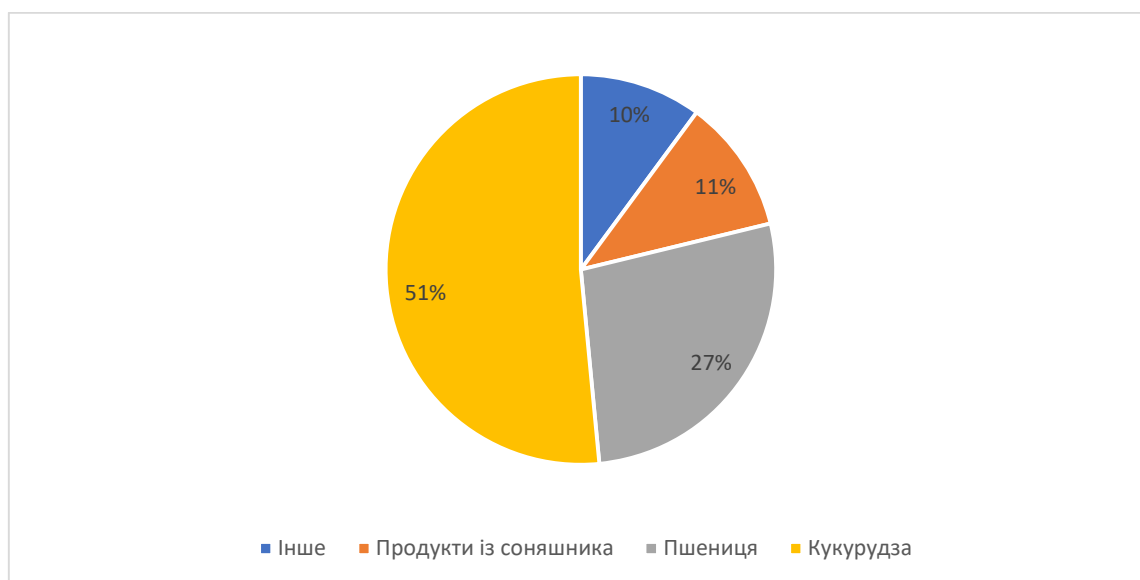


Рисунок 3.10 – Експорт через Чорноморську зернову ініціативу за видами продукції [36]

65% пшениці, експортованої в рамках Чорноморської зернової ініціативи, потрапило до країн, що розвиваються. Кукурудза майже порівну експортувалася в розвинені країни та країни, що розвиваються.

Всесвітня продовольча програма ООН (ВПП – найбільша гуманітарна організація у світі) також відвантажувала пшеницю з чорноморських портів. Станом на липень 2023 року програма закупила в Україні 80% запасів зерна проти 50% до війни. За час реалізації ініціативи з українських портів до Ефіопії, Ємену, Афганістану, Судану, Сомалі, Кенії та Джибуті відправлено понад 725 тис. т. пшениці. Проте 17 липня 2023 року росія оголосила про своє рішення припинити Чорноморську зернову ініціативу.

Подолання цієї кризи вимагає не лише негайних дій, але й довгострокових стратегій для створення більш стійких і справедливих продовольчих систем.

Оскільки світ бореться з викликами, пов'язаними з цим конфліктом, дуже важливо винести уроки з цієї кризи та працювати над майбутнім, де продовольча безпека не буде залежати від примх війни.

Також негативний вплив на продовольчу безпеку мала ситуація з добривами, бо росія є одним із найбільших світових виробників, а також є одним із найбільших у світі експортерів компонентів добрив, таких як калій, сечовина, діамонійфосфат і безводний аміак. Ринкові ціни на ці товари підскочили після вторгнення в лютому 2022 року, частково через побоювання, що це негативно вплине на російський експорт, а також на український. Санкції, накладені Європейським Союзом, Сполученими Штатами, Канадою та іншими країнами на росію та Білорусь після вторгнення росії у 2022 році, включали обмеження на банківську діяльність, торгівлю, передачу технологій і конкретних осіб, але ці санкції звільнили сільськогосподарський сектор, включаючи такі ресурси, як добрива, щоб уникнути побічних ефектів для глобальної продовольчої безпеки.

Вплив війни на російський експорт добрив неоднозначний, виходячи з даних дзеркальної торгівлі, експорт калію знизився в 2022 році порівняно з рівнями 2020 і 2021 років, але значно відновився в 2023 році. Експорт сечовини та DAP зріс у 2022 році та за перші 11 місяців 2023 року. Натомість експорт безводного аміаку впав більш ніж на 70% у 2022 році та продовжив падати у 2023 році. Це значною мірою відображає наслідки закриття аміакопроводу Тольятті-Південний і труднощі росії з переміщенням експорту до віддалених портів Балтійського моря [37].

На останок можна розглянути які існують пріоритети для розвитку продовольчого ринку України, щоб гарантувати світову продовольчу безпеку, що продемонстровано у таблиці В.1 у Додатку В.

Щоб реалізувати потенціал України, необхідно вирішити кілька проблем, включаючи покращення інфраструктури, впровадження нових технологій і зменшення залежності від кліматичних умов. Важливими аспектами також є подолання корупції та створення сприятливих умов для інвестицій у сектор. Продовольча безпека має вирішальне значення для національної безпеки, особливо для країни з великим сільськогосподарським потенціалом, як Україна.

Забезпечення продовольчої безпеки передбачає кілька ключових аспектів: стабільне виробництво, доступ до продуктів харчування, якість продукції та стабільність поставок.

Отже, війна в Україні, що розпочалася у 2022 році, створила значний вплив на продовольчу безпеку як на національному, так і глобальному рівнях. Україна, будучи ключовим гравцем на світовому ринку сільськогосподарських продуктів, зіткнулася із суттєвими викликами через руйнування інфраструктури, блокаду портів і втрати в аграрному секторі. Збитки у сільському господарстві оцінюються у \$80 млрд, що спричинило скорочення виробництва та експорту критично важливих продуктів, таких як зерно, соняшникова олія та кукурудза.

На національному рівні значна частина населення України зіткнулася з продовольчою кризою. Приблизно 7,3 млн осіб мають обмежений доступ до їжі, особливо в зонах, що прилягають до лінії фронту. Руйнування Каховської дамби та інших об'єктів посилили цей вплив, знижуючи врожайність і ускладнюючи логістичні процеси. У той же час, міжнародна гуманітарна допомога відіграє важливу роль у пом'якшенні кризи.

На глобальному рівні війна спричинила зростання цін на продукти харчування, особливо в країнах, що залежать від українського експорту. У 2022 році ціни на пшеницю, кукурудзу та сою досягли історичного максимуму. Хоча згодом ціни знизилися завдяки адаптації ринків та ініціативі "зернових коридорів", вони все ще залишаються вищими за довоєнний рівень. Збільшення експорту від інших виробників, таких як Росія, ЄС, Австралія та Канада, частково компенсувало втрати, проте повне відновлення глобального продовольчого ринку можливе лише після закінчення війни.

Для забезпечення стабільності глобальних продовольчих систем та відновлення агросектору України необхідні масштабні інвестиції, що сприятимуть економічному зростанню країни та підвищенню її стійкості. Разом із завершенням військового конфлікту це дозволить стабілізувати ціни на світовому ринку та відновити доступ до продовольства для країн, які цього найбільше потребують.

ВИСНОВОК

Відповідно до поставлених у роботі завдань, можна сформувати такі висновки.

Розгляд поняття та структури міжнародного ринку харчових продуктів демонструє його важливість як ключового елемента глобальної економіки, що задовольняє базові потреби населення, впливає на розвиток суміжних галузей та сприяє економічній стабільності, ринок харчових продуктів є багатокomпонентною системою економічних і соціальних відносин, яка охоплює всі етапи – від виробництва продовольчих ресурсів до їх споживання, його структура включає основних суб'єктів, серед яких дрібні фермери, агрохімічні підприємства, агробізнес, дистриб'ютори, супермаркети та кінцеві споживачі, кожен із цих учасників відіграє свою роль у забезпеченні ефективного функціонування ринку, товарна структура ринку відображає розмаїття категорій продукції: від сільськогосподарської сировини та продуктів первинної обробки до напівфабрикатів і готових страв, динамічність розвитку ринку зумовлена такими факторами, як природно-кліматичні умови, технологічний прогрес, економічні виклики, глобалізація та зміна споживчих уподобань, крім того, ринок харчових продуктів схильний до горизонтальної та вертикальної інтеграції, що дозволяє компаніям підвищувати ефективність, розширювати виробничі можливості та посилювати свою ринкову позицію.

Регулювання міжнародної торгівлі харчовими продуктами охоплює економічні, соціальні, екологічні та політичні аспекти, сприяючи продовольчій безпеці та економічному зростанню, проте ця сфера стикається з викликами, такими як дисбаланс у відносинах, несправедливі угоди, вплив на довкілля, порушення прав інтелектуальної власності та відсутність гармонізації стандартів, що вимагає узгоджених дій, регулювання здійснюється через тарифи, квоти, стандарти, угоди про вільну торгівлю, субсидії та інші механізми. На багатосторонньому рівні ключовими інструментами є угоди СОТ, ГАТТ, Codex

Alimentarius, угоди SPS і TBT, які забезпечують стандарти харчової безпеки, запобігаючи бар'єрам у торгівлі, ефективне регулювання базується на наукових підходах, прозорості та балансі між економічними, екологічними й соціальними інтересами, співпраця урядів, міжнародних організацій та зацікавлених сторін є основою для створення справедливої та стійкої торговельної системи.

Методичні підходи до оцінювання міжнародного ринку харчових продуктів є ключовим інструментом для аналізу його динаміки, структури, конкурентоспроможності та ефективності, використання таких підходів забезпечує глибоке розуміння впливу глобальних економічних трендів, міжнародних регуляторних механізмів, інноваційних технологій та політичних чинників на розвиток цього ринку, до основних методів оцінювання належать статистичний, інституційний, інноваційний та політико-економічний аналіз, крім того, у процесі оцінювання використовуються основні показники міжнародної торгівлі, такі як експорт, імпорт, зовнішньоторговельний обіг, сальдо торговельного балансу та коефіцієнти покриття імпорту експортом, важливим аспектом є аналіз даних міжнародних організацій, зокрема звітів СОТ та ФАО, які дозволяють оцінити як загальний стан ринку, так і специфічні аспекти його функціонування, системний підхід до аналізу міжнародного ринку харчових продуктів дозволяє визначити його поточний стан, основні проблеми та перспективи розвитку, а також розробити стратегічні рішення для підвищення ефективності, конкурентоспроможності та сталого розвитку.

Аналіз динаміки розвитку світового ринку харчових продуктів демонструє його стабільне зростання, зумовлене такими чинниками, як демографічний ріст, урбанізація, зміна споживчих вподобань, інноваційні технології у виробництві та інтеграція світової економіки. У 2023 році ринок харчових продуктів оцінювався в 8 трлн доларів США, а до 2028 року прогнозується його зростання до 11 трлн доларів із середньорічним темпом зростання (CAGR) 5,1%. Виробництво основних продуктів харчування за останні роки демонструє зростання: у 2024/25 роках очікується рекордний рівень світового виробництва зернових – 2 846 млн тонн, зокрема рису – 534,9 млн тонн (+0,9%). Також спостерігається стабільне зростання

виробництва олій (667,6 млн тонн, +2,6%), молока (978,5 млн тонн, +1,4%), м'яса (370,7 млн тонн, +0,2%) і риби (191,4 млн тонн, +2,2%). Найбільше зростання у сегменті харчових продуктів демонструють напівфабрикати та м'ясо через високу споживчу популярність цих категорій, що зумовлено прискореним ритмом життя та відносною доступністю м'яса птиці. У сегменті молочних продуктів очікується помірне, але стабільне зростання завдяки збільшенню ефективності великих молочних ферм. Експорт харчових продуктів також показує стабільну позитивну динаміку: у 2024 році прогнозується експорт зернових у розмірі 481,3 млрд доларів, пшениці – 198 млрд доларів, олії – 136,5 млрд доларів, м'яса – 41,2 млрд доларів і молочних продуктів – 83,2 млрд доларів. Лідерами серед експорту є зернові культури та молочна продукція.

Світовий ринок харчових продуктів є складним і багатогранним, з ключовими гравцями, які формують глобальні тенденції, стандарти та рівень конкуренції. У 2023 році загальний розмір ринку харчових продуктів становив близько 9,7 трлн доларів США. Найбільший регіон за обсягом ринку – Азійсько-Тихоокеанський (3000 млрд доларів, зростання 4,2%), тоді як найшвидші темпи зростання демонструють Близький Схід і Африка (4,5%). Північна Америка (2500 млрд доларів) і Європа (2200 млрд доларів) продовжують залишатися важливими гравцями завдяки інноваціям у сфері здорового харчування та стійких продуктів. У сегменті зернових Китай, ЄС та Індія є провідними виробниками пшениці, забезпечуючи відповідно 17,3%, 17%, та 14% світового виробництва у 2023 році. Загальний обсяг виробництва пшениці знизився на 2,3% порівняно з попереднім роком, досягнувши 787,7 млн тонн. Водночас США (26,4%), Китай (19,5%) та Бразилія (9,0%) домінують у виробництві інших зернових, яке у 2023 році зросло на 3,3%, досягнувши 1529,6 млн тонн. Україна зберігає роль важливого постачальника, забезпечуючи 2,9% світового виробництва пшениці та 2,5% інших зернових. У сфері виробництва харчових олій лідерами є Китай (31,2 млн тонн), Індія (30,1 млн тонн) та США (20,1 млн тонн). Китай демонструє найбільшу диверсифікацію у виробництві, використовуючи сою, ріпак, арахіс і соняшник. Індія також активно розвиває цей сегмент із планами досягнення виробництва 45

млн тонн олій до 2025 року. Таким чином, глобальний ринок харчових продуктів продовжує демонструвати зростання, зберігаючи значну регіональну та продуктову диверсифікацію. Основні гравці зосереджуються на інноваціях, адаптації до кліматичних змін і задоволенні зростаючого попиту на органічні, стійкі та здорові продукти.

Світовий ринок органічних продуктів харчування демонструє динамічне зростання, яке сприяє розвитку екологічно чистого виробництва, підвищенню якості продуктів і популяризації здорового способу життя. За останні роки спостерігається значне зростання обсягів ринку: з 183,35 млрд дол. США у 2022 році до 204,63 млрд дол. США у 2023 році. Прогнози свідчать, що до 2032 року ринок сягне 546,44 млрд дол. США зі середньорічним темпом зростання (CAGR) на рівні 11,60%. Популярність органічної продукції обумовлена її позитивним впливом на здоров'я та довкілля. Органічні продукти, зокрема фрукти та овочі, мають вищий вміст корисних речовин, таких як антиоксиданти (на 20–40% більше), вітаміни та інші мікроелементи. У 2023 році сегмент фруктів і овочів домінував на ринку, тоді як офлайн-продажі залишалися основним каналом збуту через можливість споживачів перевіряти якість продуктів. Водночас, очікується значне зростання онлайн-каналів завдяки зручності покупок і широкому асортименту. За регіонами Північна Америка лідирує на ринку завдяки високому рівню екологічної обізнаності та розвитку інфраструктури збуту. Очікується, що Азіатсько-Тихоокеанський регіон зростатиме найбільш динамічно через зростання попиту на органічні продукти, підтримку урядів і розвиток електронної комерції.

Україна на початок повномасштабного вторгнення Росії займала значну частку на світовому продовольчому ринку, зокрема в таких категоріях, як соняшникова олія, кукурудза, рапс, пшениця та мед. Країна була найбільшим експортером соняшникової олії (майже 50% світового експорту) і займала лідерські позиції у експорті таких культур, як кукурудза та рапс. Соняшникова олія, яка є основним товаром українського аграрного експорту, досягла найвищих показників в 2019 році, коли частка України на світовому ринку складала 37,4%. Проте з початком війни і наступною економічною та логістичною кризою ця частка значно

знизилася, досягнувши 27% у 2023 році. Це зниження було результатом порушення виробничих і експортних ланцюгів, що значно вплинуло на рівень постачання цієї продукції на міжнародні ринки. Щодо інших товарів, то на глобальному ринку кукурудзи Україна займала позицію лідера, з часткою, яка коливалася від 14,6% у 2019 році до 9,3% у 2023 році. У 2023 році Україна все ще залишалася значним гравцем на цьому ринку, завдяки покращенню логістики та розвитку інфраструктури, включаючи альтернативні транспортні маршрути, такі як залізничні перевезення, що допомогло зберегти експортні обсяги навіть під час складних умов. Обсяги експорту пшениці також значно зменшилися після початку війни, з 9,1% у 2019 році до 3,9% у 2022 році, але частково відновилися в 2023 році до 4,8%. Це свідчить про певну стабілізацію виробництва та експорту зернових в умовах війни, зокрема завдяки модернізації портової інфраструктури та покращенню методів зберігання та транспортування зерна.

Вплив повномасштабної війни в Україні на глобальну продовольчу безпеку виявився руйнівним на всіх рівнях. Війна спричинила серйозне скорочення експортних поставок зерна та олійних культур, що суттєво підвищило ціни на продовольчі товари на світових ринках, зокрема в регіонах Африки, Азії та на Близькому Сході. Значні пошкодження сільськогосподарської інфраструктури, зокрема складів, техніки та зрошувальних систем, призвели до падіння виробництва, що, в свою чергу, спричинило дефіцит продукції на міжнародному ринку та змусило країни шукати альтернативних постачальників. На національному рівні в Україні майже 7,3 мільйона осіб стали свідками серйозного продовольчого дефіциту, зокрема діти та люди похилого віку. У районах, наближених до лінії фронту, таких як схід та північ України, більше 25% домогосподарств відчувають гостру нестачу їжі. Однією з найсерйозніших проблем стало руйнування Каховської дамби в червні 2023 року, що призвело до втрати сільськогосподарських угідь та зниження врожайності, посилюючи вже так важку ситуацію. На глобальному рівні війна спричинила різке підвищення цін на основні продовольчі культури — пшеницю, кукурудзу та сою, досягши рекордних рівнів у 2022 році. Хоча після цього ціни дещо знизилися, вони залишаються на 25-

30% вищими порівняно з рівнем 2020 року, що продовжує ставити під загрозу продовольчу безпеку найбільш вразливих країн. Для ринку пшениці важливим фактором стала Чорноморська зернова ініціатива, яка дозволила частково знизити ціни завдяки експорту з українських портів. Однак навіть із такими ініціативами, дефіцит зерна в деяких країнах, як Єгипет, Ліван та Ємен, продовжує бути значним, що ще більше посилює соціально-економічну напругу в цих регіонах. Необхідно зазначити, що відновлення продовольчої безпеки в Україні та світі залежить від завершення конфлікту і стабільності в агросекторі, а також від масштабних міжнародних інвестицій у відновлення сільськогосподарської інфраструктури, які дозволять забезпечити достатній рівень виробництва та знизити глобальний продовольчий дефіцит.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Markets, Food Security and Early Warning Reporting. URL: http://fews.net/sites/default/files/MT_Guidance_Markets,%20Food%20Security%20and%20Early%20Warning%20Reporting_No%206_En.pdf
2. Закон України. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1998. № 19. С. 98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Продукти харчування, продукція харчової промисловості чи харчовий продукт. URL: https://radnuk.com.ua/praktyka_zakupivel/planuvannya/produkty-kharchuvannia-produktsiia-kharchovoi-promyslovosti-chy-kharchovyj-produkt-vyznachaiemo-predmet-zakupivli-pravyln/
4. The global food system: evolution and analysis. M.Piñeiro, C.Luiselli, Á.Ramos, E.Trigo. URL: <https://www.teseopress.com/theglobalfoodsystem/chapter/chapter-i-the-global-food-system-evolution-and-analysis/>
5. Food Market Structure. URL: https://www.consumerpsychologist.com/food_Market_Structure.html
6. Сутність міжнародної торгівлі за матеріалами лекції URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/8957/1/fmbm_k_me_2012_s_ME_dmt_LEK.pdf
7. International marketing as an effective tool of increasing enterprise competitiveness. О. В. Птащенко, О.Г. Зима, К.С. Костіна, М.В. Лаврінченко. *Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2021. №3. С. 128-13
8. Класифікація інструментів регулювання міжнародної торгівлі товарами. *Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. № 6. 2022. URL: <http://www.infolibrary.com.ua/books-text-4368.html>.

9. Отенко, В., О. Птащенко, К. Корсунова, і Д. Карталія. Вплив експортної переорієнтації України на діяльність підприємств: маркетингові та управлінські аспекти». *Вісник східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*. Вип. 6. 2021. с. 121-124. URL: 10.33216/1998-7927-2021-270-6-121-124. <http://visnik.snu.edu.ua/index.php/VisnikSNU/issue/view/26>

10. Система регулювання міжнародної торгівлі. URL: <https://library.if.ua/book/68/5033.html>.

11. ГАТТ/СОТ URL: http://lib.rudn.ru/file//%D0%9C%D0%B5%D0%B6%D0%B4%D1%83%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D1%8F_%D0%91%D0%B5%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%98.%D0%9D..pdf (дата звернення 18.10.2021).

12. Термін Кодекс Аліментаріус URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81_%D0%90%D0%BB%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%83%D1%81(дата звернення 18.10.2021).

13. Тімоті Дж. Міано. Розуміння та застосування міжнародного законодавства про інфекційні захворювання: правила ООН під час епідемії пташиного грипу H5N1. 42-48. 2006

14. СБТ угода 2 URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/tbt_e/tbt_e.htm(дата звернення 18.10.2021).

15. National instruments of state regulation of international trade. URL: <http://www.ukr.vipreshebnik.ru/mign-economika/2089-natsionalni-instrumenti-derzhavnogo-regulyuvannyamizhnarodnoji-torgivli.html>.

16. Ptashchenko O. V., Vovk V. A. Peculiarities of trade cooperation of Ukraine in modern conditions of globalization. *Business Inform.* 2021. No. 4. С. 42–47.

17. Ptashchenko O.V. The use of marketing tools to ensure the positioning of high-tech products. *Problems and prospects of entrepreneurship development: Collection of scientific papers of the Kharkiv National Automobile and Road University*. No. 4 (19). 2017. Kharkiv. 2017. p. 147-153

18. Міжнародна торгівля Навчально-методичний комплекс з дисципліни. Київ. КНІ ім. Ігоря Сікорського. 2021. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/55d01517-b63a-4747-b946-6b20d826070c/content>

19. Trade and inclusiveness. How to make trade work for all. World Trade Report 2024. World Trade Organization. URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtr24_e/wtr24_e.pdf

20. Country reports. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://www.fao.org/biodiversity/knowledge-hub/country-reports/en>

21. The Global Food System: An Analysis. WWF Netherlands. URL: <https://www.metabolic.nl/publication/global-food-system-an-analysis/>

22. Food Outlook. Biannual Report on Global Food Markets. Food and Agriculture Organization of the United Nations. 2024. URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/825dc0b7-57bc-4a53-8182-056c40c1c80f/content>

23. Global Food Market: Insights and Outlook. URL: <https://royalankor.ca/global-food-market/>

24. Food – Worldwide. Statista. URL: <https://www.statista.com/outlook/emo/food/worldwide>

25. List of Top 10 Largest Edible Oil Producing Countries in the World. URL: <https://www.geeksforgeeks.org/largest-edible-oil-producing-countries-in-the-world/>

26. Major producers of cow milk worldwide in 2024, by country. Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/268191/cow-milk-production-worldwide-top-producers/>

27. Organic Food Market Size Expected to Reach USD 658.38 Bn by 2034. Precedence Research. URL: <https://www.globenewswire.com/news->

release/2024/08/22/2934376/0/en/Organic-Food-Market-Size-Expected-to-Reach-USD-658-38-Bn-by-2034.html

28. Dynamic Development of the Global Organic Food Market and Opportunities for Ukraine. O. Bazaluk, O. Yatsenko, O. Zakharchuk, A. Ovcharenko, O. Khrystenko, V. Nitsenko. Sustainability. № 12. 2020.

29. Analysis and perspectives of the development of the global organic food market. I. Didovych, Yu. Muravyov, N. Borys, M. Malinovska. *Науковий вісник НЛТУ України*. т. 34. No. 1. 2024. URL: <https://nv.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/2562/2574>

30. Organic Food Global Market Opportunities And Strategies To 2032. The Business Research Company. URL: <https://www.thebusinessresearchcompany.com/report/organic-food-market>

31. Specialization of the agri-food export of Ukraine: trends, drivers, prospects. Economy of Ukraine. Shubravska, O., 2021. 51-67. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.04.051>

32. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

33. Export value of agricultural products from Ukraine from 2017 to 2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/1403371/ukraine-agricultural-exports/>

34. Ukraine and global agricultural markets two years later. URL: <https://www.ifpri.org/blog/ukraine-and-global-agricultural-markets-two-years-later/>

35. The war in Ukraine continues to undermine the food security of millions. URL: <https://www.ifpri.org/blog/war-ukraine-continues-undermine-food-security-millions/>

36. Ukrainian grain exports explained. European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/ukrainian-grain-exports-explained/>

37. Food as the "Silent Weapon" Russia's Gains and Ukraine's Losses. C. Welsh, J. Glauber. 2024. URL: <chrome-extension://efaidnbnmnibpcajpegclclefindmkaj/https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/2024->

02/240229_Welsh_Silent_Weapon_0.pdf?VersionId=Ss6dcxYB_dIk7i8oO9xkZhVGpdvP_h8R

38. The Global Food Market: Trends, Challenges, and Opportunities. URL: <https://www.digicomply.com/blog/the-global-food-market-trends-challenges-and-opportunities#:~:text=population%20while...- ,The%20global%20food%20market%20is%20a%20vast%20and%20dynamic%20lands cape,ensuring%20food%20safety%20and%20quality.>

39. J. Wang, C. Dai. Evolution of Global Food Trade Patterns and Its Implications for Food Security Based on Complex Network Analysis. URL: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8619988/?utm_source=chatgpt.com

40. Що потрібно знати операторам ринку та майбутнім експортерам харчових продуктів українського виробництва щодо відповідності їх діяльності вимогам законодавства України та/або вимогам країн-призначення. Східне міжрегіональне головне управління Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів на державному кордоні. URL: https://www.sk.dpss.gov.ua/shho-potribno-znaty-operatoram-ryнку-ta-majbutnim-eksporteram-harchovyh-produktiv-ukrayinskogo-vyrobnyctva-shhodo-vidpovidnosti-yih-diyalnosti-vymogam-zakonodavstva-ukrayiny-ta-abo-vymogam-krayin-pry/?utm_source=chatgpt.com

41. Hazard Analysis of Critical Control Points Principles. URL: <https://web.uri.edu/foodsafety/hazard-analysis-of-critical-control-points-principles/>

42. Introduction to Hazard analysis and critical control point (HACCP). Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/a56f938c-7e92-4ffe-a901-f4494a2eeb64/content>

43. International Trade Centre. URL: <https://www.intracen.org/resources/data-and-analysis/trade-statistics>

44. Ukrainian Sunflower Oil Exports Shaping the World Market. URL: <https://greenvectoragro.com/blog/sunflower-oil-export-industry-in-ukraine-a-cornerstone-of-global-market/>

45. Рослинництво. Поточний стан, історичні показники та прогнози. 2024.
URL: <https://media-eur.gwt.bdo.global/cmslibrary/Ukraine/media/bdo/Insight%20promos/Insights/New%20from%20August%202023/Crop-production-market-in-Ukraine-overview.pdf>

46. V. Halkin. The Role of Ukraine in Ensuring Global Food Security: Current Challenges and Prospects. *Grassroots Journal of Natural Resources*. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/387675910_The_Role_of_Ukraine_in_Ensuring_Global_Food_Security_Current_Challenges_and_Prospects

47. A. Hayy Haziq Mohamad. Mini Review Nutri Food Sci Int J The Impact of the Russia-Ukraine War on Global Food Security Disruption of Global Food Supplies. *Nutrition & Food Science International journal*. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/383359910_Mini_Review_Nutri_Food_Sci_Int_J_The_Impact_of_the_Russia-Ukraine_War_on_Global_Food_Security_Disruption_of_Global_Food_Supplies

48. M. Hussain, L. Li, A. Laku, X. Wu. Sustainable Food Security and Nutritional Challenges. *Sustainability*. 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/388276361_Sustainable_Food_Security_and_Nutritional_Challenges

49. O. Buriachenko. Current challenges to global security: energy, economic, food aspects. *National Technical University of Ukraine Journal Political science Sociology Law*. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/385225378_CURRENT_CHALLENGES_TO_GLOBAL_SECURITY_ENERGY_ECONOMIC_FOOD_ASPECTS

50. R. Simon, S. Hasan. The Global Ripple Effect of the Russia-Ukraine War: A Literature Review on Socio-Economic, Food Security, and Psychological Impacts. *Multidisciplinary Research in Arts, Science & Commerce*. Volume 12. Pp.3-5. URL: https://www.researchgate.net/publication/386101476_The_Global_Ripple_Effect_of_the_Russia-Ukraine_War_A_Literature_Review_on_Socio-Economic_Food_Security_and_Psychological_Impacts

51. E. Yingi. War in foreign lands, hunger at home: the implications of the Russia-Ukraine war on hunger and food security in Africa. *International Journal of Research in Business and Social Science*. URL: https://www.researchgate.net/publication/384918486_War_in_foreign_lands_hunger_at_home_the_implications_of_the_Russia-Ukraine_war_on_hunger_and_food_security_in_Africa

ДОДАТКИ

Додаток А

1 етап	Проведення аналізу небезпеки та визначення заходів контролю
2 етап	Визначення критичних контрольних точок (ККТ)
3 етап	Встановлення перевірених критичних меж
4 етап	Створення системи моніторингу контролю за ККТ
5 етап	Встановлення коригувальних дій, які необхідно вжити, коли моніторинг вказує на відхилення від критичної межі на ККТ
6 етап	Перевірка плану НАССР, а потім встановлення процедури перевірки, щоб підтвердити, що система НАССР працює належним чином
7 етап	Створення документації щодо всіх процедур і записів, які відповідають цим принципам та їх застосуванню

Рисунок А.1 – Етапи НАССР [42]

Додаток Б

Таблиця Б.1 – Специфіка розвитку ринку органічних продуктів харчування

[28]

Країна	Специфіка
1	2
США	- Жорстка конкуренція на ринку; розвинена інституційна структура; - генератор нових тенденцій на світовому ринку органічної їжі, які швидко сприймаються споживачами органічної їжі з інших країн; 75% органічних продуктів харчування експортується до країн USMCA; - встановлення прямих зв'язків між великими торговими посередниками та малими та середніми органічними виробниками, створення співпраці, яка призводить до виключення всіх торгових посередників шляхом створення власних систем постачання.
Німеччина	- Сприятливе економічне середовище; - імпорт великої кількості органічних продуктів харчування з країн ЄС, оскільки попит значно перевищує пропозицію; - розвинена європейська регіональна та національна мережа супермаркетів та органічних магазинів, які мають відносно великий асортимент органічних продуктів харчування.
Франція	- Задоволення попиту на 70% за рахунок власного виробництва, решта 30% покривається імпортом з європейських країн; - значна різниця в ціні між органічними та традиційними товарами – 79%.
Італія	- Фрагментований і конкурентний ринок; - близько 5% продовольчого експорту Італії становлять органічні продукти; - основними торговими партнерами Італії є Німеччина, Франція, країни Бенілюксу, скандинавські країни та США; - активними споживачами органічної їжі Італії є навчальні заклади; - Італійський органічний сектор виробляє в основному продукти рослинного походження.
Іспанія	- Органічний сектор Іспанії орієнтований на експорт, переважно на країни Центральної Європи; - 80% іспанської продукції імпортують Німеччина, Франція та Велика Британія; - в Іспанії поширені так звані «стійкі ресторани»; - вони віддають перевагу місцевим постачальникам органічних продуктів харчування.
Китай	- Експортоорієнтований напрямок розвитку китайського органічного сектора; - країнами-імпортерами органічних продуктів харчування з Китаю є США, країни Європи, Японія та інші; - понад 80% внутрішнього ринку контролюють гіпермаркети та спеціалізовані магазини; - зростання платоспроможного населення формує попит на екологічно безпечні продукти харчування; - рушій розвитку світової електронної комерції.
Індія	Концентрація найбільшої кількості органічних виробників; основними країнами-імпортерами органічних продуктів харчування з Індії є США,

Кінець таблиці Б.1

1	2
	Канада, Швейцарія та Ізраїль; щорічне зростання індійського ринку органічних продуктів харчування становить 20%–30%; значний потенціал розвитку за умови вирішення внутрішніх питань: створення прозорого процесу сертифікації, посилення ролі національних брендів на міжнародному ринку та державної підтримки національних виробників; має перше 100% органічне місто.
Країни Латинської Америки	- Важливий регіональний постачальник органічних продуктів харчування; - найбільше органічних земель розташовано в Аргентині, Бразилії та Уругваї; - від 80% до 90% продукції експортується до ЄС, США (близько 70% органічних продуктів харчування, імпортованих до США, з Латинської Америки) та Японії; - експорт охоплює широкий спектр продуктів харчування, включаючи банани та кавові зерна з Центральної Америки, парагвайський і бразильський цукор, а також аргентинське м'ясо.
Африканські країни	- Найбільша кількість органічних площ, сприятливий клімат і велика кількість водойм; - органічні продукти в основному експортуються.

Додаток В

Таблиця В.1 – Пріоритетні напрями розвитку аграрного сектору України як гаранта продовольчої безпеки у світі [46]

Напрямок	Заходи
<i>Національний рівень</i>	
Підтримка сільськогосподарського виробництва	Розвиток сільськогосподарської інфраструктури, яка може включати розширення крапельного зрошення на півдні України; надання матеріальних стимулів і дотацій фермерам і сільськогосподарським підприємствам; інвестиції в сільськогосподарські дослідження та розробки для підвищення продуктивності та стійкості культур до змін клімату; збільшення частки експорту переробленої сільськогосподарської продукції; диверсифікація товарних позицій експорту в сільському господарстві, харчовій та переробній промисловості (включаючи органічні продукти).
Забезпечення доступу до їжі	Запровадити програми підтримки малозабезпечених верств населення для забезпечення їх доступу до основних продуктів харчування; стимулювати розвиток місцевих ринків і кооперативів для забезпечення рівного доступу до продуктів харчування в різних регіонах країни.
Якість і безпека харчових продуктів	Встановлення та контроль за дотриманням стандартів якості та безпеки харчових продуктів; розробка системи моніторингу та контролю безпеки харчових продуктів на всіх етапах виробництва та реалізації (згідно HACCP).
Раціональне землекористування та ресурсозбереження	Програми захисту та відновлення ґрунтів, запобігання ерозії та деградації земель, збереження біорізноманіття шляхом впровадження практик сталого землекористування.
<i>Міжнародний рівень</i>	
Розширення експортних можливостей	Надання підтримки експортерам сільськогосподарської продукції шляхом консультацій, фінансування та участі в міжнародних виставках і форумах; налагодження стратегічних партнерств і альянсів з іншими країнами для обміну досвідом і технологіями у сфері сільськогосподарського виробництва.
Гуманітарна допомога	Участь у міжнародних гуманітарних програмах шляхом постачання продовольства в країни, які потерпають від продовольчої кризи; надання технічної допомоги іншим країнам у розвитку їх аграрного сектора; необхідність повного розблокування Чорного моря для забезпечення глобальної продовольчої безпеки.

Додаток Г

Таблиця Г.1 – Вплив на глобальну продовольчу безпеку війни в Україні

Фактор	Вплив на Україну	Глобальний вплив
Зменшення експорту зерна та олійних культур	Блокування портів, руйнування інфраструктури, зниження обсягів виробництва.	Ріст цін на продовольство у світі, особливо в країнах Африки, Азії та Близького Сходу.
Руйнування сільськогосподарської інфраструктури	Збитки у \$80 млрд: пошкодження складів, техніки, зрошувальних систем.	Порушення ланцюгів постачання, нестабільність глобальних ринків агропродукції.
Зниження виробництва через військові дії	Зменшення врожаю майже вдвічі; високі витрати на виробництво.	Дефіцит продукції на міжнародному ринку, пошук альтернативних постачальників.
Чорноморська зернова ініціатива	Можливість експорту через гуманітарний коридор.	Часткове зниження глобальних цін на зерно; основна продукція потрапила в країни, що розвиваються.
Економічний тиск на фермерів	Зменшення доходів, падіння зайнятості в агросекторі на 18%.	Зростання вартості імпорту продовольства в залежних від України країнах.
Гуманітарна криза в Україні	7,3 млн українців зіштовхнулися з дефіцитом їжі.	Збільшення попиту на гуманітарну допомогу, підвищення глобального навантаження на донорів.
Альтернативи на світовому ринку	Скорочення експорту через війну.	Збільшення експорту з росії, ЄС, Канади, Австралії; адаптація світових ринків.
Руйнування Каховської дамби	Втрата сільгоспугідь та зниження врожайності.	Посилення проблем із поставками продовольства, додатковий тиск на світові ціни.
Зменшення цін на глобальних ринках після піку 2022 року	Часткове відновлення експорту.	Стабілізація глобальних цін на зерно, але на 25-30% вище рівня 2020 року.
Прогнози та інвестиції у відновлення	\$56 млрд потрібні для реконструкції сільського господарства України.	Можливість стабілізації світового продовольчого ринку за умови інвестицій та завершення війни.

Джерело: складено автором самостійно

Додаток Д

Таблиця Д.1 – Структура зовнішньої агропродовольчої торгівлі України
щодо перероблених і неперероблених товарів, млн. дол. США [32]

Показник	2004	2008	2014	2016	2018	2021	Зміна з 2004 до 2021, %
Експорт							
Неперероблені товари (позиції 1-14 УКТЗЕД)	1784,4	6373,7	9750,6	8868,7	11097,4	16883,2	946,2
Перероблені товари (позиції 15-24 УКТЗЕД)	1686,5	4463,9	6918,3	6413,1	7515,3	10825,7	641,9
Всього	3470,9	10837,6	16668,9	15281,8	18612,8	27708,9	798,3
Частка неперероблених товарів, %	51,4	58,8	58,5	58,0	59,6	60,9	118,5
Частка перероблених товарів, %	48,6	41,2	41,5	42,0	40,4	39,1	80,5
Імпорт							
Неперероблені товари (позиції 1-14 УКТЗЕД)	754,4	3164,5	3155,8	1911,1	2446,9	3724,5	493,7
Перероблені товари (позиції 15-24 УКТЗЕД)	1154,0	3292,1	2903,5	1980,0	2604,8	4022,4	348,6
Всього	1908,4	6456,6	6059,3	3891,1	5051,7	7747,0	405,9
Частка неперероблених товарів, %	39,5	49,0	51,1	49,1	48,4	48,1	121,8
Частка перероблених товарів, %	60,5	51,0	47,9	50,9	51,6	51,9	85,8

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU

Заголовок

Розвиток_міжн_ринку_харчових_продуктів

Автор

Науковий керівник / Експерт

Войтенко О.Р.Вінська О.Й.

підрозділ

кафедра європейської економіки і бізнесу

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		10
Інтервали		0
Мікропробіли		0
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		119

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.



КП 1

25

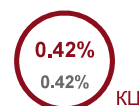
Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2



КП 2

20053

Кількість слів



КЦ

152363

Кількість символів

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Копір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://otherreferats.allbest.ru/international/00121893_0.html	124 0.62 %
2	https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81_%D0%90%D0%BB%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%83%D1%81	94 0.47 %
3	https://smekni.com/a/157499-2/zovnshnya-torgvlya-rumun-2/	91 0.45 %
4	http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/8957/1/fmbm_k_me_2012_s_ME_dmt_LEK.pdf	85 0.42 %

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

**ЗБІРНИК ДОПОВІДЕЙ
91-ї щорічної студентської наукової конференції**

**«ІННОВАЦІЙНІ ПРОЄКТИ
ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ
ТА КОНКУРЕНТНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»**

15 квітня – 19 травня 2024 р.

УДК 657:336.221]:005.4(043)

I-66

Відповідальні за випуск:

Бондарчук Л.М. – к.філол. наук, доцент кафедри бізнес-лінгвістики
Вінська О.Й. – к.е.н., доц, доцентка кафедри європейської економіки і бізнесу
Капуш А.В. – к.філол. наук, доцент кафедри німецької мови
Козачок Т.С. – к.е.н., доцент кафедри міжнародного менеджменту
Лобецька І.М. – ст.викладач кафедри іноземних мов і міжкультурної комунікації
Машина Ю.П. – к.е.н., доцент кафедри міжнародних фінансів
Сандул М.С. – к.е.н., доцент кафедри міжнародної торгівлі і маркетингу
Солодковський Ю.М. – к.е.н., доцент, декан факультету МЕіМ
Фурсова О.В. – к.е.н., доцент кафедри міжнародного менеджменту
Черницька Т.В. – к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки
Швиданенко О.А. – д.е.н., професор кафедри міжнародної економіки

Рекомендовано до друку

*Науково-експертною радою КНЕУ імені Вадима Гетьмана
Протокол № 6 від 20.06.2024 р.*

*Редколегія може не поділяти погляди, викладені у збірнику.
Автори тез доповідей несуть відповідальність за їхній зміст*

**Інноваційні проєкти для економічного відродження та конкурентного розвитку
I-66 України:** зб. доп. 91-ї щорічної студентської наукової конференції, 15 квітня –
19 травня 2024 р. [Електронний ресурс]. Київ, КНЕУ, 2024. 366 с.
ISBN 978-966-926-492-3

Збірник тез здобувачів вищої освіти факультету міжнародної економіки і менеджменту укладено за підсумками їх досліджень, представлених на науковій конференції КНЕУ 15 квітня – 19 травня 2024 р. Доповіді здобувачів присвячено інноваційним проєктам для економічного відродження та конкурентного розвитку України.

УДК 657:336.221]:005.4(043)

*Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ забороняється*

ISBN 978-966-926-492-3

© КНЕУ 2024

Подорванов Вадим Юрійович	
Новітні стратегії цифровізації України у післявоєнний час	51
Лизенко Дарина Андріївна	
Формування пропозицій щодо впровадження успішних моделей та інструментарію в корпоративну культуру українських бізнесів на прикладі компанії Netflix	53
Труніліна Варвара Михайлівна	
Особливості застосування та перспективи розвитку бренд-менеджменту на українському ринку	55
Штільгойз Олександр Леонідович	
Креативна економіка як рушійна сила післявоєнного відновлення України	57
Староватова Валерія Вікторівна	
Шляхи утримання конкурентної позиції при переході до індустрії 5.0 для України	60
Андронік Оксана Валентинівна	
Інновації у повоєнному економічному відновленні України	62
Будзинська Вікторія Валеріївна	
Тенденції розвитку світового фармацевтичного ринку в умовах сучасних трансформ	64
Івашко Софія Юріївна	
Повоєнна парадигма інноваційного розвитку аграрного сектору України	66
Гурманчук Сергій Романович	
Китай і його політика боргової пастки на прикладі країн Африки	69
Віштак Данило Павлович	
Інноваційні процеси у ВПК України як ключовий фактор його міжнародної конкурентоспроможності	72
Бушуйченко Даніїл Олегович	
Інноваційно-технологічні стратегії розвитку агропромислового машинобудування України	75
Артюшенко Анастасія Олександрівна	
Фактори трудової міграції молоді у країнах з різним рівнем соціально-економічного розвитку	77
Мельник Михайло Миколайович	
Інноваційні рішення провідних українських ІТ компаній у контексті зміцнення конкурентоспроможності та післявоєнного відновлення	80
Чумаченко Олександра Романівна	
Бренд-менеджмент в практиці діяльності компанії Jasquetus	82
Іщенко Ілона Андріївна	
Електронна комерція в системі міжнародного бізнесу	84

КАФЕДРА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ І БІЗНЕСУ

ПЛАТФОРМА

«ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ ТА КОНКУРЕНТНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»

Коцюба Олександр Олександрович	
Україна на європейському ринку товарів і послуг	87
Каращук Юлія Олегівна	
Екологічна трансформація світової економіки	90
Бевз Анастасія Володимирівна	
Зовнішня торгівля України з ЄС: тенденції, проблеми, перспективи	92
Сотніченко Еріка Вікторівна	
Роль інновацій у реалізації Європейського зеленого курсу	95
Войтенко Олександра Ростиславівна	
Екологічний аналіз впливу торгівлі харчовими продуктами на навколишнє середовище	97

Уряди відіграють вирішальну роль, починаючи від спрямування коштів на ризикованіші екологічні проекти до формування політики, готової до інновацій, до заохочення більш екологічного споживання та створення регуляторних рамок, які можуть перешкоджати менш стійким проектам переходити до більш екологічних. З цих причин державно-приватне партнерство має першочергове значення для того, щоб усі зацікавлені сторони працювали разом, щоб повністю реалізувати інноваційний потенціал екологізації економіки Європи.

Література

1. The European Green Deal. *An official EU website*. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en (Дата звернення: 27.04.2024).
2. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN COUNCIL, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS The European Green Deal. *An official EU website*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019DC0640> (Дата звернення: 27.04.2024).
3. A trillion reasons to scrutinise the Green Deal Investment Plan. Bruegel. URL: <https://www.bruegel.org/blog-post/trillion-reasons-scrutinise-green-deal-investment-plan> (дата звернення: 28.04.2024).
4. Horizon Europe. An official EU website. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en (Дата звернення: 26.04.2024).
5. EU to invest €13.5 billion in research and innovation for 2023-2024. *An official EU website*. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/montenegro/eu-invest-€135-billion-research-and-innovation-2023-2024_en (Дата звернення 27.04.2024).
6. China overtakes the US in scientific research output. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/aug/11/china-overtakes-the-us-in-scientific-research-output> (Дата звернення: 28.04.2024).
7. R&D Tax Incentives: Belgium, 2021. OECD, 2021. 4 с. URL: <https://web.archive.oecd.org/2021-12-08/474703-rd-tax-stats-belgium.pdf>. (Дата звернення: 28.04.2024).
8. Energy Transition Investment Trends 2022. Bloomberg NEF, 2022. 21 p. URL: <https://assets.bbhub.io/professional/sites/24/Energy-Transition-Investment-Trends-Exec-Summary-2022.pdf>. (Дата звернення: 28.04.2024).

Войтенко О. Р.

*«Міжнародні економічні відносини», 5 курс
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – к.е.н.,
доцент кафедри європейської економіки і бізнесу Любачівська Р.З.*

ЕКОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ ТОРГІВЛІ ХАРЧОВИМИ ПРОДУКТАМИ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

Торгівля харчовими продуктами відіграє важливу роль у сучасному світі, забезпечуючи людей їжею та стимулюючи економічне зростання. Однак, ця діяльність може мати значний негативний вплив на навколишнє середовище. Взагалі, тема актуальна для сьогодення, оскільки вона обумовлена зростаючим занепокоєнням щодо впливу людської діяльності на навколишнє середовище. Зростання населення та зміна харчових звичок призводять до збільшення попиту на харчові продукти, що, в свою чергу, веде до посилення екологічних проблем.

Виробництво харчових продуктів є одним з основних факторів, що впливають на навколишнє середовище. Вплив може бути як прямим, так і непрямим. Наприклад до прямого впливу можна віднести такі категорії, як використання природних ресурсів, забруднення та втрата біорізноманіття.

Якщо розглядати детальніше кожну з цих категорій [1], то до використання природних ресурсів можна віднести такі:

- земля, а саме тут про сільське господарство, яке потребує великих площ землі, що може призводити до знеліснення, ерозії ґрунту та втрати біорізноманіття;
- вода. Виробництво харчових продуктів потребує значної кількості води, що може призводити до виснаження водних ресурсів та забруднення води;
- енергія. Виробництво, переробка та транспортування харчових продуктів потребують багато енергії, що може призводити до викидів парникових газів та зміни клімату.

До забруднення відносять забруднення ґрунту, де використання добрив, пестицидів і гербіцидів може призводити до забруднення, що негативно впливає на здоров'я людей та екосистеми; забруднення води, а саме з ферм та заводів з переробки харчових продуктів можуть містити шкідливі речовини, що забруднюють водойми та шкодять водним організмам; та забруднення повітря, а це викиди парникових газів, пилу та інших шкідливих речовин, що забруднюють атмосферу та шкодять здоров'ю людей.

Втрата біорізноманіття, де інтенсивне сільське господарство може призводити до руйнування природних середовищ існування та вимирання видів.

Щодо непрямого впливу, то до цього відноситься:

- зміна клімату;
- зневоднення;
- проблеми зі здоров'ям.

Виробництво харчових продуктів, особливо м'яса, є одним з основних джерел викидів парникових газів, які спричиняють зміну клімату [2]. Виробництво деяких харчових продуктів, наприклад, яловичини, потребує багато води, що може призводити до виснаження водних ресурсів у посушливих регіонах. Нездорове харчування, яке часто пов'язане з сучасними системами виробництва та споживання харчових продуктів, може призводити до таких проблем зі здоров'ям, як ожиріння, серцеві захворювання та діабет.

Наступний етап впливу торгівлі харчовими продуктами займає транспортування та зберігання харчових продуктів. Це відіграє також важливу роль у сучасній продовольчій системі, але також мають значний вплив на навколишнє середовище. Серед негативного впливу залишаються такі пункти, як забруднення води, повітря, викиди парникових газів і додається витрата енергії та псування продуктів. Але останні пункти є і позитивним моментом, оскільки тоді транспортування дає зниження втрат харчових продуктів, їх доступність для різних регіонів світу та збільшення терміну зберігання цих продуктів.

Споживання харчових продуктів є кінцевим етапом ланцюга постачання продуктів харчування і має значний вплив на навколишнє середовище [3]. До негативного впливу можна віднести:

- харчові відходи. Велика кількість їжі викидається на смітники, що призводить до втрат їжі, марнування ресурсів та забруднення навколишнього середовища;
- нездорове харчування. Сучасні харчові звички, часто багаті на калорії, цукор, жири та перероблені продукти, можуть призводити до проблем зі здоров'ям, таких як ожиріння, серцеві захворювання та діабет, що може мати негативний вплив на систему охорони здоров'я та навколишнє середовище;
- м'ясне споживання. Виробництво м'яса, особливо яловичини, є одним з найбільш ресурсоємних та екологічно шкідливих видів виробництва харчових продуктів. Воно потребує

багато землі, води та енергії, а також призводить до викидів парникових газів, забруднення ґрунту та води та втрати біорізноманіття;

- упаковка харчових продуктів. Упаковка харчових продуктів часто виготовляється з невідновлюваних ресурсів, таких як пластик, і може забруднювати навколишнє середовище, якщо її не утилізувати належним чином.

На протидію негативного впливу споживання харчових продуктів, є ряд і позитивних аспектів, серед яких здорове харчування, багате на фрукти, овочі, цільнозернові продукти та нежирні білки, може покращити здоров'я людей та зменшити навантаження на систему охорони здоров'я. Далі — свідомий вибір продуктів харчування, скорочення харчових відходів та підтримка стійких методів виробництва харчових продуктів можуть допомогти зменшити негативний вплив споживання на навколишнє середовище. Популяризація локальних виробників, споживання локально вирощених продуктів може скоротити відстань транспортування та підтримати місцевих фермерів і перехід на рослинну їжу або зменшення споживання м'яса може допомогти зменшити негативний вплив виробництва харчових продуктів на навколишнє середовище.

Існують різні способи мінімізувати цей вплив, які можна розділити на такі категорії [4]:

1. стійке виробництво харчових продуктів: підтримка екологічного землеробства, зменшення використання хімічних речовин, покращення добробуту тварин;
2. ефективна логістика та зберігання: скорочення відстаней транспортування, ефективні транспортні системи, зменшення втрат харчових продуктів;
3. зменшення харчових відходів: планування їжі, правильне зберігання харчових продуктів, компостування харчових відходів;
4. зміна харчових звичок: споживання меншої кількості м'яса, вживання сезонних та місцевих продуктів, підтримка стійких методів виробництва;
5. політичні та економічні інструменти: введення податків на шкідливі практики, підтримка стійких методів виробництва, підвищення обізнаності.

Торгівля харчовими продуктами відіграє важливу роль у сучасному світі, забезпечуючи людей їжею та стимулюючи економічне зростання. Однак, ця діяльність може мати значний негативний вплив на навколишнє середовище, включаючи використання природних ресурсів, забруднення та втрату біорізноманіття. Зменшення цього впливу потребує комплексного підходу, який включає зміни на рівні виробництва, логістики, споживання та політики.

Мінімізація негативного впливу торгівлі харчовими продуктами на навколишнє середовище — це спільна відповідальність виробників, постачальників, споживачів та урядів. Важливо вивчати поведінку споживачів та фактори, які впливають на їх харчові вибори, щоб розробити більш ефективні стратегії змін харчових звичок.

Література

1. Прохазка Г. А. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН у боротьбі з голодом / Г. А. Прохазка // Юрист України. — 2013. — № 2. — С. 163–166.
2. Climate Change 2021: The Physical Science Basis. IPCC – Intergovernmental Panel on Climate Change. URL: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/> (дата звернення: 29.04.2024).
3. Environmental Impacts of Food Production. Our World in Data. URL: <https://ourworldindata.org/environmental-impacts-of-food> (дата звернення: 30.04.2024).
4. WHO EMRO | Food systems | Nutrition site. World Health Organization — Regional Office for the Eastern Mediterranean. URL: <https://www.emro.who.int/nutrition/food-systems/index.html> (дата звернення: 01.05.2024).

Наукове видання

**ЗБІРНИК ДОПОВІДЕЙ
91-ї щорічної студентської наукової конференції**

**«ІННОВАЦІЙНІ ПРОЄКТИ
ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ
ТА КОНКУРЕНТНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»**

15 квітня – 19 травня 2024 р.

Видано в авторській редакції

Коректор *В. Македон*
Верстка *М. Криворученко*

Підп. до друку 25.06.2024. Формат 60×84/8.
Друк. арк. 15,25. Зам. 24-5858

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
03680, м. Київ, проспект Берестейський, 54/1

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи (серія ДК, № 235 від 07.11.2000)

E-mail: litera@kneu.edu.ua